

Domnule Socecă,

Cunosc și admir dragostea casei Socecă pentru limba și literatura românească. Nu mă îndoiesc de jertfele pe cari le-ați făcut pentru dezvoltarea noastră literară, și nu cred că răsplata v'a fost vr'o-dată potrivită cu jertfele, ba mă tem că eu voi contribui, cu editarea lucrărilor mele, să sporesc disproporția dintre jertfe și resplată.

Ceea-ce d-ta numești «indiferență inesplăcabilă» este, d-le Socecă, «indiferență esplăcabilă». Eacă un subiect de discutat, nu din cauza încercărilor mele literare, ci dintr'un punct de privire mai general și mai nalt. Mă voi încerca să'l studiez, cât voi

putea mai de aproape, cu ocasiunea editării volumului următor.

Intru cât mă privește, n'am eșit, nici direct, nici indirect, din atitudinea de a nu răspunde nici laudelor exagerate, nici criticelor, unele meritate, altele triviale.

Consimț, d-le Socecă, la propunerea d-tale, și doresc ca editorul să aibă ceva mai mult noroc decât acela pe care l'a avut autorul.

Al d-tale prieten

DELAVRANCEA

București, 20 Sept. 1902

HAGI-TUDOSE

I.

Dincolo de „Crucea de peatră“, d'a stînga șoselei Vitanului, se ridică biserica „Sfînta Troița“. Mîndrețe de biserică. Ce zugrăveli, pe dinăuntru și pe dinafară, cum arar se mai pomenesc numai la bisericile din vechime. Dar de ascuți la troițeni, mai cu seamă la cei bătrîni, te apucă ametelele cînd încep, ei, să'si ridice biserica în slava cerului. Mă rog, nu aũ atâtea degete, la amîndouă mînele, cîte minuni se află în sfîntul locaș. Și cînd se încurcă se fac foc, bătrîni troițeni; ba își mușcă degetele la numărătoare, căci iată cum aũ apucat ei să numere minunile: ridică amîndouă mî-

nele în dreptul ochilor, și le vîră sub nas cu degetele răsfirate, apoi la fiecă laudă zice „una la mână“ și moaie câte un deget în gură. La înfierbințeală, uită că degetele sînt ale lor, și le mușcă, și vorba se preface în supărare, supărarea în ceartă, și cearta în gâlceavă. Cum să cază ei la învoială?.. Fie-care vrea să laude și să numere numai cum vrea el, iar nu cum laudă și numără ceilalți.

De cumva nu ești din partea locului, trei-patru bătrîni, — cari de obicei ascultă, cu gurile căscate și cu șepcile pe ceafă, la cântecele copiilor din școala vestitului dascăl Nicuță, — cum te-or zări, te simt, ca niște copoi, că ești străin, că n'ai mai văzut biserica lor. Iși freacă mâinile; tușesc; își dreg glasul; apoi, rara-rara, cu niște pași lungi și semeți, îți ies înainte, îți caută prilej de vorbă, toți cu aceleași cuvinte, cu aceeași tăragănire de glas și cu capul dat pe spate:

— Ei, flăcăule, de pe unde?.. Ce vânturi?.. Pe la noi... ai?... și de ce?... Ce zici de biserica noastră?... Nu, mă rog, ce crezi d-ta, că n'o să'ți tăiem capul...

De te împinge păcatul să spui ceva de sfinții uscați și drepti, — uniți cu sulețe, alții cu paloșe, uniți călări, alții pe jos, și cu mânele așa de încrucișate pe piept, că palmele le ies afară din trup, — pe loc bătrânii își ridică pulpanele gîubelelor în cingătoarea de plisă roșie și 'ți suflă cuvântul din vârful limbii.

— Ei, puișorule, mai sînt zugravî, grozavî de tot... Am văzut și noi... am prea văzut cum o daŭ în păgânește, și 'ți toarnă la sfinți cu ochi de om, cu mâni și picioare ca și ale noastre... Da de, vezi d-ta, sfinții ăștia, așa cum 'i-am apucat noi, de cînd am deschis ochii, sînt adevărat sfinți. Voi, tinerii de astăzi, la legi umblați cu șoalda, la scris cu șoalda și la sfinți tot cu șoalda...

Jupân Hagiul o șterse binișor-binișor, și se făcu nevăzut.

— Fugi Hagiul... fugi... Nu-î vine la socoteală, — începu iar ctitorul, — nu dă un sfaț la cutia bisericii (ctitorul ținea mult la cutia bisericii) și acasă nomol de galbeni bătuți și ferecați. Ingroapă mereu cazanele, și n'are decât o nepoată, pripășită pe lângă dânsul de când a plecat la agiălic, ca să-î păzească coștoroaba. Și nu mărită fată mare, nu sleește un puț, nu dăruește un crâmpeiū de salbă iconostasului unde se miruește, caiafa de el!

Și vorba se încinse ca focul.

— Să dea Hagiul?... Hagiul să dea?..

— Dar nu l'ați văzut cum mișună prin cârciumi și băcăni? zise ctitorul. Intră într'una, iewa binișor o măslină, o aduce la gură, ș'o strecoară printre gingii. Fol, fol, fol, o mestecă... — „E, cum dai măslinile, dragă cutare?..“ — „Atât“... — „Scump, scump de tot la așa vremuri.

Vremuri grele!“ Și pleacă . . . Intră peste drum. Șterpelește icrele de cosac. Rupe o bucățică, îi face vânt. Pleasc, pleasc . . . — „Cum petreceți icrele? . . .“ — „Atât“ . . . — „Scump. Scump. Vremuri grele!“ Și pleacă . . . Se duce la pastramagiul din colț. — „la să vedem, vericule, cum 'ți-e marfa, că nu mai dați pe la cutare . . .“ Iea o feliuță, îi face de petrecanie. — „Cum o dați?“ — „Pe parale și atât.“ — „Ași, v'ați scumpit de tot. S'aun dus vremurile alea . . . Vremuri grele!“ Și pleacă. Ii e sete. Intră într'o bragagirie. — „Ei . . . să gust . . . ce bași-buzuc aveți?“ Suge un fund de tinichea. Ghiorț, ghiorț, ghiorț. „Zeamă de aguridă. Cin' s'o bea? Cin' s'o plătească? Vremuri . . .“ Și pleacă. Așa mănîncă și se răcorește, și pe el îl dați banii afară din casă.

Și bătrîni, hi-hi, ho-ho, hi-hi . . . Rîd cu lacrimi, năpustindu-se în vorbă, care mai de care mai șiret la cuvînt și mai

III.

Fum pe coșul Hagiului nu s'a pomenit. Ridice viscolul nămeții pînă la ștreșini. Apele se înghețe tun. Treaba lor. Hagiul nu vrea să știe de crapă pîetrile la gerul bobotezei, nici dacă în Iulie turbează câniile de căldură. Iarna tremură, vara gâfue.

Toată vieța lui de câte-orî nepoată-sa, — trăind aciolată pe lîngă dînsul, — îi pomenca, la crăciun, să taie și ei un porc, ca tot creștinul, bătrînul răspundea :

— Imi face rău, nepoată, s'aud guițînd... Imi face rău... c'așa sînt eu... milos...

— Cumpără'l, nene, tăiat gata.

Dacă așa îl aducea din cuvînt, Leana,

înghițind în sec, cu gândul la șorică, bătrânul răspundea liniștit :

— Un porc... carne multă... Se strică... Două guri sîntem...

Venia Paștele.

— Nene, să înroșim și noi ouă...

— Ce prostie!.. Ouă roșii?... Nu e mai bine să le mânînci proaspete?... Ouă roșii, ouă stătute...

— Să roșim puțintele.

— De roșim puțintele, ardem focul degeaba, cumpărăm d'a surda băcanul... Cheltuială zadarnică... Vremuri grele!

— Da... o cîosvîrtă de miel...

— Miel?... Cefel miel?... Cum miel?... Mi-roase a oaie... Paștele prea e în vară...

— Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguesește?

— Ei, fulguesește, fulguesește... tu nu vezi că nu ține? Unde ține? Cum cade se topește... Eū mor de căldură... Uf!.. uf!..

— Și eă mor de frig . . .

— Moră de frig . . . crăpă! . . . Așa te-am pomenit . . . lacomă . . . nemulțumitoare!
| Leana tace și înghite în sec. E săracă. N'are pe nimeni. Tace, că bătrânul, de se mânie, strigă, trîntește ușile, apoi se aruncă în pat și se vaetă pînă la miezul nopții, uitând să'î dea și de pâne.

De mic copil Hagiul fusese copil cu-minte și așezat. Nu i s'auzia gurița, nici pașii. Nu rupea pantofii. Nu'si hărtănia rochița. Pe ce punea mîna, punea bine.

Ajuns calfă la găitănărie, vorbea frumos și cu patimă în mijlocul tovarășilor săi.

— De cînd eram d'o șchioapă pricepusem lumea, le zicea el. Înțelesesem bine de tot că o cărpă din gunoiu este o muncă de om pe care te faci stăpîn dacă o pui d'o parte. Și dacă mama îmi dădea un ban de trei, ca să'mi îeaă un

simit, eũ mă uitam în ghïozdan: de aveam feliea de pâne, sănătate bună, aveam ce mânca. Nu te saturi cu pâne? Ce 'ți trebuie simiți? Și puneam banul bine. Și un ban peste altul fac doi, peste doi, dacă pui altul, fac trei... Rîdeți voi... rîdeți... Da, vînturați banii în mîni și veți simți ce răcoare ține când vă e cald și ce cald când vă e frig. E destul să te gîndești ce poți face cu banii, ca să și guști bucuria lucrului pe care nu l'ai cumpărat. Ai simțit bucuria?... De ce să'l mai cumperi?... Rîdeți voi, rîdeți... Ce lucru poate fi mai luminat ca un jeric de galbeni întinși pe o masă?... Voi rîdeți... rîdeți cu hohote... Niște risipitori... In viața voastră n'o să gustați adevărata bucurie...

Intr'o zi, o calfă, vîzîndu'l cum tremurã și cum i s'aprind ochii când vorbește de bani, 'i-a zis în glumă:

-- Strîngi tu, băete, strîngi, și într'o

La urmă o privi lung, îi surîse, i se umplu ochii de lacrimi și plecă, mormăind :

— Mititica... tristă și ea... cu obloanele în jos, cu ușa închisă... ca un om care a închis ochii!.. Se crapă de ziuă?... face vchii mari, cât geamurile ei, și parcă vorbește, momind pe trecători să intre, să'i dea o bună-ziuă, și să'i târguească câte ceva... Lingușitoarea...

Cu capul în jos, ciulind mustățile, ștergându-și sudoarea de pe frunte, iușind și muind pașii, mestecând și tușind, se duce acasă. Vorbește. Se vede în luptă cu ceilalți: cu ucenicii, cu calfele, cu meșterii mărunți și cu toptangii. La unii suride, unora le strînge mâna, cu alții se ceartă, la urmă se împacă cu toți, îi atrage, îi momeste, îi înșală.

Obosit, ajunge acasă.

La răspântia din care se desface drumul în spre calea Vergului, se pitu-

lește căsuța Hagiului, în mijlocul unei grădini stufoase.

Deschide ușa tinzii; o încue grabnic; intră într'o odaie mică și întunecoasă; aprinde o lumânare de seú; se așează pe pat; își ȳea capul în mâni și'și razemă coatele de genuchi.

Păreții sînt cojiți și galbeni; grin-zile tavanului, negre și prăfuite; icoa-nele, cu sfinți ștersi; patul de scân-duri acoperit cu o pătură lățoasă, vēr-gată cu alb și vișiniú. Două perne de pae la perete și una de lână îmbrăcată într'o față soioasă. Pe jos pardoseală de cărămizi reci. Odae tristă, întunecoasă, un mormênt pe ai cărui ochi de geam, ca un sfert de hârtie, 'ț-ar fi frică să pri-vești, de frică să nu vezi morții odih-nindu se cu fețele în sus.

Hagiul tresări și suflă în lumânare.

-- Costă parale. Mă gîndesc eú și pe întuneric. Oh! Doamne, Doamne, ce bun

ești, ce înțelept ești! De n'ar fi soare, câte lumînări mi-ar trebui să arz ziua în prăvălie!.. Ce cheltueală!..

Abia se lungi în pat, și gândurile începură, întâiū blînde, prietenoase, ș'a-poî îndoelnice, posomorîte.

Bine că a rămas singur stăpîn în prăvălie! Jupînul era bun, era cinstit, da de... două chei la o teighea... două mîni în parale... două-zeci de degete în firfirici... patru buzunare și două socotelî... Cine știe!.. Din greșală... baniî sînt micî... ușor îți scapă printre degete... ba în buzunar... în pungă... în captușeala haînei... Stăpînu-sëu era bun, era cinstit, dar crta de multe-orî pe calfe, pe simbriași, pe ucenicî, când rupeaū și spărgeaū prin prăvălie. Venia un cerșetor, doi, două-zeci: „să le dăm că avem copii“. Da, dar el n'avea copii. Da, dar jumătate din acei bani aruncați era munca lui, eraū baniî lui,

craiu mîngâerea și fericirea lui. Unde puî haînele pe cari i le cumpăra cu d'asila, lumînările de paște, discurile, mirueala, căci îl ducea de guler la biserică . . . dar cutia bisericii de care îi era spaimă . . . Socoteală limpede: masa, creditul și numele stăpînului său produceau mai puțin ca mila stăpînului, haînele pentru masa stăpînului, evlavia stăpînului și nepriceperea stăpînului la vînzarea găitanului.

Hagiul se rostogolește în pat. Prea e fericit. Nu poate dormi. Rîde și oftează. E deștept și visează. Ce vis! De nu s'ar sfîrși! Dacă, aci, în zăduf și întuneric, ar sta în picioare, și baniî ar crește, ca o rătărire de apă, de la tălpi în sus pînă peste creștetul capului . . . Oh! ce fericit ar fi Hagiul! Inainte să'și dea sufletul, ar vedea fața și vecînicia lui Dumnezeu. Moarța să aibă coasă de aur, el, și-ar înfige amîndouă mânele în tăișul ei!

și turnă apă. Untdelemnul se scurse în taler, rămânând în pahar un rotocol d'o muchie de cuțit.

Se vîrî în pătură. Candela sfîrâi și trosni. Hagiul, amețit, mormăi în mustăți :

— De ce-o fi trosnind? Semn rău! Am turnat d'estul untdelemn... De ce-o fi trosnind?... De nu mî-ar arde prăvălia!..

V.

Așa petrecu vieța Hagiul pînă la bătrânețe. Un șir necurmat de chinuri fericite, nebăgând nimic în el, nepunând nimic pe el. Fără foc; fără fîertură; ne-iubind pe nimeni; tresărind când umbra i se încurca în picioare; închizându-se ziua cu zăvorul în casă; robotind nopțile în odae cu o lumîinare de seŭ în mână, ca o stafie uscată.

La bătrânețe găitanăria nu mai mergea. Desfăcu prăvălia. Vîndu tot.

— M'am ales și eŭ c'o pîne, dupe o muncă căinească de la opt pînă la șai-zeci de ani.

Dar în acest bătrîn, pentru care prietenii, copii și nevasta erau baniî agoni-

siți și ascunși, un singur gând, mai presus de orî-ce, îi turbura fericirea :

— Dumnezeu vede toate . . . plătește toate. Vede toate ! . . Cum vede ? . . N'am furat pe nimeni . . N'am luat banul nimăruî !

„Vede toate, plătește toate“. Icoanele și vorbele din biserică, i se deștepta în minte. Ce strică bogatul nemilostiv, dacă nu fură și nu bate pe nimeni ? Dacă bogații ar da în fiecă zi la săraci, săracii s'ar îmbogăți și bogații ar sărăci. În ce ar fi D-zeu mai câștigat ? Trupul lui n'a vroit femeie ; buzele lui n'aū avut copil de sărutat ; pânțelele lui n'aū poftit la mîncări grase, și o vecinicie toată să nu vază fața luminoasă a idolului său ?

Intr'o zi bătrînul, ne mai putînd răbda aceste gânduri, s'a hotărît :

— Da, da, am să mă iewă bine cu Dum . . . Să ved locurile sfinte ! Ce jertfă ar putea întrece jertfa mea ?

Locurile sfinte... lemn sfânt... cei cari nu se duc... se poate vinde lemnul sfânt... p'acolo toate pădurile trebuie să fie sfinte...

Și bătrânul s'a dus la hagiălic, și s'a întors „aghios“ — „hagiū“ — sfânt, dar mai soios de cum plecase.

Și tuturor, de câte-orî îl întrebaū cum e p'acolo, strecura vorba de minunile lemnului sfânt. Vězuse el, cu ochii lui, leproși vindecați cu lemn sfânt. Le atingea rănile cu o bucățică mică, mititică, de lemn, și rănile se închideau și pelea se netezia pe unde fusese carne vie. Un pusnic a trăit zece ani, fără să bage nimic în gura lui, mirosind lemn sfânt. Unui nebun 'i-a venit mințile la loc cum l'a atins cu lemn sfânt pe frunte.

Povestind așa minunile, și închinându-se, Hagiul, a vîndut lemn sfânt bătrânilor, babelor și văduvelor.

De multe-orî Hagiul, vesel că s'a pus

bine cu Dumnezeu, și fericit că 'și-a întors paralele cheltuite cu hagiălcu, — ba a mai și câștigat, — bombănia, uitându-se în toate părțile:

— Ce negoț, ce daraveri, ce bănet s'ar face! Lemnul sfânt merge găitan! Acum patru-zeci de ani o prăvălie cu lemn sfânt ar fi fost un potop de aur. Astăzi lumea începe să fie rea... credință puțină... Doamne! Doamne!

Și Hagiul își făcu cruce că lumea să ducea la peire.

Pustiile de bătrâneți sînt grele. Tusea îl apucă mai des și'l ține mai mult; sângele nu mai rabdă gerul; aducerea-aminte se împuținează. Dese-orî se ceartă, el cu el:

— Ba sînt opt mii...

— Ba sînt zece!

— Ce fel zece?

— Atunci, dincolo, sînt opt!

— Așî, nu se poate, aseară 'î-am numărat.

Și auzul îl cam lasă. De vorbește mai tare, se aude, se sperie și se uită în toate părțile . . .

— Na, Hagiule, cap sec, strigi cât te iese gura, par'că cine știe ce-ai fi având! Iaca n'ai, n'ai, n'ai, ești sărac lipit!

Iar în mintea lui: „am, am ceva, dar e mai bine să zic că n'am chioară para“.

tea visează că se prigorește la un foc mare.

A-doua-zi nepoată-sa îl găsi pe jumătate înghețat. Abia putu să zică: „Leano, foc că mor“, și îi întinse un bănuț de aur, închizând ochii. Îi fu rușine ca să nu'l vadă acel ochiū de aur cu câtă ușurință îl aruncă în mânilor nemiloase ale lumii. Oftă dureros.

Focul pîlpîe în vatră. Mormanul de jeratic dogorește și aruncă un poleiū, cald și rumen, pe peretele din față. Tavanul trosnește și zidurile asudează. Leana, cu picioarele goale pînă la genuchi, se pârălește în gura sobei. Bêtrânul a eșit din pătură și 'i-e cald, și îl iea cu fiori! Picioarele îi tremură. E lihnit. Îi cere inima a ciorbă, ca niciodată în vieța lui.

— Ce pui atâtea lemne? Prea multe lemne! Leano, n'auzi? Și tot 'mî-e frig... Prea multe lemne! . . 'Mî-e foame . . . O să

da! foc casei!.. Ah! pânea nu mă mai satură... picioarele nu mă mai țin!

— O! fi bolnav, răspuse Leana. Să chiem pe cineva. Lîngă spițarie e un doftor...

— Să nu calce nimeni în casa mea! strigă Hagiul. Cât scrie doftorul pe hârtie nu plătești cu vieța toată! Sînt sănătos, voinic, mă bine ca orîcînd!..

Dar voind să umble căzu pe pat, zicînd: „oh! da, niciodată n'am fost mă bine“!

Dupe trei zile de friguri Hagiul se sculă din pat, uscat și galben, cu ochii duși în fundul capului, cu părul lung și cîfulit. Leana îl întrebă încetișor dacă n'ar vrea ceva.

— Aș vrea, răspuse trist Hagiul, aș vrea o ciorbă de găină... cu nițică lămîe... lămîea e scumpă... câteva boabe de sare de lămîe... Și vezi, găina să nu fie prea mare, mică și grea.

Pe seară, Leana, întinse în mijlocul patului un ștergar. Pe ștergar o strachină cu ciorbă caldă. Aburiii se ridică din strachină. O aripă galbenă ese din zeama presărată cu stelute de grăsime. Pe buzele străchiniii o lingură de cositor. Alături clondirul, cu două degete de vin, cu dop de hârtie. Hagiul privi cu lăcomie, se șterse pe frunte, și zise cu o nespusă părere de rău:

— Ce poftă de copil!..

Se văzu topind, el, cu mâna lui, bulgări de aur, turnându-i în strachină și sorbindu-i cu lingura.

Se apropiè de pat. Incepu să mănînce. Plescăi; își supse gropile din obraji; se încruntă; 'și-acoperi ochii cu sprincele; se resti la Leana, aruncând lingura:

— Una de lemn... asta e coclită!..

Leana, rîvnind la ciorbă și înghițind în sec, eși afară și-i aduse una de lemn.

Hagiul începu iarăși a sorbi sgomotos. Se scutură și scuipă de mai multe-ori.

— Iea ciorba d'aci! M'am săturat... Simț pe gât o cocleală acră... sărată... un miros nesuferit... Iea-o... fugi cu ea... nu veđi?... îmi sorb vieața!

Leana luă strachina și eși.

Hagiul își trînti capul pe o pernă de paie. Trupul lui, o flacără. Ce friguri! Sub el se deschisese ca o mare fără fund. Și se ducea, adînc, adînc, tot mai adînc. Și pe gât gustul aurului, sîngele viū al aurului! Nefericit părinte, gustase din carnea copiilor lui. Ciorba îi mirosise a aur!

Cînd Leana intră în odae, el se ridică în coate, și'i strigă:

— Stinge focul... să dai cărbuni și cenușa înapoi!.. Aruncă ciorba... și să dai fulgii și bucățelele înapoi!.. Vreaū bani pe jumătate, dacă nu toți!

Și începu să plîngă cu hohote.

— Ucigaş ! . . nebun ! . . nelegiuit ! . . în veci n'o să te saturi !

Leana înmărmurită să uită la el. Tocmai atunci s'auzi, miorlăind la uşe, cotoiul, tovaruşul ei de foame şi de tremurat, singura fiinţă care o mîngăe şi pe care o mîngăe.

Leana crăpă uşa. Hagiul se uită speriat, şi văzînd cotoiul strecurându-se pe uşe, se resti:

— Să'î tai coada ! . . Să'î tai coada ! . . o coadă d'un stînjén . . . pînă să între se răceşte odae ! . . Să cheltuesc şi pentru el ? . . . Unde e toporul ? . . Am să 'i-o tai eă !

Se ridică în picioare. Picioarele tremurată, se îndoără, trosniră din încheeturi. Hagiul se curmă de mijloc; deschise ochiă, mari şi roşii; căscă gura şi căzu pe spate.

Leana, speriată, fugi afară, închinându-se.

S'a înoptat. Ea pândește la ușe. Tremură și inima i se bate. Ar vrea să intre și spaîma că e mort or nebun o înghiață. Vântul fluera în strașina casei. Zăpada le-a troenit ușa pe din afară. În tindă e frig și întuneric.

Pe la miezul nopții i se păru că în odaea Hagiului se tîrăște cineva d'abușile. Ascultă. Auđi deslușit un sunet de banî.

— El e. N'a murit, șopti Leana, banii îi prelungesc vieața. Săracu nenea Hagiului!

Liniștită puțin, dibui pe întuneric, clanta de la odăița ei, deschise ușa binișor și se duse să se culce, tînguind încet pe nen-său Hagi:

— Săracu, ce bogat este!

A-doua-zi, de dimineață, Leana intrând în odaea Hagiului, îl găsi numai în cămașe, în cămașa sa petec de petec, trân-

tit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea p'un purcoiū de lire, cu ochii închiși.

Cum îl văzu, începu să plângă.

Dar, ca prin minune, trupul Hagiului se cutremură. Baniī sunară d'alungul, de la picioare pînă la frunte. Săltă capul; deschise ochii stinși, și'i îndreptă, ca niște sticle reci, asupra Leaniī; bolborosi câteva cuvinte nedeslușite; mușcă în vînt cu gingiile albe și izbuti să slomnească :

— Nu te uita... închide ochii... ochii fură... închide ochii!..

Căscă gura; limba i se mototoli în gât; capul îi căzu într'o parte; picioarele i se lungiră; mânele i se înfipseră în bani... și adormi de veci, cu ochii deschiși și țintă asupra Leaniī.

Când l'au scăldat, pe genunchi, pe piept și pe frunte, se vedeau rotocoale

de bani. Și 'i-a rupt pleoapele de sus și ochii lui spăimântați nu s'aun închis.

Leana l'a îngropat cu alaiu mare. Zece popi, archiereu, oranist, colivă, steagul bisericii Troița, floră, lumînări, zăbranice. Lumea privind, zicea :

— Ce frumușețe ! Bine de el !

La capul lui mergea Leana ; după ea, câțiva bătrâni, cu ctitorul în mijloc.

Unul din bătrâni întrebă pe ctitor :

— Ce bani a lăsat ?

— Un milion, răspuse ctitorul.

— Cât face un milion ?

— Un milion ? De zece-oră câte o sută de mi.

— Săracu Hagi !

— Dacă ar vedea el cum se cheltuește cu înmormântarea lui . . .

— Ar muri ! răspuse unul din bătrâni.

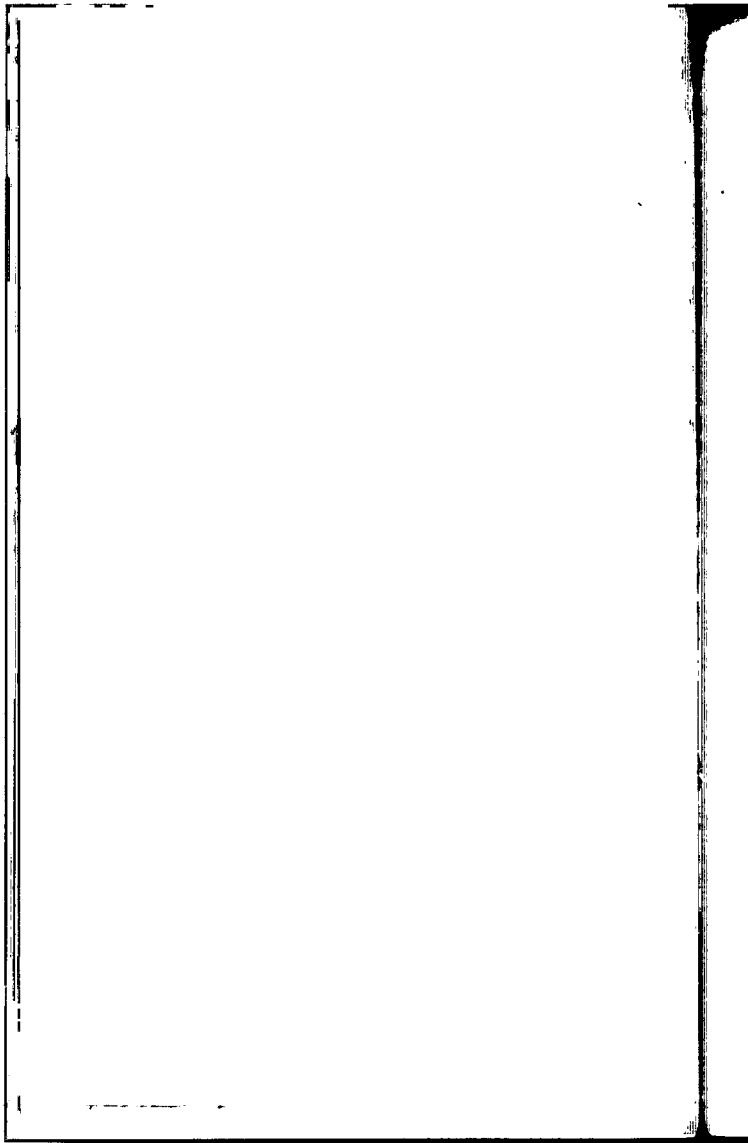
Și oranistul, cletănându'și ceaprazu-

rile de fir, intră în curtea bisericii.
Mai multe glasuri s'auziră în depărtare:
„Vecinica lui pomenire, vecinica lui po-
menire“ . . .

IRINEL

—

I R I N E L

Aşa am fost eu: să scriu tot ce 'mi trece prin minte și să nu spuî nimic oamenilor.

Oamenii sînt teribili. Privire grea și vorbă cu atâtea înțelesuri...

Nu pumnul, ci ochii omului mă sperie; prin ei, ca prin niște lunete, vîd ce se petrece în adîncimea unei tăceri viclene.

Da, sînt nesuferite aceste supape de lumină. 'Mi-e cu neputință să privesc în ele fără să mă cutremur.

Aşa m'am născut. Sînt mulți ca mine. Un singur lucru mă deosebește de ei:

eŭ am priceput de vreme de ce sufer printre oameni, fără a'î urî, iar ei îi urăse fără să ştie de ce.

Dupe cum vedeţi, nu sînt curagios, — ferească Dumnezeu! — dar nici poltron. In faţa unui revolver nu tremur.

Dacă m'aţi vedea cum mă repez printre muncitorî, — închizînd ochiî, bine înţeles, — de sigur că m'aţi crede un eroŭ, şi n'aţi înţelege de loc, cum, un asemenea cavaler, să fie aşa de timid în faţa domnilor liniştiţi şi galanţi.

Dar când vorbesc cu o femeie frumoasă?

Ah, femeile, femeile! Nu, nu, ele nu vorbesc ca noi, nu privesc ca noi, nu se mişcă ca noi.

Cuvîntul lor e cald şi ameţitor.

Unei femeî îi e de ajuns tinereţea şi deşteptăciunea. Şi, dacă e să vă spuî drept, eŭ prefer deşteptăciunea frumuseţîi. Frumuseţea este femeea din afară,

inteligența e femeea din lăuntru. O frumusețe prostănacă este un farmec mort. O urîță, știind să te taie cu o privire, se aseamănă cu o carte ale căreia scoarțe proaste ascund un coprins fermecător.

Femei urite nu există, ci numai: femei, femei bătrâne și femei proaste. Ba chiar cele bătrâne întineresc cu spiritul lor diabolic.

Să nu credeți că voiți povesti ceva imoral.

Timidul revoltat, de odinioară, acum e tot timid dar liniștit, cu o vastă iubire de omenire, și mai ales de femei. Pesimistul de odinioară e astăzi un om blând, insipid de dulceag; și acela — vă cer iertare — care se trântia desperat în pat și nu credea decât în pasiune și frumos, astăzi este un *pu-ri-tan*, bine înțeles un puritan care... trebuie să vă spuie... a început să aibă mai multă îndrăzneală când privește în ochii unei femei.

Să reviu.

Ceea-ce mi s'a întâmplat mie, considerând evenimentul pe dinafară, s'a întâmplat multora; ceea-ce însă se petrecu în sufletul meu, fără a fi un fenomen extraordinar, vă va interesa, întru câtva, dacă nu credeți că nebunii și oameni sănătoși se pot reduce la două formule, una coprinzând pe cei cari ieau visul drept realitate și alta coprinzând pe cei cari neagă realității orî-ce pãrticicã de vis.

Oamenii se deosibesc așa de mult unii de alții, că cea mai mare greșală a filosofilor stă în reducerea omenirii la un tip sau chiar la mai multe tipuri.

Câți oameni, atâtea tipuri, atâtea lumi, atâtea probleme. Și dacă e ceva care aseamănă pe oameni între ei, e tocmai ceea-ce îi aseamănă cu tot restul animalelor: a mânca, a dormi, a umbla, a se înmulți...

Afară de această asemănare, alta nu mai există.

Iacă de ce 'mî vine să rîz de mulțumirea părinților când vîd că ochii copiilor seamănă cu ochii lor, fără a se întreba dacă prin acele sticle albastre și drăgălașe vor pătrunde aceleași impresii și se vor răsfrînge aceleași imagini...

Mă ertați, clina copilărească a filosofiei a fost pururea patima capetelor slabe, și mai ales a oamenilor fără acțiune.

Sînt timid. V'am spus'o și vă rog să nu vă îndoiiți.

Câte mi s'a întîmplat din pricina aceasta nu vă pot spune. Ar fi prea lung și ați rîde prea mult de mine, fără ca să ieau și eu parte, privind, bine înțeles, cu ochii în jos.

Să încep.

Cînd îmi muriră părinții, amîndoi în același an, eram mic, mi se pare de șapte ani.

— Un profesor trebuie să fie părintele vostru!

— Educație! Educație, pedagogie, sistem nou!

Și când s'a restit la mine și 'mi-a strigat: „Educație! Pedagogie! Sistem nou! *Ochii 'n sus!*“... am ridicat capul, dar întâlnind niște ochi pedagogicești, mi s'a'nclăștat fălcile, și din lecția cea mai bine preparată m'am ales cu un zero la catalog.

Mă prind că asemenea timiditate o înțelegeți.

Fie-care din d-voastre ați pățit'o în fața pedagogii și a profesorilor cari v'au fost ca niște adevărați părinți.

Să nu credeți însă că în toți frica a fost la fel. Unii s'au gândit la nua, — alții la notă, — alții la urechi, — puțini la premiū, — și cei mai mulți la repetenție. Unora le-a zvîcnit inima, — mulțora li s'a împiedicat răsufarea, — la pu-

ținî li s'a ridicat sîngele la cap, — la cîți va le-a venit amețeală.

Mie nu 'mî păsa nici de bătae, nici de premiū, nici de notă rea; simțiam însă doi ochi cari mă pironiaū drept în mijlocul frunții. Fără ei ași fi spus toate regatele, marile ducate și ducatele Germaniei, cu capitalele și cu orașele „*cele mai principale*“, ca pe apă, pe neresuflata.

Ce n'ași fi dat să mă lase profesorii în pace, ca să învîrtesc degetele cele mari, unul împrejurul celuilalt, din ce în ce mai repede, din ce în ce mai încet, dupe cum lecția curgea mai repede sau mai pe gîndite.

Pedagogia a fost dușmana mea. Mi s'a părut că această știință a fost inventată ca să mă chinuească și să mă facă de rîs.

Tocmai tîrziū am înțeles că pedagogia s'a născocit pentru unii profesori ne-

ghiobi — există — și pentru unii școlari model cari nu există.

Eram așa de bun și de timid, că, împlinind 21 de ani, n'am voit să ies de sub tutela unchiu-meu, fratele mamei, om blând ca și mine, rușinos ca și mama.

Îmi vine să rîz... Nu cumva vă spuivr'o minciună?... De ce v'ași spune?... Nu vă cer nimic, nu 'mî cereți nimic, de ce să vă minț?

Și adevărul e că nu v'am spus de ce n'am luat socotelile tutelii și de ce-am rămas în aceleași case albe ca laptele, — mai ales noaptea pe lună — cu pridvor, cu trepte de stejar, cu stîlpi cu flori la capiteluri și cu brățări pe la mijloc.

Îmi plăcea casele?... Da.

Iubiam pe unchiul meu care 'mî îndoise averea?... Da.

'Mî-era rușine ca, îndată ce ajunsese

vîrstnic, să 'i cer socoteala, ca și cum m'ași fi îndoit de cinstea lui? .. Da.

Ei și? ..

De aceea rămăsesem eū la epitropie? Dacă v'ați uita cam la o parte, m'ași înroși și v'ași răspunde: da. Ear de m'ați privi, chiar acum când 'mă-a răsărit multe fire albe, ca un copil vinovat v'aș spune:

— Nu, nu e adevărat că iubiam așa de mult casele în care crescusem și pe unchiul meū care mă crescuse...

Maī era cine-va p'acolo, afară de un vēr, cam de aceeași vîrstă ca mine, afară de unchiū-meū (mătușa mea murise), afară de case și de un câne lățos... maī era cine-va...

Ei acest *cine-va* pe câți ștreqari nu strînge de pe drumuri, pe câți timizi nu 'i ametește, pe câți negustori nu 'i preface în poeți, pe câți filosofi nu 'i scoate din fire, suflând în sistemele lor ca în niște pânze de păiajen.

E nespus de fermecător acest *cine-va* care te face să rămâi sub tutelă, când ai trecut 24 de ore dupe ce ai împlinit 21 de ani și ai un venit de 15,000 de lei!

Mi se pare că ai ghicit secretul.

Oh! femeile, femeile!

Ce-or fi având ele cu timizi și cu filosofi?

Nu era tot aceeași *Irinel* cu care mă jucasem d'a „cirip-cirip“? Nu era aceeași nebună, cu rochiile pînă la genuchi, ai căreia ciorapi albi se înverzeau pînă seara? Nu era același drac zvăpăeat care își arunca cartea în pridvor, când se întorcea de la școală, și mă prindea de gât, cu amîndouă mânele, ca să o duc în cărcă?

Copilul devenise femeie. In locul ochilor, de o infinită naivitate, se aprinsese două vâpăi de demon.

Și acum *Irinel* mă lua de mână.

Dar era de 15 ani... și de mult mâna ei era alta: mai caldă, mai nu știu cum. Veselia ei nu mai era egală și continuă, ca altădată. Nu mai vorbea repede și întruna.

Și dacă ți ziceam:

— Irinel, ce crezi tu, o să plouă astăzi?

Său:

— Irinel, mai sînt două săptămîni pînă la vacanția mare, nu e așa c'o să fii fericită, ca și altădată, cînd om pleca la Slănic?

Irinel tăcea și privia drept înainte. Eram sigur că nu se uita la nimic, că nu vedea nimic.

Tăcerea ei mă amenința, și îi ziceam, cu glasul pe jumătate, ca și cum aș fi fost vinovat:

— Irinel, abia veniși de la pension și ți s'a urît?

Și drept răspuns începea o veselie e-

xagerată. Și rîsete, și vorbă, și istorii, începute dar nesfîrșite.

— Tu nu știi, îmi zicea ea, tare și repede, ce scrisoare 'mi-a arătat o amică a mea... Numai eă am citit'o... și cu altă fată... și cu sora ei... și mi se pare că a arătat'o și altora... Am rîs să mă prăpădesc...

Și Irinel începea să rîză. Și rîdea, rîdea, pînă ce lacrîmile îi curgeau pe obrazii ei rumeni. Apoi, dupe ce ofta, începea :

— Îi scrie... tremurând... de niște stele... două numai... cari ard și îi vorbesc... Cum o să ardă stelele de care e vorbă?... sînt cărbuni?... Cum să vorbească stelele?... Nu pricep... Ș'apoi... ghiată... topire... marmură... litere de foc... mînăstire... sinucidere... Ah!.. *pauvre Marie!* 'Mi-e milă de ea... De cîteva orî ne-am luat de gât și ne-am sărutat, ne-am sărutat, și-am început să plân-

gem... Trebuie să știi, Iorgule, că ea 'mă citește, în fie-ce Lună, câte-o scrisoare pe care se văd urmile crețe ale unor lacrimi mari, și eu, abia stăpînindu-mă să nu bufnesc de rîs, de „stelele gemene cari 'l ard și 'i vorbesc“, trebuie ne-apărat să plîng... și, să mă crezi, că plîng din toată inima... *Pauvre chérie!*..

Irinel, gata să plîngă, după ce rîsese cu atîta poftă, băga de seamă că eu plec ochii în jos, ca și cum ași fi fost supărat, și mă întreba reuțacios:

— Iorgule, ce crezi, azi plouă sau nu?

Asemenea scene se petreceau dimineața. Irinel, pînă seara, îmi dicea *poftim*, în loc de *na*, broda saă cânta la piano, în loc să ne plimbăm prin grădină.

Toată ziua simțiam o ură teribilă, de timid, în contra „celor două stele cari vorbiau“.

Trei ani am petrecut această viață de vise îndrăznețe în timpul săptămîni, de

frică și de întristare, Duminica, de plănuri minunate, amânate din zi în zi, ascunse cu ipocrisia extraordinară a timpilor și a inocenților.

În fine, dupe o vacanție petrecută la Slănic, m'am hotărît.

Când plecă la pension, abia îndrăznirăm să ne sărutăm. Ce sărutare rece! Nu ne-am uitat unul la altul. Mi-aduc aminte că eu priviam la o canapea și mi s'a părut că buzele mele au atins o stofă galbenă și aspră, în loc de obrajii Pietroși și rumeni.

M'am hotărît.

Și eram sigur că nimic nu putea să sfărîme hotărîrea mea eroică.

Ca să prind curaj în prima noapte, m'am gândit la scena ce, neapărat, Duminica viitoare, avea să se petreacă. Toată noaptea n'am dormit. În întuneric vedeam grădina, vedeam pe Irinel, mă auziam, o auziam.

Cocoșii cântău. Stam lungit, cu fața în sus, cu ochii închiși. Asudasem de curajul din scena închipuită.

— Irinel vrei să mergem în grădină?

— Nu, *merci!*

— Nu se poate, trebuie să ne plimbăm!

Înțelesese că sînt hotărît să 'î spuî ceva grav. Asemenea curaj impune.

Cocoșii cântău. Miezul nopții. Ploua de vărsa. Fulgerile, ca niște șerpî de lumină, prinși o clipă în perdelele mele.

— Irinel, să mergî cu mine! Nu vezi ce zi frumoasă? Am găsit un ciorchine de corniță coaptă. Toată săptămîna l'am păzit...

— Nu, *merci!*

— Imposibil... trebuie să mergî... Am să'ți spuî ceva...

— Ce?..

Și mă pironi cu ochii.

Atâta lumină cine să răbde? Mă uitaî

în jos. Revoltat de frică simții un curaj de eroi. Ridicăi capul.

— Trebuie să vii!

În viața mea nu poruncisem nimăruî... ei îi porunci!

Întuneric besnă. Ploua. Mă întorsei la perete. Închisei ochii.

Se facea o Duminică minunat de frumoasă. Și, cu același curaj îi mai zisei o-dată:

— Trebuie să vii!

Și o luați de mână și îi spusei ceia-ce de doi ani voiam să 'i spu:

— Irinel, te iubesc!.. Tu mă iubești?.. De ce taci?.. De ce pleci ochii în jos?.. Spune-mi vrei să plec din casa unde te-am văzut crescând...

— Rămâi!

Ne-am îmbrățișat.

S'a isprăvit.

Doamne ce curaj are omul când iubește!

Nădușeala se răci pe mine, când mă gândii că *scena nu se petrecuse încă* și că trebuia să se petreacă *intocmai*. Frica de așa curaj mă înghieță în plapâmă.

Se lumina de ziuă. Adormii încet, încetinel, reîncepând aceeași scenă.

— Irinel... vrei să ne plimbăm...

— Nu... *merci!*...

— Ba da... *Trebue*...

Mă deșteptai pe la zece ore.

Unchiul meu mă întrebă:

— Iorgule, nu ești bine de te-ai sculat așa târziu?

Eă, mă știeam vinovat.

— Ași, nu... o carte... am adormit târziu...

Urechile 'mă-ardeaă, ca și cum le-aș fi fost lipit de o sobă ferbinte.

Pridvorul mi se învîrtia sub picioare.

În minutul acela, îmi trecu prin minte un gând care mă ameți.

Irinel ca Irinel, dar cu unchiu-meu, ce curaj să am ?

Cum, el, om bătrân, cu obiceiuri sfinte, să vază, la vreme de bătrânețe, în neamul lui, căsătorie cu deslegare domnească ?

De ce sta în picioare înaintea mea ? Și cum mă privia ! Mă înțelesese. Mă cântăria. De sigur, că 'i treceaă prin minte cuvintele pe care eu le auziam dăslușit, ca și cum cine-va mi-ar fi șoptit la urechie : „Nu credeam, nepoate, ca tocmai tu să 'mă scoți copila din minte ! Ce-ar zice biată mă-'ta d'ar trăi și te-ar vedea ?”

De ce nu pleca bătrânul din naintea mea ? Mă privia pe mine sau se uita într'altă parte ? Nu știu dacă vinovatul este rău, dar judecătorul e crud. Și judecătorul meu creștea, ca un zid, între mine și Irinel. În urechi îmi răsuna sentința pe care el, eram convins, o dăduse : „Ce tineret stricat ! Bătrânii se duc, și cu ei se duc și bunele obiceiuri.”

Aproape să caz dupe scaun. Unchiu-meu îmi zise :

— Iorgule, tată, tu n'ai luat cafeaua . . .
Mi se pare că nu ești bine . . . aï ? . . .

Ce ironie !

Cuvintele lui, mai dulci ca altădată ?
Degeaba. Il înțelesesem.

Să te ferească Dumnezeu de un om bun care te osândește. Și e destul să te simți vinovat în fața unui om bun și drept.

De ce-or fi născocit oamenii pedeapsa ?
Pedeapsa este alinarea vinovatului. Aș fi dorit ca unchiu-meu să și-o pronunțe. Dar, nu ; el mă prinsese, mă judecase, și, în loc de pedeapsă, plecă și-mi trimise o cafea cu lapte și două cornuri.

În viața mea n'am simțit o tortură mai mare.

De sigur că ne văzuse plimbându-ne tăcuți, iar nu veseli ca altădată. Înțelesese de ce Irinel sta, unele Duminică, închisă în casă. Știa de ce adormisem toc-

mai despre ziuă. Și, cine știe, poate că mă auzise strigând prin vis :

— Irinel, Irinel, te iubesc ! Tu mă iubești pe mine ?

Cum, unchiu-meu să vază pe fata lui măritată dupe băeatul sor'sei ? Să se facă de rîs, la vreme de bătrînețe ?

Și de ce ?

Pentru caprițiul unui băeat, crescut și îngrijit de el ?

Dar cum crescuserăm noi, Irinel și cu mine, nu eram veri buni, ci frate și soră. Și d'ar fi rămas vorba numai pe condica civilă... dar cum era să calce, el, legile bisericesti ?

Toată săptămîna, dimineața, seara și peste zi, la masă și la cursurile universitare, același gând.

— E imposibil!.. Mă mir cum nu am înțeles... Imposibil...

Sâmbătă, pe la ora 6, vîzui vechia

noastră trăsură. În ea, unchiul meu, — alături, Irinel.

Privind, de pe treptele pridvorului, la părul alb și la bucele blonde, risei, abia stăpînindu'mi lacrimile:

— Imposibil!

Irinel sări ușor din trăsură, se apropiè de mine. Era veselă. Ne sărutarăm. Să mă credeți: mi se păruse că sărut în aer.

— Dar ce ai, Iorgule? Ești așa de palid! Ai slăbit, or mi se pare mie?

Înainte de a 'i răspunde ceva, unchiu-meu se grăbi, se *grăbi*:

— Nu știu ce are Iorgu... mi se pare că e bolnav și nu vrea să spue...

O! o! *nu ști* ce am, unchiule? Nu ști ce am? Ți se pare că sînt bolnav? Nu vrea, e, să spuî? Și, d-ta, spuî ce ai? Sfînt om... dar d'o ipocrisie...

Credea că nu 'l înțelesesem.

Luî Irinel îî rîspunsei încet:

— N'am nimic, Irinel... Dar tu, ești bine ?

D'aci înainte, un an de melancolie.

De ce v'aș spune că slăbiam, că îngălbenam, că răciam cam des, și, cu o plăcere ascunsă, exageram o mică tuse, când mă plimbam cu Irinel ? Ați văzut atâția oameni slabi și galbeni, și ați citit atâtea romanuri cu amauți cari osticează, cari se împușcă sau se aruncă în mare, că a vă povesti, eă, cum slăbisem, cum mă apucasem de biliard, cum începusem să beau bere, ajungând uneori pînă la trei halbe, v'ași face să căscați.

Nimic extraordinar în iubirea și melancolia unui timid. Cine se oprește, fie măcar și-o clipă, în fața unui om care suferă și tace ?

Și eă am tăcut de la S-tă Marie pînă la Săn-Petru.

— Ce ai ?

— Nimic...

— Ești bolnav?

— Nu unchiule... Nu dragă Irinel...

Insfârșit, ziua grea și mare sosi.

Irinel sfârșise pensionul. La 20 Iunie își adusese tot de la școală.

Chiar în ziua aceea întrebă repede pe unchiu-meu la ce băi plecăm, și, aflând, intră la mine în odaie.

Eă, citeam, trântit în pat, minunatul discurs al lui Cogălniceanu, tipărit în fruntea „Letopiseților“.

Mă hotărâsem să las Dreptul și să învâț literile și istoria.

Cum o văzuî, sării în sus. Ea se învârti repede într'un picior. Rochia păru o imensă rochiță-a-rîndunicii. Dupe ce se învârti, rîzînd și bătînd în palme, se opri înaintea mea, îmi făcu o *reverență*, întinzîndu-și ușurel rochia de amîndouă laturile, și mă întrebă cochet:

— *Mon cher cousin*, poți să ghicești unde plecăm var' asta?

— Nu, Irinel, răspunsei eă, exagerând tusea care devenise mai mult un tic.

— Ce 'mă dai să 'ți spuî?

Și dupe ce iar se învêrti lovindu-mă cu rochia peste picioare, și rîse, și bătu din palme, mă întrebă foarte serios:

— Imă săruți mîna cu *respect*, ca la o cocoană bătrînă, dacă ți-oî spune?

— Da, Irinel.

Și tusea obligată își jucă rolul.

— Nu, mai întâiă să'mă săruți mîna.

Îmă întinse o mînă pe care o sărutai trist și cu poftă.

— Și p'asta.

— Și p'aea, Irinel.

— La Mehadia! Mi se urîse cu Slînicu.

Se învêrti prin casă, de ast-dată așa de repede că rochile i se 'nălțară pînă la genuchî. Eă mă înroșii, ea se înroși.

Apoi izbucnind într'un rîs argintiû, se repezi la mine și 'mî zise :

— Să jucăm o polcă . . . Eû cânt . . . Eû să fiu cavalerul . . . Eû să te port . . .

Tocmai atunci auzii pe unchiu-meû.

— Irinel ! . . . Irinel ! . . . Unde ești ? . . .

Ea dispăru într'o clipă.

Mă trîntii în pat. Luaî Letopisețile. În loc să citesc începuî să mă gîndesc. „Irinel ! Irinel“ ! Cel dintăiû, repede, aspru, rëutăciôs, — cel d'al doilea, mai lung, mai dulce, mîngâetor chiar. De sigur a voit s'o dreagă, să mă înșele. Să crez, eû, că nu s'a gîndit la nimic. Dar ce-a însemnat acel „unde ești“ ? Am înțeles, cum a zis „unde“. Aci era tot înțelesul întrebării. Nu că avea să'î spue ceva, dar doria foarte mult să știe : „unde“ e ? Adică, nu care cum-va e la mine în odaie ? Atîta pază e umilitoare pentru un orfan de care a îngrijit o vieață întreagă, și 'i-a îndoit averea, ca să aibă dreptul să 'i zică, c'o

singură vorbă, c'o singură privire: „așa știu eu să răsplătesc pe un ingrat, pe un tânăr care nu seamănă bătrânilor` ce se duc și înmormântează cu ei *moravurile sfinte din țara asta*“ ! Acest „unde ești“ prea fusese cusut cu ață albă. Ce, nu știa, *el, unde era ca?*

— Ah! unui orfan nu 'i e permis să iubească!

Ușa de la odă se deschise. Irinel apăru în prag.

Ce nefericire . . . să 'ți vezi fericirea în prag și să știi că nu 'l va trece, că va rămânea acolò, așa de aproape, și totuși infinit depărtat de tine!

Irinel se apropiè de mine.

Știam, eu, că ea trecuse pragul, dar că fericirea mea rămăsese dincolo. Înțelesesem că bătrânul o trimesese întra-dins, prefăcându-se, și mai bine, că nu bănuise nimic.

— Știi ce mi-a spus tata? În ziua de

Sân-Petru o să ne vie un mosafir. Un mare negustor.

Ce mai era ș'asta?

— Și ce ți-a mai spus?

— Nimic... a, ba da... să tăiem curcanul cel mai gras... să fie curat și frumos așezat în casă... că mosafirul e deputat, bătrân... că e... nu știu mai cum și cefel...

Dupe ce Irinel mă certă și rîse de mine că tușesc ca fetele din pension cari fac pe doctor să le dea fer și vin vechiū, mai mult pentru vin decăt pentru fer, plecă.

— Uf! bine că e bătrân!.. Dacă ar fi fost tînăr?..

În ziua de Sân-Petru mă sculaī cu o frică care mă făcea să tresar la fite-ce zgomot.

Ce... nu s'a mai vĕzut bătrânī zmin-tiți însurați cu fete de 18 ani?..

M'am plimbat trei ceasuri prin curte. Așteptam pe acest rival cu nerăbdare cu care așteptam une-oră pe Irinel. Mă înșel sau nu? Aceeași senzație, identică aceeași se petrecea în mine, așteptând obiectul urii ca și când așteptam pe acela al iubirii... Voiam să'l văd... mai curând... într'o clipă... să'l cunosc... să aflu cine era...

Pe la zece ore, o trăsură se opri în dreptul porților.

A sosit.

Când îl văzui începui să rîz. Prea era slab, prea era bătrîn! Elegant, nu e vorbă: cu redengotă neagră și cu legătură roșie. L'am salutat cu respect, și, pot zice, cu dragoste. Căit că urisem pe un astfel de bătrîn cu părul alb ca zăpada, mă dusei liniștit în grădină.

Ce nepăsare în toate!

Ușa de la grădină se deschise ca și cum vîntul ar fi trîntit'o. Irinel apărui.

Privi în toate părțile, și, văzându-mă, se repezi spre mine. Vântul îi flutură rochia de batistă albă cu bobițe negre.

Era galbenă. Mă luă de mână. Mâna îi tremura. Vroind să vorbească, îmi zise de mai multe-ori:

— Staî ... staî ... staî să resuflu ...

Apoi tăcu și mă privi.

Ce privire!

Ochiî ei scînteiaû; albastrul lor mi se păru un ocean revoltat, fără fund, fără țermurî.

Privii în jos, prostit de o spaîmă neînțeleasă. Imî văzuî ghetile și mă gândii: „azi mi le-a făcut orî nu? Firește că da. Nu mi le face în toate zilele“?

— Iorgule, știî de ce-a venit bătrânul?

— Nu, îi răspunsei eû c'o liniște stupidă.

„Mi-a făcut ghetile ... orî a fost rouă ...“

— Iorgule, știî ce mi-a zis tata?

— Nu.

— Să pui rochia de fulard.

— Rochia de fulard? . . . A care 'mi place mie? . . .

— Dar știi de ce să mă gătesc?

— Firește că da.

Ea tresări. Eă continuaă, ștergându'mi o gheată cu batista.

— Firește că știu . . . Nu este azi sərbătoare mare?

— Ah! îmi răspunse ea trântindu'mi mâna de care mă ținea, nu știi nimic! Ce om indiferent și neprițcut ești!

Indiferent?

Înțelesesem tot din privirea și emoțunea ei, și cu o liniște, care de sigur nu era a mea, mă plecaă și'mi șterseă și cealaltă gheată.

— Bătrânul a venit, a venit Irinel . . .

Era albă. Buza de jos îi tremura. Lumina ochilor i se întunecase.

— Bătrânul a venit . . . Irinel . . . Ei și? . . .

O să dejuneze cu noi? .. Atât mai bine...
O să fim mai mulți la masă...

Eă, vorbiam? .. Nu eram de cât eă și ea în grădină...

— Bătrânul, a venit, a venit! îmi răspunse ea, acoperindu'și ochii cu amândouă mânele. Bătrânul a venit, pentru ca cine-va să se ducă din casa asta! .. El are...

Irinel începu să plângă.

— Ce are? ..

— Un băeat, inginer...

— Inginer? .. A învățat ingineria? ..

— Da, *a învățat ingineria!* răspunse furios Irinel. Da... a învățat in-gi-ne-ria, și cine-va o să se ducă din casa asta! ..

O văzuî cum se opri în pragul porțiții, cum s'aplecă ușurel, și, luându'și poala curată a rochiî, își șterse obrajiî de lăcrîmî.

Mă uitaî lung dupe ea, apoi mă lun-

giu cu fața în sus sub o boltă de pomi roditori.

Ce de vieață în natură! Merile îndoiată ramurile groase; unele vrăbiu ciripiau, scuturând din aripă; altele cădeaă grămadă, încăerate într'o luptă desperată. Pe fața mea soarele ploua rotocoale de lumină. Simții lacrimile alunecându'mi în urechi, mă scula în picioare, mă uita spre portia și zisei coprins de o melancolie infinită:

— Doi se vor duce din casa asta...

Adouazi presenta unchiului meu o falsă recomandație în scris, — a unui doctor, — care mă obliga să mă duc la Bourboule, sub pretext că sufer serios de plămânul stîng.

Să trec mai repede peste acest moment.

Am sărutat mâna unchiului meu și pe Irinel!.. Pe Irinel!..

Trecusem hotarul țării. Priviam pe fereastra deschisă a vagonului la întinsele câmpii ale Ungariei. Incepuî să mă gândesc. Dar dacă nu m'ar fi privit așa de adînc? O privire fixă mă amețește. Dar dacă mi-ar fi spus ea mie ce-aș fi voit să'i spuî eu ei? Timiditatea, în gradul acesta, să fie una din formele nebuniiî? Dar ce curaj mi-ar fi trebuit?.. Cum aș fi mărturisit unchiului meu?.. Irinel, nu mi-era ca și soră?..

Imposibil!.. Fusesese fatal!..

Locomotiva gâfâi și scoase un șuerat asurzitor... Câte-va lacrimi pe fereastră... Căutaî, cu ochiî, încotro ar veni țara, și cam încotro ar cădea casa și grădina unde fusesem fericit... Un semn cu mâna și ziseî oftând:

— Adio Irinel!..

cali, și de nemții cu coadă, și de „țara cocorilor“.

Mă apropiam cu gândul, sficios, tremurând, d'acea vestită școală, ca de un urs împăeat, gata să fug. Mi-era frică și mi-era dragă. Și mi-era dragă fără să bănuiesc nici cum e, nici unde e.

Două lucruri aflasem: că e „domnească“, iar nu cum era a noastră din curtea bisericii, și că dascălul e „profesor“, trebuind să'i zică „Domnul“, iar nu cum îi ziceam noi, la al nostru, „Nea Nicuță“.

De pe la Sân-Petru, eū, îmi luam ghiozdanul, îi treceam băerile pe dupe gât și colindam pe aceleași cărări din grădina noastră, zicând că am plecat la „școala domnească“. Une-orî îmi legam de mijloc, c'un crîmpei din fringhia mamei, tăieat pe furiș, și pe Griveiū, și'l luam cu mine. Cănele căsca de căldură, repezia capul dupe muște clântănind dinții.

Eū îi vorbiam de școala domnească :
— Haî, mēi Griveiū, mēi, nu fii leneș.
Acolo e școală, nu glumă. . . profesor mare
și învățat, iar nu ca Nea Nicuță, care se
încurcă când zice cazania . . . Mēi Gri-
veiū, este așa de grozav profesorul că,
d'ai vrea, chiar și tu ai învăța carte . . .
Ci lasă muștele, nu fii prost . . . Să'î zici
„Domnul“, că de nu, îți mănîncă coada . . .
Și să nu scoți limba d'un cot că'ți mă-
nîncă și urechile, bunătăt' de urechi,
mei Griveiū, mēi . . .

Câte nu spuneam și pisiciî. Parc'o simț
și acum, ghemuită în sîn, caldă și moale.
Torcea, cu capul pe gura cămășiî, cu
ochii leneși și galbeni.

— He ! he ! Martinico . . . haî la școala
domnească, că sînt profesori buni . . . Să
nu'ți fie frică . . . Dacă ăi învăța adunarea
îți dă un șoarice . . . la scădere îți dă doi . . .
la fracțiî te face împărăteasa șoaricilor . . .
Dacă nu t'ei sili să știi, dragă Mărtinică ,

că te ȳea de coadă. te ȳnvȳrtește de trei ori, și 'ȳți crapă fierea de pȳmȳnt...

Voiam sȳ sperii pisica. Pisica, sfȳr-sfȳr, ȳnchidea pleoapele leneș și nepȳsȳtor, iar mie ȳmi treceaũ fiori reci d'a-lungul spinȳrii, cȳci eũ credeam pe profesor atȳt de mare, cȳ mi'l ȳnchipuiam mai mare și mai tare ca tata chiar... Doamne, dar dacȳ ȳn loc sȳ ȳea pisica de coadȳ m'o ȳnhȳȳ pe mine d'un picior?..

Se ducea chȳeful pe copcȳ, și mȳ ȳntorceam acasȳ, ȳnșirȳnd pisicii vorbe de mȳngȳere.

— Lasȳ Mȳrtinicȳ, nu fii fricoasȳ cȳ „Domnul“ e bun... nu bate la palmȳ... nu pune ȳn cȳrcȳ ca sȳ tragȳ la spete... nici nu te-așterne cu tȳlpile la falangȳ, ca Nea Nicuȳȳ, cȳnd bea ce-a strȳns cu discul.

Maĩ eraũ cincȳ zile pȳnȳ la școala domneascȳ. Toate lighioile din curte aflaserȳ

că va să mă duc la o școală mare. Cănele, pisica și cei patru cai ai tatii, știaș pe de rost cum trebuie să fie în ochii „Domnului”: nici unul nu s'ar fi dus fără botini în picioare, căci desculți nu i-ar fi primit decât Nea Nicuță, c'un sfaț pe lună.

Noaptea visam școala: un palat mare, mare și frumos, ca în basme, cu porți de fer, cu geamlîcuri, cu uși de cleștari cu ziduri văpsite ca niște icoane, și mai împodobite de cât steaua lui Nea Nicuță încondeată de Burghilea, zugrav vestit, căruia îi frecam văpselele între pietre numai ca să mă uit la el, zile întregi, cum din nimic scotea sfinți, îngeri, draci, ca, și balauri.

Veni și ziua de școală domnească.

Abia se luminase. Mă deșteptă fratele meu care învăța la o școală și mai naltă, și citia pe cărți cu oameni cu pantalonii scurți și umflați, cu pălării mari, cu funde

la ciorapi, cu săbiile mai mult scoase decât în teacă. Mi-aduc bine aminte că unul săria de la al cincilea cat, și c'o mână își ținea pălăria. Grozav îi era de pălărie!

De la Nea Nicuță apucasem să citesc pe silabisite. Frate-meu mă învățase să citesc ca pe apă în cartea de citire. La „când cu cîuma lui Caragea se răspîndia în orașenii prin sate și sătenii prin pustii“, nu m'ar fi oprit nimeni din turuială. O ziceam dintr'o răsufare. Ba unc-orî uitam să întorc foile și tot nu făceam greșală. Frate-meu mă mai învățase cele patru socoteli și fracțiile. Ce știam mai bine era tabla lui Pitagora. Mă învățase și Istoria cu șase domni vestiți: Radu Negru, de care aș fi jurat că fusese român neam de arap; Mircea-cel-Bătrîn, în capul meu, se încurca în barbă; Alexandru-cel-Bun, ala Vodă, vezi; Ștefan-cel-Mare de care rîdeam să mă pră-

pădesc, gândindu-mă că fusese așa de pitic că aprodul Purice se pusese piuă ca el. Ștefan-cel-Mare, să încalece calul; Mihai Viteazul mă făcea să tai cu nueaua virfurile de știr și de urzică când îl spuneam pe din afară; și, însfârșit, Constantin Brâncoveanu mă făcea să plâng de câte-orî îl tăieau turcii, pe el și pe conii lui.

Și spunea c'o să mă scrie d'a dreptul în clasa a treia.

Mă deșteptă.

Tresări. Imi tîcâia inima.

Și 'mî zise:

— Să nu-ți fie frică. Să spui tare și deslușit.

— Tare . . . da . . .

Și nu vedeam înaintea ochilor de frică.

— Și deslușit.

— Și deslușit . . .

— Să nu tremuri.

— Să nu tremur . . .

Domnul striga pe băeți c'un glas ascuțit.

Băeții staū ca sfinții în bănci. Vă treia, cu urechile roșii și aprinse ca focul, în genuchă, lângă o tablă neagră, lacrimile le picuraū în cărțile deschise și aduse la vârful nasului.

Vergea, lacrimă, urechi roșii, Domnul uscat și nalt... Să dusesese curajul!... Dădăiam. Și frate-meū, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti :

— O să te asculte, să spui tare și de sluşit.

Și plecă. Îmi venia să mă ȳeaū după dēnsul. Și n'am plīns, nu de rușine ci de frică.

„Domnul“ se uită la mine cu niște ochi osteniți. Intrasem în pămēnt. Când deschise gura, mi se păru că mă și înghite.

— Ei... băete... de câți ani ești?

— De opt... am împlinit la Sîn-Petru...

Glasul îmi tremura ca și cum mi-ar fi bătut toaca pe beregată.

— Știi să citești?

— Știu...

— Scoate „Lectura“.

Bag mâna în ghiozdanul făcut de mama dintr'o foaie de cuadrilat, și scot „Lupul și Mielul“. Așa ziceam noi cărții de citire, fiind-că începea cu: Lupul și Mielul...

Ceru și el o carte și o deschise.

Mie 'mi juca cartea în mână, și 'mi jucă pînă căzu jos.

Băeții rîseră.

Mă plecai să ieaș cartea. Domnul strigă așa de tare „tăcere“! că încremeni cum eram, adus de mijloc.

— Iea'ți cartea! Deschide-o la foaia 50, și citește!

Luaș cartea. O deschisei. Eui o întorceam la foaia 50, ea se întorcea la foaia 80, la „Ciurma lui Caragea“. La 50 era „Tentația“.

— Ci, zi o-dată, motologule

Eū de frică, începuī:

— Tentația!..

Cartea se deschise la foaea 80; și eu tragei tare și deslușit:

— Când-cu-ciuma-lui-Caragea-se-răs-pîndiaū - orășeniū-prin-sate-și-săteniū-prin-pustii...

Școlariī pufniră de rīs.

— Dēstul, vēd că știi. Ce-ai învățat la Aritmetică?

— Adunarea, scădera, înmulțirea, împărțirea și fracțiile vulgare cu adunarea, scăderea, înmulțirea și împărțirea lor.

— Cât fac 25 de măgari și cu 15 boi?

Mē gândii eū, mē rēsgândii. Imi dam cu socoteala: asta nu e adunare, că frate-meū imi da să adun tot lucruri de un fel, și așa zicea el că este adunarea. Ei, trebuie să fie înmulțire. Dar frate-meū, ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus cât a dat pe un măgar și pe un boū, ca să pot

spune cât *fac* toți la un loc. Dacă văzuî că nu se poate altfel, mă hotărîi să răspund :

— Domnule, nu pot face socoteala pe măgari și pe boi, că tata n'are decât cai... la cai m'aș pricepe...

Eū știam că tata cumpărase un cal, pe Micul, cu 200 de lei.

Domnul rîse, școlariî pufniră, pe mine mă podidiră lăcrîmile.

— Fie și pe cai. Ei, acum să te vîz.

Mă duc la tablă ; iewă tibișirul ; îl scap de vr'o trei-orî din mână ; și încep să socotesc măgariî și boiî în cai, pe prețul Miculuî, adică pe 200 de lei. Adun 25 de măgari cu 15 boi, înmulțesc suma cu 200 de lei și mă întore spre profesor. El se uitase în jos și nu vîzuse nimic din socoteala mea.

Tușesc bine și strig :

— Opt miî, Domnule !

Rîzi Domnul, și rîzi, și rîzi. Când se potoli, zise, privind în tavan :

— Auzi, 25 și cu 15 să facă 8000 ! Monitor general, ȳea'l și du'l în clasa a doua!

Monitorul general mă înhăță de mâneacă și mă scoase pe ușe afară. Pe drum îmi spuse: „te-a dat îndărăt“.

Dupe câte-va învêtituri, deschise o ușe. Intrai în clasa a doua și dădui cu ochii de un profesor cu barba albă.

— Domnule Vucea, pe dumnealui l'a dat îndărăt, Domnul Petran.

— Ha, ha, tătarul, îndărat tătarul . . . ha, ha, tătarule ! . . . bine tătarule ! . . .

Așa încăpuî eū pe mâna *Domnului Vucea*.

Dupe o lună de zile înțelesesem rostul învêțaturii și cunoșteam bine pe Domnul Vucea.

Mulți ani l'am visat. Chiar acum îl vêu înaintea ochilor.

Scund, grăsuliu, cu părul mărunt și încărunțit, cu barba ascuțită, potrivită din foarfecă, mai mult albă, și albă ca ză-

pada în vârful ei netezit; niște ochi verzuți, mici și repezi; o față gălbue, curată și fără pic de sînge. Iarna să cocoșia într'o bundă cu blană lăptoasă, vara însă își rămâniau ochii la el de frumos ce era îmbrăcat: haină albăstrie, pantalonii negri, jiletcă de dril năutiū, călcată și lustruită, un lanț de aur, gros ca pe deget.

Și ce curat! Își ștergea ghetetele cu baltista, dădea neconținut bobărnace guinoaelor de pe haine, și dupe bobîrnac sufla de trei-orî, scurt și repede, și dupe ce sufla făcea din gâtlej: hea, hea.

Dar cînd mergea, Domnul Vucea, nu era de fel ca ceilalți oameni. Ne uitam la el de departe. Pășia iute, mărunt, ușor, ca un șoarice, și scuipa în urmă cînd trecea pe lîngă murdării; dacă era noroiū, călca din peatră în peatră, tot în creștetul pietrelor, scuturînd picioarele ca o pisică. La ușa cancelarii, își coprindea

barba în mâna dreaptă, ș'o netezia, ridi- când buza de d'asupra în sus, ca și cum ar fi mîrîit; mustățile și le clănțania în- tre degete; deschidea mâna, sufla în- tr'ênsa, tușia și intra pe ușă binișor, fără să i s'auză pașii.

Lecțiile mergeau strună. Nu învăța nimeni nimic.

Clasa avea șaisprezece bănci; băncile aveau șaisprezece „primi“ și șaisprezece „monitori“; peste monitori erau trei „moni- tori generali“: doi de învățatură și unul de „ordine“. „Generalii“ ascultau pe mo- nitori; monitorii ascultau pe primii; pri- miile ascultau pe școlarii fără grad. Șco- larii dau „interes“ primilor, primii mo- nitorilor; monitorii ungeau pe generali: iar generalul de ordine, care nu pune- a note la învățatură, ci numai *insemna*, cu o cruce, cu două și cu trei, pe cei ce nu sta zmirna, când îi venia lui poftă „să

se auză musca în tavan“, lua ce putea de la monitori, primii și școlari. Generalii băteau pe toți; monitorii, de la primii în jos; primii, pe școlari; școlarii să tîrnuiau între dênșii.

Pentru nota „rău“ nu dădeaî nimic; pentru „binișor“ : pâne, brînză, măslina; pentru „bine“ făceaî bogaciul, simitul și plăcinta, pe din două; pentru „prea bine“, pe lîngă celelalte, mai dăruiaî arșice și condee de fer noi; pentru „foarte bine“ ceva gologani, mai ales din banii noui cari tocmai p'atunci eșiseră; „eminențele“, „eminența mică“ (*e*) și „eminența mare“ (*E*), cu ajutorul bănceuțelor și a jumătăților de sfaņ.

Generalii arătau monitorilor să învețe „d'aici și pîna aici“; monitorii, primilor: primii, școlarilor.

De obiceiî Domnul Vucea cînd intra în clasă, noi fiind toți cu ochii pironiți în carte, începea să cerceteze notele. Pe

„binișor“ îl trăgea de urechi, lui „rău“ îi trăgea la palmă cu linia lată, cu nucea saŭ chiar cu linia în patru muchi când să făcea foc.

Oh! atunci era nespus de rău! Se scăr-pina în barbă, repede de nu i să vedeau degetele, și poruncia fără milă:

— Dă'î zece tătarului, dă'î zece!.. ha! tătarul!.. zece!.. cincî cum o fi și cincî pe dungă!

Generalii trăgeau strașnic. De câte-ori auziam „jart“, auziam și „aoleo“! Inima noastră, cât puricele, d'odată să umfla și ni se poticnia răsufarea.

Mi-aduc aminte că odată am strâns ban cu ban, din ce'mi da mama, pînă am făcut o jumătate de sfanț. Două săptămâni nu luasem decât binișor și rău. M'a zguduit de urechi, mi-a tras la palmă, iar în ziua când era să ajung la linia în patru muchi, la „cincî cum o fi și la cincî pe dungă“, am dat monitorului o

jumătate de sfanț. In ziua aceea mi-a dat:
foarte bine, eminențe mici și eminențe mari.

Domnul Vucea, văzând așa minune,
s'a scărpinat în barbă ș'a rîs, un rîs ne-
căjit.

— Ha, tătarul, vezi tătarul, când vrea
învață tătarul, dă'i trei pe dungă că *poate*
și nu vrea!

Lunea la Domnul Vucea, era de spus.
Spusul era cronica mahalalelor. Vucea
sta pe catedră cu capul rezemat în mîni,
coatele pe catedră. Un școlar repezia
mîna în sus, cu două degete întinse.

— Ha, ce este?.. S'a întîmplat ceva?

— E de *spus*, Domnule Vucea.

— Bine tătarule... spune tătarule!

Și începea.

Un geambaș da la praștie un cal neîn-
vățat; un copil mic, jucându-se și nebă-
gînd de seamă, a intrat în aria calului;
calul l'a călcat în picioare și l'a făcut praf;

pe copil l'aŭ ridicat mort, cu capul zdro-
lit și learcă de sânge.

Domnul Vucea se cutremura, se în-
gălbenea, și încheindu-se la hafnă zicea:

— Ha... tatar de copil!

Se scula altul și începea.

— Lîngă noi aŭ călcat hoții. In casă
eraŭ cinci copii. Doi dormiaŭ cu mă-sa
și trei cu tat-sëu... Mî-e frică să mai
spui, Domnule Vucea...

Vucea, tremurând, întreba:

— Pe copii 'i-aŭ omorît?

— La trei le-aŭ tăieat capul cu satî-
rul... celorlalți le-aŭ băgat pumnul pe
beregată...

— Oh!.. tătarii!.. Dar pe mumă?

— Mumei nu știŭ ce i-aŭ făcut... ș'aŭ
strâns'o de gât cu ștergarul...

— Vezi tătarii!.. Ce i-or fi făcut?..
Ș'aŭ omorît'o blestemații... dar pe băr-
bat?

— Pe el l'aŭ jupuit de la tălpî pînă la

creștet, apoi l'a dumaticat bucățele și l'a făcut morman în mijlocul casei; în vîrful mormanului 'i-a pus capul cu dinții rînjiți...

— Oh! oh!... cu dinții rînjiți!... Pripășel, vin aici, ticălosule!... Vin aici!

Pripășel era cățelușul lui creț de care nu se despărția.

„Vin aici“! striga Domnul Vucea, și începea să se plimbe prin clasă.

Și al treilea se scula, că el știe una „maî frumoasă“. Apoi venia al patrulea ș'al cincilea, cu scorneli, cari maî de cari maî încornorate.

Suna de eșire. Rugăciunea. Să mântuia clasa.

Dupe prânz, tot Lunea, era cercetarea vestmintelor ș'a pălăriilor. Vestmintele, să fi fost curate și cărpite. Pălăriile și căciulele cu băeri, pe dupe gât, atîrnând pe spate.

Domnul Vucea ne lua pe rînd. Dupe

— Și cum zice grecul ?

— Pițigăindu-și buzele, pelticind și stropind, zice: „retavela tela tin de la miliste mela“.

Se isprăvia și cu Joia.

Puneam cărțile în ghiozdan, ne rugam pentru „minte, învățătură și sănătate, părinți și profesori“, ș'o tuliam la poarcă, la arșice și la zmeu.

Sâmbăta era *rînduiala de Duminică*. Mănele, obrajii, urechile, gâtul și părul să fi fost spălate cu săpun iar unghiile tăiate. Începea inspecția de dimineață. La palmă îți trăgea cu linia, peste obraji *lipia câte-va tătarului*, de urechi te *incălzia*, de păr te *da căteaoa*, la ceafă *burdușia pe tătar*.

Cu unghiile era învrăjbit rău.

Dacă nu erau bine tăiate, făceaî mâna puică, strângând degetele floare, cu unghiile în sus, apoi, cu linia în patru muchi, *judeca puica tătarului*. Și era judecată grea că țipam ca din gură de

șearpe. Iar Domnul Vucea, jucând pe picioare și scărpinându-se în barbă, ca și cum ar fi cântat p' o chitară, rîdea, clipia repede și zicea mereu:

— Fă puică tătarule!... Iată cum zvîcnește tătarul... par'că 'l omorî... Dă'i bine, general! Mai una... mai cincî...

Și în loc să scază suia mereu, de ce strigai mai tare.

Marțea, Mercurea și Vinerea.

Scotea pe un general la tablă ori la hartă. Monitorul general bolborosia capitalele câtor-va județe, făcea pomelnicul părților de cuvânt, încurca pe tablă un caz de înmulțire la al cărui sfîrșit n'ajungea niciodată.

Domnul Vucea căsca, se freca la ochi, se scărpină în barbă, pînă i se ura.

— Destul, tătarule... Věz că știi... Bine tătarule... Acum să prindem un tătar... Treci la loc. „Cuvântul de ordine“.

Monitorul general striga cu glas tare:

— Ochiî pe carte, gândul la lecție, liniște *profundă* și făr'de mișcare. *Cinci dintr'o-dată și oprit!*

„Cinci dintr'o-dată și oprit“, însemna că cel ce va mișca o mână saă va întoarce capul cât de puțin, va *mânca* cinci nuele la palmă și'l va închide la arest pînă noaptea.

Toți încremeniaă cu ochii în carte.

Domnul Vucea închidea ochii. Să prefacea că doarme (une-orî dormia cum se cade). Își rezema capul în mâni, acoperindu'și fața cu degetele resfirate, ca să *prindă vr'un tătar*.

Dupe un ceas de amortire tîmpită, ne apuca amețeala. Ne auđiam răsufările.

Ideea d'a nu mișca ne obosia, și capul începea să ne tremure. Locul unde fundul țestii să înjungă cu șira spinării ne durea. De era vară nădușeala începea să ne curgă pe obraji și pe dupe urechi,

în jos, d'alungul gâtului. Cu neputință ca cei mai slabi să nu misce o mână, un picior; saū, gâdelaiți de șiroaele de nădușeală, să nu vrea să se șteargă.

Dăstul!

Nelegiuirea se pedepsia.

Domnul Vucea tresăria vesel, de pe catedră, se scărpina în barbă și striga mulțumit:

— Ha, tătarul! Am prins un tătar! General de ordine, cincî și oprit!

Când nu era *prinsul* era *piritul de arșice*.

— Eî, ce drăcos mai are arșice? întreba Domnul Vucea.

Și copii, uniî rēi, alțiî din prostie, începeau:

— Cutare, a *spălat* pe cutare de zece capre ș'o mîeală.

— Ha, tătarul!..

— Cutare, are un ciorap plin de solbe.

— Ha, tătarul!..

— Cutare are cinci ichiuri plumbuite, trei din dreapta și două din stînga.

— Ha, tatarul! . .

— Cutare a făcut un „puî-de-giol“ de douăzeci de capre.

— Ha, tatarul! . .

Și pe toți îi însemna. A-doua-zi trebuia să aducă ichiurile, caprele, mîelele și solbele lucioase, căci altfel ar fi mîncat la palmă, dimineața, dupe prînz, în toate zilele, pînă le aducea. Cel care n'avea atâtea arșice, plîngea la mă-sa și la tat-sëu ca să'i dea parale și să cumpere cîte îi lipsia.

Dupe ce Domnul Vucea umplea cu oase toată cutia de la catedră, venia mezatul.

— Ei, acum, să vedem cum se vînd „gîoalele?“

Și noi, gata:

— La S-tu Ștefan, trei capre ș'o mîeală la trei parale.

— La Olteni, patru capre.

— La Delea-Nouă, trei.

— La Lucaci, trei ș'o mîeală.

— La Troiță, ichiurile p'un firfiric.

Domnul Vucea împărția comoara la care jiduiam cu toții. Insemna ce da fie-căruia, și în timp de trei zile trebuia să'i aducem bani. In ziua când primia paralele ne bătea fericea... nu bătea pe nimeni!

Dar când perdea pe Pripășel... ce noroc pe uni mai mari!

Câte zece se sculau să spue că bănuiesc ei cam pe unde să fie Pripășel.

— Eū știu o cățălușe în cutare uliță...

— Și eū altă frumoasă, pe dincolo...

— Eū una albă și creață, a unui doctor...

— Ha, tatarul, e craiū ticălosul. Să mi'l găsiți că mîhnesc pe cocoana... (cocoana era femeea lui)... Ce craiū de tatar!.. Mic ș'al dracului...

Și îndată plecau câte zece dupe Pripășel, dar numai din cei mari și cari

dovediaŭ că aŭ bani să cumpere salam, şuncă şi cârnaŭi, ca să poată momi pe Pri-paşel.

Dar şi noi, cei mai mici, aveam partea noastră.

În timpul verii, pe căldură şi zăpuşeală, Domnul Vucea asuda mult. Şi ŭinea la vieaŭă ca un pusnic la Dumnezeu. Ne trecea pe toŭi într'o odaie, — clasa noastră avea două odăi despărŭite la mijloc c'ouşe, — se desbrăca, scotea cămaşa şi trimetea pe unul mai mic să 'i-o usuce la soare. Trebuia să'i întindem cămaşa numai pe pelin că altfel „cinci dintr'o-dată şi oprit“.

Într'o zi mă trimese şi pe mine. Măturisesc păcatul. Am trecut pe la putina cu apă şi 'i-am trîntit pe cămaşe două căni, pline, rase. Pînă la patru n'a fost cu putinŭă să se usuce. Şi m'am plimbat de la cămaşe la Domnul Vucea, spunându'i întruna:

— Nu se usucă, Domnule, e asudată rău.

Domnul Vucea n'avea slugi. Afară de bucătăreasă, slugi eram noi. Pe cei săraci și neîmbrăcați *nemțește* ne înșirase pe *lista târguelii*.

Când ne-a rînduit la piață și la băcănie a strigat catalogul.

— Cutare!

— Aici!

— Ha, tătarul... nu e bun... cade cu coșnița...

Nu era bun.

Firește că nu.

Era voinic, sănătos, rumen la față, dar cu peliță subțire, mâni albe, pălărie de paiu, frumos împletită și ghete lustruite.

— Cutare!

— Aici!

— Bine... Bravo tătarul, bun!... pe listă.

Bun! Slab și galben. Cizme groase și mari. Zdrențăros și cu mâni crăpate.

— Cutare!

— Aici!

— Prost!.. Gură - cască... Uită - coșniță... Prost!

Așa. Prost! Cu haine fumurii de vânător, găitanate cu verde, cu pantalonii scurți și cu cizme de iac. Copil de moșier. Pe vreme rea venia cu trăsura la școală.

Și ciudat, aceștia nu erau buni nici pentru „cinci dintr'o-dată și oprit“.

Cei goi, cei flămânzi, cei din marginea orașului, cei orfanii, cei umiliți, cei bătuți, la coșniță.

Ne alegea doi-doii. În fie-ce zi câte o perechie nu venia la școală decât ca să strige: „aici — aici — de rînd la piață!“. Și plecau acasă la Domnul Vucea, în Lucaci. Dupe ce tîrguiaș, cocoana, îi opria toată ziua la deretecatul casei, băutul saltelelor și măturatul curții.

Și ce lucruri bune târguia, Domnul Vucea, din gura pieței! Cum le mâncam cu ochii, înghițind în sec! Jimblă caldă de la „Ochi-Albî“, albă, prăjită și cu coltuc revărsat. Mirosul, și făcea paralele. Dar salamul, dar costița afumată, dar halvaua, dar migdalele, dar calupurile de *căucalată*, dar alunele mari și năutul prăjit, dar stafidele galbene și curmalele din cutii! Pe toate le duceam la încheietura cotului. Și cât erau de bune, că mie'mi lăsa gura apă, atât erau de grele. Și o dată n'a zis Domnul Vucea: „na și ție una, tatarule“!

Ce mă chinuia, din piață pînă la coacă, erau jimbla, salamul, alunele și migdalele. Eă întorceam capul de la coșniță, dar jimbla și salamul mirosia, iar alunele și migdalele suna. Era vii. Jimbla și salamul mă lua de nas; migdalele și alunele mă lua de urechi:

toate mă întorceaŭ spre coșnița în care purtam greutatea unei fericiri străine.

Să fi furat?

Oh! tăceți!..

Nu știți de câte ori m'a chinuit acest gând.

Și nu m'a oprit morala creștină. Eram sigur că Dumnezeu ar fi ținut cu mine. Dar de unde știam eu ce însemna băcanul într'un catastiv mic?

Și n'ați cunoscut pe cocoana. Naltă, subțire, slabă și cu niște ochi... Doamne, ce ochi! Ce ochi ascuțiți și cum îi jucaŭ în cap! Ochi ei de m'ar fi ținuit, un sfert de ceas, mi-ar fi găurit fruntea și ar fi trecut pe dincolo.

Cum îi aduceam coșnița, deschidea catastivul, citia în gând, mișcând buzele, apoi se uita la mine: la mâni, la gură, la sîn, la buzunare. Mi se părea că mă desbracă, că 'mă scutură albiturile, rînd pe rînd, una dupe alta.

Dupe cum ne deprinsese să fim lași, mincinoși, pîrători, leneși, ne-ar fi fost ușor să furăm, dar ochii cocoanei erau mai neîndurați ca morala creștină.

Eram sigur că ochii ei, dintr'o aruncătură, cântăriaŭ salamul și număraŭ alunele și migdalele!

Ce vise mărețe îmi sfărîmase, mie, școala domnească! In loc de palatele închipuite, când mă plimbam cu Griveiŭ și cu pisica în sîn, găsisem niște case mici, murdare, cu tencueala jupuită. In loc de un profesor învățat și blând, căzusem în ghiara unui bătrîn copilăros și rău.

Il uram, și ura mea, de victimă nevinovată, n'avea nicî o margine.

Să fi ars casa pe el m'ași fi tăvălit de bucurie.

Acasă nu spuneam nimic. Mila mamei ș'a tatiŭ mi-ar fi ucis cel din urmă pic de mândrie. Ei carî nu lăsaseră pe nic

unul din frații mei să s'apuce de negustorie, sub cuvânt că pînă la stăpîn trebuie să fie „slugă“, să aștepte că eu, o dată pe săptămână, *slugărnicesc* ?

Nu mă plîngeam, dar în fie-ce seară, când mama mă punea să 'mă fac rugăciunea, eu o sfîrșeam cu cuvintele: „Doamne, îndură-te și ție pe Domnul Vucea, că nu ne învață nimic, ne bate și ne trimete cu coșnița în piață“ !

Cocoana, și ea, mi-era urîță, dar mi-a făcut pe poșta inimii, m'a resbunat de un an întreg de chinuri, în cea din urmă zi de examen.

Eu și cu un prieten eram *de rînd*.

De dimineață ne-am dus acasă la domnul Vucea.

Era în halat.

Îndată ce ne văzu :

— Bine tătarilor, foarte bine, eminență mare, o'avem de lucru astăzi !

Într'un șopron, ne arată un maldăr de

hamuri, verzi de mușiță și cu alăturile ruginite.

— Iacă tătarilor, pînă diseară e destulă vreme, să curățați, să spălați și să ungeți hamurile.

— Dar pe noi nu ne-ai ascultat la examen, Domnule, și azi să sfîrșește examenul...

— Bine tătarilor... nu face nimic... Știu eu că sînteți băeți buni...

Domnule Vucea avea o cabrioletă și două perechi de hamuri. Când venia vacanția cumpăra un cal, când începea școala îl vindea.

Amîndoi și abia duceam hamurile. Noroc că, dacă eu eram de 9 ani, prietenul meu împlinia 14.

Curtea era mare și cu earbă deasă, presărată cu pajuri galbene de pădăie.

Sub un nuc bătrîn, o fîntînă.

Lîngă ghizdurile ei începurăm a freca cu moloz.

Domnul Vucea eșise în pridvor, gata să plece la școală. D'odată se auzi glasul înțepat al cocoanei :

— Ascultă, unde pleci ?

— La școală, Bibiloî.

— Dar Pripășel ? E o săptămână și nu l'ai găsit.

— Un tătar, Bibiloî, un craidon blestemat... O să'l găsim... Am trimes cincisprezece școlari...

— Și vino încoa, o-dată !

Domnul Vucea, tremurând, intră în casă. Cearta începu de la târguelile de țară, căci a-doua-zi de examen trebuia să plece.

— N'ajunge !

— Ba ajunge...

— Icrele n'ajung !

— Ba ajung...

— Castanele n'ajung !

— Ba ajung...

— Salam ai luat puțin !

— Ba e destul...

Atunci vocea cocoanei se ascuți și se ridică sus de tot:

— Ajunge? ai? .. E destul? ai? .. Când zice eă că n' ajunge și nu e dăstul?

Și, dupe țipăt, se auzi „jart, jart, trosc, pleosc“. Ear Domnul Vucea, după fie ce trosnete, zicea repede:

— Ce faci Bibiloï? Staï Bibiloï! Nu da Bibiloï! Cumpăr Bibiloï!

Coborî treptele pridvorului cu fața roșie ca racul.

Ce minune! Ce bucurie pe mine! Eă socotisem că numai el dă altora „cinci dintr'o-dată și oprit“. Strașnice „cinci“ mâncase domnul Vucea!

Leșinasem de rîs. Prietenul meă zicea necontentit:

— Ce faci Bibiloï? .. Staï Bibiloï! .. Nu da Bibiloï! .. Cumpăr Bibiloï! ..

Abia mă potolii. Îmi șterseï ochi de lacrimi și întrebaï pe prietenul meă:

Dar ce'mi păsă mie!... „Școală Domnească“ ..

Ș'am plecat vesel acasă.

Griveiū, ca totdeauna, mă-eși înainte, du din coadă și'mi linse mânele.

— Măi Griveiū, măi, să te ferească Sfin-
tul de „Școala Domnească“ !

A-doua-zi mă simții liber. Ertasem pe
Domnul Vucea.

de cum gândești. Nicî lene, nicî prostie, nicî rĕutate, sã nu fie la mijloc, și totuși sare omului țifna din senin din earbã verde. Ba cã s'a gândit la cutare lucru cãnd a zis cutare cuvĕnt; ba cã a tras cu coada ochiului cãnd se uita la mine; ba cã îi daũ din toatã inima și 'mî rãspunde „ași, la ce te maĩ superĩ!“ Și p'ãșa povîrniș pîna nu s'o izbi omul de vale nu se maĩ oprește. Din bunã prietenie ajungĩ sã te uiți chiondorîși, și zavistie, și chiloman, toemaĩ cãnd crezi cã lumea toatã este a ta.

Așa e. Cã de ne-om cãntãri cuvĕntul cu cãntarul și ne-om mĕsura privirea cu cotul, or sã numerĩ cãte pahare de vin a bĕut omul la masa ta ca sã nu 'l înșeli la a lui, s'a dus prietenia pe copcã, c'ãșa e fãcutã sã fie dragostea, fãrã ștreang de gât și fãrã cãluș în gurã.

Cine a auzit și nu s'a crucit de neîn-

telegerea mamei Ianei cu mama Ghira? Din vecine de omenie, cu datini frumoase, acum, toată grânărima știe, de la fetișcane pînă la bunică, c'aū ajuns la cuțite. Se minunează pînă și copiii; și cînd, călări pe băț, își încură armăsarii de abia să iție, pe dinaintea caselor lor, furișează câte-o privire, ș'ascut urechile, doar d'or prinde ceva să alerge apoi să spue că „ce e nu e bine“ — „s'a făcut lumea rea“ — „să dă răilor și umblă cu șoalda.“

Mama Iana și mama Ghira erau văduve.

Mama Iana avea pe Irina, mama Ghira pe Răducanu. Atât rămăsese din două neamuri harnice, c'adusesese muscalul boleşnițe și boale de seceraseră lumea în toate părțile.

Da, slavă Domnului, nimeni, p'atunci, nu perea de foame, nici că rămânea la Crăciun fără porc, la Paște fără vesminte noi, și la Moși fără doniți și urcioare și pomană morților.

Amîndouë aveaŭ de la rēposaŭi acareturî bune, așezate cu temeî, să tot ție și să nu mai putrezească; ceva banî chiağ, ogrăzi cu pruni și zarzări, grădinî cu flori și legume, toate ocolite cu gardurîpleturî, să nu vezi prin ele, și umbrite cu streșinî de mărăcinî.

Că după cum să sfătuiaŭ între ele: „omul e sărac numai când dorește ce nu are și nu se mulțumește pe ce are; cine rîvnește la bunul altuia numai cinstît nu este că d'ar putea 'l-ar fura; bine e să rămâi într'ale tale.“

Și când se îndemnaŭ la lucru, urzind pînza ca un brîu alb întins d'a lungul curții, or se crăcănaŭ în duzi să'și umfle șorturile cu frunză pentru gîndaci, să mîngăiaŭ cu cuvênt bun și așezat:

— Vezi, d-ta, leică Ghiro, când te mulțumești pe puțin dă și D-zeŭ. Prunilor noștri li se frîng crăcile de încărcați ce sînt.

— Poî da, leică Iano. Da, gândacii d-tale merg bine? Ai mei mănîncă de sting pămîntul.

— N'aũ cum să fie mai bine. Sprîncenații mai ales, bată'i sănătatea, sînt ca pe deșt și par-că's încondeiați, să zici că le-a tras cineva sprincenele, tocmai ei carî să deoache și d'un copil.

— Să știi că de S-tă Mărie o să tai curcioaica a mai grasă, și să întindem o masă strașnică în fundul grădinii, că prea ne-aũ mers dupe plac cu toatele. Și Răducanu meu e un zmeu de flacău, că în postul Crăciunului împlinește șaptesprezece ani și mână caii mai abitir ca bîtetul rēposat, D-zeu să'l erte. Țesala, țesală; pologul lui n'are pic de gaură; să fie sănătos, că de pune vîrtejul ridică căruța cu cinci chile par'că n'ar fi nimic.

— Ei, leică Ghiro, nu că rîvnesc, dar îți spuî și eu, uite, mie 'mî-e mai greu,

că alta e flăcăul și alta e fata la vatra văduvei. Irina mea e vrednică de n'are cum mai fi, da tot se simte că nu e cruce de voinic în casă. Vezi d-ta, e altfel când trece bărbatul prin bătătură; unde calea, colò, rar și îndesat și mi 'ți stăpînește c'o privire cât ține curtea; și păsăret, și cățel, și purcel, se dau în lături și se fac teacă de pămînt că trece stăpînul nu glumă. Înțeleg și lighioile... ce gîndești d-ta? Da pe Irina, căței o întind de rochie, purcelul ridică rîtul în sus, proclatul, și 'i guiță a mîncare, fofolocii de rață fug de la cloșcă și 'i dau tîrcoale căscînd ciocurile lacom.

— Și ce socotești d-ta, leliță, c'aici, adică, să nu fie nici o potriveală? Ce, dumitale, ți-ar părea rău ca să facem din două curți una, din două mese una mai mare, și lighioile noastre, toate la un cîrd, să aibă și stăpînă ca să le răsfețe și stăpîn se le poruncească, iar d-ta să

ai și fată și băeat, iar eu să am și băeat și fată?

— Să dea Dumnezeu, cumătră!

— Ce n'ai luat seama cum se 'nvoesc ei? Apoi, o veni vremea și s'or alege bătrâni cu bătrâni și tineri cu tineri.

— Să dea Dumnezeu!

— Că așa se primenește omenirea. Ca mâne o să te vîz cu unul în poală, cu altul în cărcă și cu altul în troacă, și bunico încoa, bunico încolo, mai înțelegi capule dacă'ți dă mâna.

— Să dea Dumnezeu!

— Că d'o lege sîntem, d'or n'o să ne legăm pe pricopseală cu greci, cu bulgăroi, cu turei și cu hantătari.

— Ferească Dumnezeu, cumătră!

Intr'o zi, ca niciodată, mama Ghira, dupe așa vorbă bună, o aduse cam în sfîrcul biciului, fără vr'un gând rău.

— Leliță Iano, da, ce-ai pățit să lași pe peretele, alb ca laptele, o pată de pă-

mânt galben? Nițel var stins, nițel nisip cernut, nu e a treabă. Că și casa, ca și noi, are obraz. Ce-ai zice d-ta de mine să mă vezi cu cârfe pe obraji?

— Uite, ca păcatele, am uitat, mânca-m'ar pământul.

— Apoi, cumetriță, asta e dat fetei să îngrijească de curățenia casei. Așa am apucat noi de la părinții noștri.

— De, leliță, o mână de fată am, n'am zece. Cine să depene, cine să facă țeavă, cine să deretece, cine să aducă apă?

— Ear coceni și cojile de dovleac prea vă staă în pragul ușii. Și curtea, ca și masa, se cuvine să fie curată. Ce-ai zice, d-ta, de mine, d'aș pune bucatele p'o masă pătată?

— Așa e, leliță Ghiră, cum m'oî da jos am să curăț ca în palmă.

— Da, cumătră, dar să știî de la mine, curtea e a fetei; că de n'o învăța d'a-cum ale ei, nici nu le mai învață. De

n'o pune mâna pe tîrn, tîrnul nu'î strigă „aoleo“ !

— Poî, să'î mai crezi și d-ta, că la paisprezece ani nimeni n'a avut douăzeci de ochi.

— Odată să crezi lenei, a-doua-oară îi crezi fără să vrei. Lenea e ca porcul... scarpină'l o-dată pe burtă, a-doua-oară dai în el și el intră în casă.

— Vezî, d-ta, aici ai vorbit cu păcat, că Irina mea numai leneșe nu este.

— Să prea poate; da eū, cînd eram ca dēnsa, mă învêrtiam într'un călcâi; nici un lucru nu se clintia din locul lui. Pe din năuntru odăile ca paharele, p'afară curtea ca o tavă, și prispă de s'ar fi cojit, măcar într'un locșor, mi-aș fi tăieat mînilor din cot.

Fu de ajuns mamei Ianiș. Ișî iubea fata ca lumina ochilor. Trase necăjit un vlăstar de dud, îndesă foile în șorț, și,

dregându'si glasul, dupe ce se șterse la gură, zise cam înțepat :

— De, cumetrița mea, fite-cine își spală rufele în albia ei, și d'a fi floare, d'a fi cărbune, pe umerii lui își poartă cămașa. Mie, din mila Domnului, Irina, atâta suflet mi-a rămas pe sufletul meu, și d'a avea vr'o vină nu pot s'o jupoî de piele. Ca copilul, nu e picat din soare, și d-ta ăi fi trăgând multe cu Răducanu d-tale.

— Ferească Dumnezeu! Nu s'a pomenit! Unde se afla! N'a avut la cin' să vază!

— Apoi, să ne vedem cu bine! zise mama Iana, și, înfigându'si șorțul în brâu, se dete repede din vârful dudului.

— S'auzim de bine, răspunse uscat mama Ghira, apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte de demult, îngână sfios și mândru :

— Mâne e rîndul vostru. Veniți la noi? Să-v'așteptăm cu masa?

Iar mama Iana, strecurându-se printre prunii brumării, încurcă două trei vorbe :
— Să vedem... om veni... că de...
mai cu deretecatul curții... mai cu câr-
pitul casei... om veni... să vedem...

Mama Iana cum ajunsese acasă, trânti frunzele în mijlocul odăii. Gândacii se tîrau în cârduri grase și bălae pe velințele de frunze. Și nici că se uită la ei. Nici o vorbă bună nu le spuse, de unde pînă aci îi mîngâia cu ochii și cu cuvîntul. Irina depăna. Și barim n'o întrebă ce face. D'a dreptul la tîrn. Îl smulse din colțul magazii și începu să măture, în toate părțile, câte-va coji de dovleac și doi-trei coceni, că numai grămăjue nu'i făcea. Apoi luă grabnic un bulgăre de var, îl stinse, și trase câte-va bidinele pe pata din perete. Irina lăsă rodanul și eși dupa mă-sa care robotia tăcută.

Cămașa ei subțire și creață, cu mâni-

cuțe largi și scurte, se aduna în cute la betelia rochiu, se lipea de spinare și se încovăea pe sînu'î rotund și cucueat. Așa de fragezi îi erau obrajii, așa de curată și limpede privirea ochilor săi negri, umezi și lucioși, ca ai unui vițel de trei zile, că ai fi înțeles pe loc de ce durea așa de mult pe mama Iana când ai fi atins măcar la degetul ăl mic pe Irina ei.

Mama Iana era posomorită cum nu fusese de mult.

Avea ceva greū pe suflet, că dădea odată cu bidineaua și tot 'și vîra meretă tîmplele cărunte sub barișul verde, și mișca buzele par'că ar fi spus ceva în mintea ei. Mai la urmă, Irina, deschise gura cu sfială, și'î zise drăgăstos:

— Da, ce ai, mamă? Cin'te-a necăjit? Eū am isprăvit țevile. De ce nu mi-ai zis mie să mătur curtea?

— Nimica maică, răspunse mama Iana. Iacă lumea, cum e lumea făcută. Ba că

nu e măturată curtea; ba că nu sînt curăți pereții; că hîr, că mîr, și te seacă la inimă. Ia, alde Ghira, ce'i cășună și ei... s'a sculat cu plapâma în cap... a calcat cu stîngu azi-dimineață...

Irina se puse pe gînduri. Să'i fi zis mama Ghira vr'o vorbă rea? Să fi rîs de ei? Și ce i se părea mai ciudat e că nu și putea închipui cum poate fi cineva rău, mai ales mama Ghira, ea care are un băeat așa de voinic și de vesel, ea care totdeauna le-a pășit și părăsit pragul cu vorbă părintească: — „bun găsit leliță“ — „bun rămas leliță“ — „ce mai alabala?“ — „Iriino, ș'elălalt obraz“ — „dă'mi și ochii“ — „așa, să te faci mare, puica maichii“. — Cum, adică omul o fi și altfel de cum se arată? Că mama Ghira dacă privește pe bătătura lor găștile cu bobocii cari pasc, găinile cu puii cari ciugulesc troscotul, și curcile cu puii lor plăpânzi și cu fulgii zbîrliți, pune

mânele în șolduri, îi rîd ochii și zice din toată inima: „bată-vă să vă bată sănăta-tea de lighioi, să vă înmulțiți ca nisipul mării“. Vra să zică că le vrea binele. Atunci cum d'a mîhnit pe mama Iana? Și necăjindu-se că nu înțelege nimic, rezemă capul de perete și întrebă, pe mă-sa, să'î spue:

— Cum e omul când se înrăește? Își uită de zilele de pînă în ziua aea? Nu mai vede înaintea ochilor? Nu se mai întoarce în toată vieța?

— Eî, Irină, maică, răspunse Iana cu un zîmbet amar, așa e omul... se întoarce că și lăstunii se întorc... Da, vezi tu, de cade pustia de ploaie sărată pe șoi-manele de bucate, le pălește foile, le seacă spicul, și bucatele nu se mai întorc...

Irina oftă. Ar fi plîns și'î fu rușine. Bănuia multe din vorbele mă-sei.

— Mamă, mâne e Duminică, și e rîn-

dul nostru, mergem la masă l'alde maica Ghira?

— Să alegi fasole de fiertură, și mâne dimineață să arzi țestul pentru azimă, să cocî ceva ardei și pătlăgele vinete... O să mâncăm acasă.

Așa răspuse Iana intrând în casă. Irina rămase locului. O apuca cu călduri: i se bătea ochiul drept; i-ardea o urechie; înghiția în sec; și ne mai putându-se stăpîni, începu să plîngă, ca și cum ar fi dus la groapă o mumă din cele două și n'ar fi știut pe care din ele.

Duminica asta nu mîncară împreună. Și unora și altora le părea rău. Alde Ghira se gândi:

— Așa e... să zic că eū aș fi de vină... da, tocmai d'aea, de ce să nu vie ele la mine? Slabă nădejde dacă d'o vorbă le sare țifna...

Alde Iana înghiți cu noduri.

— Bine... să zic că eū m'am zbîrlit

de pomană... dar cine-a început?... Și ce, a grozăvie era să mai vie odată și să-mi spue omenește: „ea fugi d'acolo leliță, și poftim la masă la noi...”

Azi așa, mâne așa, pînă începu să le fie teamă una de alta. La început își mai dădeaŭ bună ziua în față, pe urmă plecară ochii și sfîrșiră cu o moțăeală drept „bună vremea” și „mulțămim d-tale.”

Ba mai pe iarnă se plânseră copiilor cari ascultaŭ triști și tăcuți:

— Mă! da repede mai trece Iana pe lîngă mine... ca o vijelie!

— Bre! da s'a călugărit Ghira, pune ochii în pămînt pe lîngă mine... par'c'aș fi luat vederile cui-va!

— Poi ce-fel, mai bine dă Iana pîn noroiŭ de cât să se întîlnească cu mine p'o potecă.

— Vezî d-ta, Ghira plouă, Ghira zbi-cește, ea e nor, ea e vînt, ea e soare...

ale ei sînt potecile... de mě vede abia trece poteca ca să mě ťie zmirna ĩn capul celălalt...

— Ťtii, Răducane, că Iana a dat drumul găleťii cănd m'a vězut că vreaŭ să apuc de roata puťului? Te-ai fi găndit la una ca asta?

— Aŝa, Irino, mamă, cum mě vezi ŝi te věz, eram la biserică, am ĩntins lumĭnarea să mi-o aprinz de la lumĭnarea ei, ŝ'odată s'a făcut că'i cade jos, ca să se stingă. Toate muerile aŭ ĩnťeles.

Uneori mai venia Răducanu pe la mama Iana, da stătea mai mult răzemat ĩn picioare decăt pe pat. Aŝa, se mai ducea Irina pe la Ghira. „Ce mai faceťi?“ Ť'a-lăta tot.

Astfel trecură aproape toată iarna. Nu se uitaŭ de ese or nu fum pe coŝul celeilalte. Dacă s'auzia una, buŝind să tae lemne, cealaltă o aŝtepta să isprăvească canu care cumva să o zărească prin gard.

Ei, dar la lăsatul-secului de Paște e mai mare păcatul să nu'și facă barim datinele moștenite de la părinți. Să nu mănânce plăcinta cu brânză împreună, să nu bată alvița, băeatul și fata, la aceeași grindă, da cel puțin să schimbe două bulgări de alviță și două lumînări de seă.

Se așternuse zăpada de trei palme. De pe coșurile caselor se ridicau suluri de fum ca niște copaci. Pe seară ceața se lăsă ușurel și înecă mahalaua. Grădinele și acoperișurile caselor abia se mai zăreau albăstrii-neguroase. In geamurile vecinilor lumină gălbuă.

— Fă de grab, Irino, de lumînări și de alviță, pentru alde Ghira, zise mama Iana, că vĚz eă de turta din spuză.

Și dupe ce plecă fata, mama Iana, ea care se gândise să apuce înaintea Ghirei cu omenia, tot ea bombăni necăjit:

— Par'că le-ar fi căzut nasul și gionatele să vie ei întâău...

Ghira cum văzu pe Irina cu lumînări și alviță încreți fruntea, se roși, sbârci din nas, se gândi : adică cum, vecina s'o umilească apucând înainte cu „Doamne ajută“ ? Și fără multă vorbă :

— Bre ! ce pari de lumînări ! O să ardem pînă la anu pe vremea asta !

Erau cam micșoare lumînările. Biată Irina sărută mîna mamei Ghirii, dădu bună seară Răducanului, puse ochii în pămînt, apoi plecă mîhnită că nu mai înțelegea lumea.

Răducanu veni și el la mama Iana. Iana să uită cruciși la dînsul, se posomorî și 'i zise, dînd capul p'un umăr :

— Măee! da strașnică alviță ! Ne scoatem și măselele într'însa. Unde o găsi-răți voi cu atâtea nucî ?

Ce e drept alvița era cam sfărîmată, cam negricioasă și nu prea să vedea să aibă nucă. Răducanu se roși ; își strânse căciula la pîept ; și, dupe câte-va binețuri

încurcate, se uită lung la Irina care abia își ținea lăcrîmile. Plecă. In poartă mor-măi, ars de nimicurile astea :

— De hotărît, și mama și mă-sa ș'au perdut mințile.

Așa se învrăjbiră, fără să vrea, ca și cum necuratul și-ar fi vîrît coada. Bombănia una într'o parte alta întralta. In-tr'o bună dimineață, ce i se păru Ianii? Ca Ghira ar fi aruncat, peste gard, lăturile la dēnsa. Ca sorbită de vîntul turbat așa veni de cătrănită și'î zise fie-sei :

— D'apoî ce, Irino, s'a sfîrșit pămîntul? Alt loc nu găsia să'și verse murdăriile? Eū nu puî palma la scuipatul nimēruî.

A-doua-zi, 'și-aruncă lăturile și guno-iul peste gard, la mama Ghira. Veciniî și veciniî vecinilor începuseră a șopăi: că bētrānele prea sînt de tot, — prea se ocolesc, — prea se uită chîondorîși, — prea 'și daū, la vreme de bētrānețe, ba-rișul pe ceafă și poalele peste cap.

Zvonurile astea le împuiară urechile și le ațâțară una contra alteia, fără nădejde de pace, ceea-ce le ustura și mai rău.

Intr'o zi, spre primăvară, mama Iana înhăță de șorț pe Irina și 'i zise cu mânie:

— Vezi, tu zici că nu știu ce și nu știu cum, dar cine mi-a ciopârțit toți pruniș de pe lângă gard, dacă nu dumniaeî, cu mânușița dumniaeî?

— Poate că vântul mamă, răspunse Irina.

— Vorbă să fie; să vorbim să n'ador-mim. Vântul frânge pleopul, pluta, nucul, salcâmul, zarzăriș, periș, meriș și gutuiș, dar nu pruniș când n'aũ pic de frunză și de rod în ei. 'Așa? lasă pe mine, aũ să treacă vijeliile și pe la ei!

D'a-doua-zi începu să reteze crăcile prunilor cari treceaũ peste gardul ei. Pruniș de pe lângă gard se înjumătățiră și la una și la alta.

Mahalaua se crucia.

Doamne ferește!.. Ce e, să nu mai fie!

Maî era ca la trei degete de zăpadă, încolția urzica și ghiocci. Mama Iana eși din casă și se duse așa, în neștire, în ograda cu pruni. Ce n'ar fi dat să fie tihnită, și cu vechia prietenie, prietenie. Și în vreme ce 'și învêrtia gândurile în cap, ce i se păru ochilor, că o scurteică neagră s'apropie de gard și o mână omenească azvîrlă, în grădină, la ea, un stîrv de cioară.

Așa! lumea 'și bate joc de bunătatea ei? Ea se căește, și ceilalți rîd și 'și scutură puricii în cojocul ei? Să vedem, care pe care? Și încet, pîș, pîș, se apropiè de cioară, o luă de sfîrcul aripilor, o învêrti de câte-va ori, ș'o azvîrli cât putu în grădina Ghirii. Cioara se întoarse înapoi, și iarăși să duse și iarăși veni. Fie-care din bătrâne, cu capul în jos, aduse de

mijloc, căutaă în pămĕnt, — ca două co-coșă cară se lasă din bătae și se pregătesc să înceapă din nou — așteptaă, tremurând, bombănind, cu nerăbdare, cu necaz, să arunce stîrvul în ograda vrăjmașii. Iși săraă inima cĕnd auziaă cum răbufnia de pămĕnt mortăciunea. Iana plecă și rĕmase Ghira. Se întoarse Iana și plecă Ghira. Cu așa poftă se mârĕcĕni cĕnd îi despart gardurile.

-- Vrea să zică ograda mea vine ca un fel de groapă de murdării pentru Iana, zise Ghira, vorbind cu Răducanu, și 'și frecă buricele degetelor înghĕțate.

— Adică de ce să nu 'mă mĕnjească casa, de ce să nu 'mă pue cuțitul, dacă își descarcă toate scârbele în curtea mea? Irino mamă, să nu'ți măi calce piciorul pe la ei!.. Să crează lumea că moră dupe cine știe ce?..

Așa se tĕngui Iana fie-sei.

Iar Ghira mĕnioasă foc:

— Răducane, una și cu una fac două. Cânele care cerșește din ușe în ușe nu păzește nici-o casă. Din două praguri unul: al meu sau al lor!.. Ce vrei, să zică mahalaua că te-aŭ obrocit?..

Copii suferiaŭ pe tăcute, și, de ce suferiaŭ mai mult, mai mult doriaŭ să se vază, să 'și vorbească, să 'și verse focul... .

Bătrânele vedeaŭ pîrjol înaintea ochilor. Adesea-orî visaŭ că le ūea casa foc, că vin turcii, de oțelite ce eraŭ una contra alteia.

Se puseseră babele cu un ger în neștirea lui Dumnezeu. Ce să te pomenești cu Ghira, ce i se păru ei, că ar fi lipsind câte-va nuele din gard, tocmai de unde începea împletitura ei.

— Ei! apoi, stăi-mi-te jupîneasă Iano... d'alea mi-ai fost?..

A-doua-zi, cu noaptea 'n cap, începu să scoată nuele din gardul împletit de al-

de Iana. Și zmulse, și zmulse, pînă ce văzu prin gard ca prin geam.

Iana prinzînd de veste, muri și înviè.

— Așa? așa? așa? . . bine! bine! bine! . .

Pe la mîezul nopții se sculă binișor de lîngă Irina, se îmbracă, trase ivărul ușii și se duse pușcă la gard. Măsură ce măsură, de colo pînă colo, apoi când se încredință bine care era partea gardului împletit de alde Ghira, începu să zmulgă pleture întregi.

— Na, dacă e așa! na! na! na!

Pînă la Florii, una rupînd cea l'altă zmulgînd, din gard nu mai rămăsese decît pariî înșiruiți ca dinții unui peptine rar.

Toate bune. Ajunseseră bătrânele la cuțite, da, ce stricaŭ copii? O vieață întreagă împreună. Copilăria cu deșișul ogrăzilor, cu fluturaii, cu zarzările crude, cu ghicitorile, cu basmele, cu spaimetele cari îi ghemuiaŭ unul într'altul . . nai-

vitătea că ar fi „nevasta și bărbatul“ când Răducanu venia c'o troacă cu nisip, ca și cum ar fi venit cu grâu dupe drumuri... și ea legându-se la cap, îl aștepta la umbra deasă de măturică, de poala-măichii-precistii... Răducanul i-aducea creițe și busuioc, busuiocul și foile de calomfir se le bage în sân, iar crăițele să le pue la urechiă. Greu să trăească unul fără altul. Și așa, făcându-se din zi în zi mai mari și mai tăcuți, se iubiră din ce în ce mai mult. Câte nu le spunea primăvara cu florile, vara cu poamele și cu păsăretul vesel? Câte nu simțiau, fără să înțeleagă, simțind, lămurit, unul lângă altul, că le ard umerii lor lipiți! Și când, la șaisprezece ani, Răducanu încălecă rotașul din stânga și pocni șarpele de biciu pe d'asupra cailor, luându-și ziua bună de la Irina, fu mândru, deși ar fi dat și cai și căruță numai să nu se despartă de Irina care 'l privi pînă îl perdu

din ochi într'un nor de praf și într'un bălângăit depărtat de clopote.

Păcat de Dumnezeu!

Copii de la un cârd de vreme își perderă veselia. Cap greu, inimă grea, ochi galeși, obraji păliți.

— Răducane, mamă, îi zise Ghira, în ziua de Paște, de ce nu te peptini?... Și ce-ai tu de ești ofilit la față?

El tăcu, iar bătrâna furișă o privire spre alde Iana, și bombăni înghițind în silă un ou răscopt.

Mama Iana se pârpalia cu Irina la soare.

— Irino mamă, ți-ai pus rochia cu gura sucită, șorțul șoldiș, coadele pe ceafă și mărgelile ale măi urite, tocmai în ziua de Paște? Și te jigărești... să jurî că cu tot dinadinsul...

Irina tăcu. Mama Iana fulgeră o privire spre alde Ghira, dădu din cap și oftă... „ei! he!“.

Frumoase și blânde nopți! Luna argintie plutia în văzduhul plumburiu și limpede.

— Răducane, ce tot eși nopțile afară? Nu ești bine?

Așa mormăi Ghira la un miez de noapte. Băeatul se strecură pe ușe, în vârful picioarelor, ușurel, ca o pisică.

— Irino mamă, un'te duci?... Într'una ai eșit nopțile afară... N'ei fi bine... ai?

Așa întrebă Iana, trezită din somn, iar Irina, tresărind, răspuse încetinel:

— Ei, și dumneata...

Nu trecuse săptămâna luminată. Ghira și Iana se treziră din somn. Pipăiră locurile goale și calde ale copiilor. Le săgetă la inimă același gând. Iși făcură cruce, se îmbrăcară grabnic, și eșiră în vârful picioarelor, căutând cu ochii în toate părțile. Intrară în ogrăzile lor. Pitiș, pitiș, se strecurară prin rămurile înțesate ale prunilor. Cum ajunseră în mijlocul

ogrăzilor și aruncară ochii la gardul din care nu mai rămăseseră de cât pariî înșiruiți, înmărmuriră de ce le văzură ochii. Pământul li se învêrti sub picioare.

Intre doi pari, Răducanu și Irina, stătea un lîngă altul, și unul pe altul se rugau să nu mai plângă. Luna d'asupra lor, ca un taler de argint, le înfloria vestmintele albe.

— Spune drept, Răducane, ți-e frig, ție?

— Mie nu... Dar ție?..

— Nicî mie...

— Irino, vrei să te duci, spune drept?..

— Eă?.. Dar tu?..

— Nicî eă.

Bêtrânele pândiaă ca doi câni, încremeniți cu gâtul întins, în fața vînatului. Se văzură una pe alta și nu îndrăzniră să se misce nicî una nicî alta.

Răducanu și Irina, scoaseră din sîn câte un ou roșu și ciocniră.

— Hristos a înviat, Irino!

ca zăpada, sorbiau din ochi pe nepoții pletoși, cârlionțați și nebunatici...

— Ba, Cioca, seamănă mă-sei ca două picături de apă...

— Ba, Udrea buflei, e tat'seu gol, leit poleit...

Așa îndrugaă, torcând la umbra salcânilor... c'așa fusese să fie...

BURSIERUL

BURSIERUL

Din maïdanele, vara împodobite cu flori și iarna cu zăpadă, de la umbra castanilor verzi și stufoși, unde se adună bătrânii cu znoavele lor, — de la vatra cu jeratic clipind ca niște ochi de aur, în jurul căreia se prigoriau bunele mele surori, — din atâtea cântece, și basme, și povești, — când ai avut ochi, închipuire și inimă, — să te pomenești închis în niște ziduri înalte, să te izbești de chipuri străine și reci, de inimă domoale și nepăsătoare, de maï-mari cari nu vor să știe de cântece și de basme... iacă cea maï mare nefericire din vieța mea !

Desordinea și sclavia Liceului, masa bursierilor, soioasă și murdară, duhoarea bucatelor grase, cafelele cu lapte miro-sind a câne plouat, plescăitul lacom a optzecei de tovarăși, și pedagogii cu ifosul lor de parveniți, așezați în căpătăele celor două mese lungi... iacă ce mă înfloară și astăzi când mă gândesc la acea vieță de șapte ani.

Eram de doisprezece ani. Nu cunoașteam pe nimeni din tot dormitorul.

Când lampa, din mijlocul tavanului cu arabescuri albe și cenușii, se stinse, închisei ochii, ascultați răsufările ostenite și grele ale bursierilor și mi se păru că sub mine să deschide o prăpastie fără fund... Unde era blânda mână a mamei ca să'mi vîre plapăma pe sub mine, și să'î simț cele trei degete atîngându-mă pe frunte, la mijloc și pe umeri, în semn de cruce, iară eă să a-

dorm sub paza ei și a crucii...? Unde era Lăbuș, cânele meu, cu care hoinăriam toată ziua? Unde, pisica neagră care mi se tolănia d'alungul spatelui...? Înțelesei că fericirea și libertatea mea periseră, și, închizând ochii, ca să adorm, simții pleoapele umflate de lacrimi.

Acei cari schimbaseră lacom codru de pâne și bucățica de brânză pe o cafea și pe trei feluri de bucate, desbrăcându-se voios de zdrențele lor ca să se îmbrace cu tunica de bursier, — acei cari de mică se gândiseră că învățând carte multă vor ajunge bogați și fericiți, — acei cari din întâmplare nu gustaseră farmecul mîngâerilor și nu auziseră vorbă bună intrînd pe ușa părinților lor... aceia nu vor înțelege de ce mă podidi plînsul, și de ce somnul și odihna nu se lipiră de mine pîn' la revărsatul zorilor.

Mîngâerea se preface în trebuință fa-

tală a vieții; libertatea, gustată de mic copil, este vieața însăși. Și nu vorbesc de libertatea care dă naștere la atâtea neînțelegeri și lupte.

Libertatea mea?.. Goana din câmpiile fără margini... șanțurile sărite dintr'o aruncătură... vârful dudului bătrân în care mă suiam, înecându'mi ochii în abastrul cerului... colindările de prin stușișurile de soc cu flori mirositoare... găitanele verzi presărate cu rochițele-rîndunicii, învoalte și străvezi, ca niște pîlnioare de ceară...

Libertatea mea era fără păcat, frumoasă, cu poteci șerpuite printre ciucuri de flori sêlbatece, cu drumuri gălbuși adîncite în depărtări, părănd că fug și să înfig în fără-fundul cerului...

Năluciri fermecătoare.

În prima noapte de tortură, mă simții înjosit, rob, năbușit de atâtea păreri de

rău. Închideți un pui de leu în gratii de fer, și îndopați'l cu carne proaspătă... va privi lung îngusta sa încăpere, va închide leneș și oflit ochii, și 'și va pleca binișor capul pe labe visând, de sigur, pustiul cald și nemărginit.

Mă vînduseră ai mei pe o învățătură neghioabă și perversă.

În nopțile de iarnă, când viscolul mă trezia în sforăitul celorlalți, îmi dășiram în minte frumusețile de odinioară, și toate se încheeau cu ticăloșiile din clasă.

Un profesor bătrîn și rău. Tace ca o momâe. Deschide gura parc'ar fi un mort care 'și scuipă pămîntul din gură, și slomnește îndesat prin știrbiturile dinților: „afu-ri-situle“ ! Altul, gros, roșu-verzuî, ca un ficat; fără gât; cu ochi umflați și repezi; mânila îi bănănăe în toate părțile; înfige degetele în urechile cui-va și scrișnește: „u! boule“ ! Altul, soios,

c'un palton larg și vechiū; nu'l închee niciodată; ciupit puțin de vărsat; cu ochi verzi, barba albă; țipă pițigăeat, parc'ar fi o femeie: la loc, găgăuță!"

Cum s'aū prefăcut, într'o clipă, nevinovatele mele plăceri!

Cine mi-a mototolit nemărginita perdea pe care să zugrăviaū câmpiile mele, cerul meū, zilele și nopțile mele, zmălțuite cu flori și semănite cu ținte de aur? De mi-ar fi lăsat barim pisica și cânele, poate că mi-ar fi curs mai puțin lăcrimi pe declinările latinești, învătate de spaimă ca să nu deschiză, asupra mea, ochi reci și răi, profesorul neclintit și galben, ca un mort, în jețul catedrei!

Nici-un câne n'a fost mai încolțit de vrăjmași.

Cartea, pe care trebuia s'o născocim noi, (afară de doui-trei profesori, toți ceilalți nu deschideau gura decât ca să o-

c'un palton larg și vechi; nu'l închee niciodată; ciupit puțin de vărsat; cu ochi verzi, barba albă; țipă pițigăeat, parc'ar fi o femeie: la loc, găgăuță!"

Cum s'aũ prefăcut, într'o clipă, nevinovatele mele plăceri!

Cine mi-a mototolit nemărginita perdea pe care să zugrăviaũ câmpiile mele, cerul meu, zilele și nopțile mele, zmlțuite cu flori și semănate cu ținte de aur? De mi-ar fi lăsat barim pisica și cânele, poate că mi-ar fi curs mai puține lăcrîmi pe declinările latinești, învătate de spaimă ca să nu deschiză, asupra mea, ochii reci și rîi, profesorul neclintit și galben, ca un mort, în jețul catedrei!

Nică-un câne n'a fost mai încolțit de vrăjmași.

Cartea, pe care trebuia s'o născocim noi, (afară de două-trei profesori, toți ceilalți nu deschideaũ gura decât ca să o

cărască) colegii mei, rău nărăviț, spioni și lași, afară de câțiva săraci, sălbatici, prinși ca cu arcanul, — pedagogii îngâmfăți, — Provisorul, un neamț cu favoritele roșcate până la brîu, — Directorul, un suflet bun, strigând de se auzia cale d'o poștă, — economul, clipind des numai dintr'un ochi, — bucătarul, cocoșat și cu mustăți lungi și groase, — bursierii din clasele superioare cu palmele gata pe bătae . . . iacă vrăjmașii mei!

Clopoțelul care ne speria din somn, iar na la cincă ore, cu noaptea în cap . . . apelul . . . rugăciunea pe care n'am vroit s'o zic niciodată, cu toate pedepsele ce am suferit . . . meditația cu fearele groase . . . visita pedagogilor cari mă făceaă să tresar fără să ridic ochii din carte . . . clasa . . . zgomotul zvăpăeat al externilor . . . masa cu duhorile ei . . . culcarea și bătaile cu pernile . . . așa de repede veniaă una peste alta, că eă, copilul libertății, al

seninului și al nemărginirei, îmi simțiam inima rănită și neînțeleasă, chinată și nemângâiată de nimeni, ea, restăta de odinioară!

Multe nopți am plâns, cu fața în pernele glodoroase.

Și când lacrimile se svântară, mă pomeniî altfel de cum fusesem.

Strigam; dam dracului; înjuram; ea și ceilalți. În umezeala sălii de meditație, cu băncile murdare și încărcate de litere și necuviințe, cu atâtea chipuri nespălate și oțelite de nevoi, injuriile aveau un mediu prielnic; blestemul plutia în aer: n'aveaî decât să'l sorbî și să'l azvîrli. Lupta, pentru aceeași tablă, pentru aceeași cretă, pentru aceeași lumînare, năpădia sângele la cap, zmăcia mânele din încheeturi. Pumnii mei începuseră a se încheșta mai des și mai grabnic; gesturile mi se svăpăiaî; fața mi se aprindea

și mânia mă întuneca, fără să prinz de veste.

După două ani, mi-era ușor să răstorn mesele, să trîntesc băncile, să dărîm soba, să dau cu planșeta și cu lemnele de la sobă.

Tot ce mă înconjura 'mi-era dușman.

Vieața din liceu îmi ucisese iluziile. Ea înlocuise rugăciunea cu blestemul și mă învăluisese într'o coajă de fer, egoistă și rea.

Și cu toate acestea, ascundeam în mine o vieață, străină celor-l'alți, blândă, frumoasă, neînțeleasă.

Ghemuit într'un colț, pe care niciodată nu l'am părăsit, cu tîmplele strânse între pumni, mut și cu ochi pe jumătate închiși . . . par'că mă vîz și astăzi . . . Tăcerea avea farmecul gândirii; gândirea, farmecul nălucirilor; nălucirile mă absorbiau din lumea reală . . .

În mirosul greu al atâtor inși, când dușmăniile așteptau o clipă, mă visam cu fața în sus, în mijlocul câmpiilor, sub coviltirul adânc al cerului.

Pînă nu mă mișcam pe banca de lemn și nu simțeam masa cenușie, miresmele florilor din nări, albastrul infinit din ochi și concertul de păsări din fundul urechilor, nu dispărea. Mișcarea aceea, ca un vînt care mi-ar fi stîns lumina din lumea ilusiilor mele.

Deștept, eram rău . . . violent . . . uram; visând, eram bun, liniștit . . . iubiam.

Ași fi dat în genuchă înaintea lumii; așa fi ertat'o; așa fi adorat'o; dar să nu fi fost așa de îngustă, așa de lacomă, și de laș închinată legilor aspre cari o cărmuia.

Liceul, murdar, ruinat. Uneori mi se părea ca un imens cadavru, iară noi, copii, ca niște viermi, mișuind într'ênsul.

Porțile se deschideaă externilor. Priviam la roiul de școlari cum se ducea, sgomotos și vesel; mă luam după ei, fără să vreaă... și aceleași porți vechi de stejar mie mi se închideaă... niciodată inimă bolnavă n'a jinduit mai dureros libertatea perdută!

Și d'atunci când, toamna, îmi trece pe d'asupra dunga de cocori și aud, pe câte un tovarăș d'ai lor, țipând și bătânduși aripele smulse, prin curțile bogaților, mă gândesc că libertatea este dorul cel mai adînc al tuturilor vietăților de pe pământ.

Uneori închipuirile din lumea de odinioară mă adormiaă cu capul pe bancă.

Iacă vieața mea.

O luptă învierșunată între vis și realitate.

Cel mai crud dușman, acela care mă

deștepta din colțul de lângă un dulap negru.

Dușmanii 'mă-erău toți, fără știrea și voința lor.

Anii de chinuri trecură încet.

Capul mi se încărcă cu cunoștințe nesuferit de urâte. Învățam de frică și de rușine. Ilusiile amortite se deșteptău mai anevoe. Inchipuirea nu mă clădia minuni într'o clipă. Limbile moarte și vii (haos de sunete noi pentru noțiunile vechi și indiferente), Aritmetica, Geometria și Algebra, cu socotelile lor reci, simbolice, micșorară focul sufletului meu, încet, încet, pe nesimțite.

O ghiulea, înroșită la foc, când o aruncă în apă rece, asvîrlă apa în lături, o turbură; apoi, fierberea se liniștește; apa acoperă ghiuleaoa recită de jur împrejur... În mine nu mă rămăsese decât un pic de căldură, o fărîmă de viață, din focul și nebunia de altădată.

Trecuseră patru ani.

Mă îmblânziseră.

Slab și galben. Liniștit. Ascultam. Mă mișcam încet.

Din tot avântul nu'mi rămăsese decât saltul-mortal de la trapeze, în zilele de gimnastică. Când îmi desfășuram trupul în aer, plutind cu mânele întinse, o plăcere ciudată îmi furnica de la călcâie pînă la creștet, îmi amintea visele fericirii pierdute.

În toată ființa mea, deșirată și slabă, învinsă și oprită în loc, nimic nu mă turbura, biruit de scârbă și de anemie.

Neputînd fi cum venisem pe lume, nu puteam să fiu ca ceilalți.

Ca ei ar fi fost bine.

Cu ei, veselia și odihna. Cu ei, tinerețea, plăcerile furișii, cearta, murdăria și păcatul.

Cu ei vieața.

Cu mine, desgustul, bătrânețea la cincî-

sprezece ani, pacea sângelui slăbit de fumul lumînărilor ș'al lămpilor, de duhoarea meditațiilor ș'a sofrageriilor, de năduful dormitoarelor și de umezeala zidurilor.

Din soare și nemărginire, la întuneric și umezeală.

Ceea-ce mă mîhnia puțin erau șoaptele sfioase ale colegilor mei. Vorbiau încet și rîdea. Adesea-orî schimba. Poate de rușine, poate de milă. Lîngă un mort nu se vorbește de plăceri. Dar, degeaba, le bănuiam șoaptele.

Iarna, la gura sobei, vorba se încingea pătimaș.

Unul, nalt, subțire, roșu la față, povestea frumusețea și meșteșugul unei femei tinere, „o brună, cu părul lung, cu rochia scurtă și cu ciorapii roșii“.

— Cum mă vede mă iewa de gât ; mi-a jurat că e nebună de pe mine, numai

de pe mine ; și mă sărută, și mă strânge în brațe. De multe ori am amețit în brațele ei. Nu vă puteți închipui.

— Se poate, dar nu e ca a portarului, zicea un altul, gros și scurt. De câte-ori nu este nimeni în infirmerie, eu mă îmbolnăvesc. Doctorul îmi scrie o rețetă. Ea intră binișor pe ușe, cu condica medicamentelor. Idată ce mă vede aruncă condica, se învâртеște într'un picior, ochii i s'aprinde de bucurie, și, aducând degetul la gură, după ce face „sut, sut, șiiit“, s'apropie de patul meu. Mă joacă în brațe. Îmi zice că sunt rotund și gras ca un purcel. Noaptea, târziu, târziu, când pleacă la bărbat-său, mă mângâie pînă în pragul infirmeriei, apoi mă sărută, șoptindu'mi: „să nu fii bolnav mai mult de două zile că rămâi îndărăt cu lecțiile ... Va! de mine, să nu te dea afară din bursier“ !

Iși spun fericirile lor. Carnea li s'aprin-

de la gura sobei. Ceî măi micî ascultă din toată inima. Eū mă învêrtesc în plapâmă, cercând zadarnic să nu'î auz. Ei vorbesc și se întind, oftând, luminați de flacăra.

— Eū, eū, î, eū, î, am găsit una, î, (un blond gângăit, înjurând la fie-care cuvânt) am găsit un, un bo-bo-boc de fată. O, î, î, o, cu-cusutoreasă, dur-durdulie. Mă scăldam în gărlă, toc-tocmai. la apă mică, și s'a amo-morezat de mine. S'a ui-uitat un pedagog la dênșa dar ea nu s'a uî-uitat la el. E fata unui po-popă bêtân. Vara peste ulici, bă-băete, și, la Florescu în grădină. Iarna, măi greu. O, o, iu-iubesc la nebunie . . .

— Dar mie, (altul cu pêrul ca de arap și cu pestrui pe obraz) nu'mî ese din cap o fetiță de paisprezece ani. Să nu care cumva să vorbiți ceva. Este sora unui bursier din clasa întâia. O dată am fost pe la ei, și d'atunci numai în scri-

sorî o ducem. Ea plânge pe rînduri, eu plâng pe rînduri. S'o vedeți ce bună e, și cum îi tremură mâna când mă iewa de mână! Dacă am rămânea singuri acasă... mēi, mēi, ce fericiți am fi!.. Mă-sa e văduvă, bună prietenă cu unul din profesorii noștri...

— Copilării, răspunse unul dintr'a-șea-sea, se vede că n'ai trecut în cursul superior. Eu trăesc bine, pe moale și la cald. Fără poesii, fără scrisori și fără parale.

— Cum? Cum? întrebă cel care se prăpădia după aceea cu rochia scurtă și cu ciorapi roșii... Cum?... A mea deși mă iubește... mi-e frică însă de... și cinci franci în fie-care săptămână...

— Foarte bine. Nu meditez pe Ionașcu?

— Și dacă meditezî pe Ionașcu?

— Ionașcu, ca să fie un Ionașcu, nu trebuia să aibă o mumă?

— Dar ca să fie un Ionașcu, nu tre-

bue să aibă și un tată, ziseră rîzînd doi dintre ei.

— Așa e, dar muma lui, înainte d'a fi muma lui, fiind săracă și frumoasă, știind franțuzește și cîntînd la piano, ca să ajungă bogată, vara cu trăsură și iarna cu sanie, și cu operă, și cu rochi de mătase, și cu dantele, n'a trebuit să se unărite cu un Ionașc-moșier, Ionașc-bogat, Ionașc-bêtrîn, Ionașc-urît, Ionașc-prost, Ionașc care să fie mai mult pe la moșii? . .

— Ei și? întrebă altul care sta pe jos, lungit, cu fața în sus și cu mânele încrucișate sub cap.

— Cum, ei și? N'ai înțeles? Ea e tîneră, eă sînt tîner. Ea brună, iute, caprițioasă, cu gura largă, cu buzele groase, roșii ca sângele, gata să'ți spue în urechi nebunii; și eă, sînt eă; 'i-am plăcut fără să mă gîndesc. Nu știți cum își trimete la plimbare băeatul și o fetiță mai mică, și cum se uita la mine, par'că mă mă-

nîncă, când zice: „e vremea frumoasă, să înhame caii la trăsură, și să vă duceți la plimbare, copii mamei“. Și ce sofa... ah! ce sofa... Pe ea, n'o mai încape locul. Ce trup, ce brațe rotunde, ce buze cari ard, ce păr negru, ca niște valuri de păcură pe umerii ei albi ca laptele! Numai nu plânge când plec dumineca seara. Pe director l'a făcut imoral, în fața copilului, fiind-că am învățat la sfinții Grigore, Vasile și Ioan, și 'mă-a șoptit: „ce n'ași fi dat, să te vîz!“

Plăcerile, în zăpușala dormitorului, se revîrsaū, dând poște și piroteală. Vorbele lor mă frigeaū ca niște cărbuni d'a lungul spinării. Inchidem ochii. Somnul nu se lipea de pleoapele mele ostenite.

Mă gîndiam la copilăria nevinovată și fericită, dar nimic, din acest trecut mort, nu se mai deștepta. Auzul era un vrăjmaș neînvins. Vream să desprețuesc ce auziam; apoi, eram curios să le aflu

secretele. Insfîrșit mă aprindeam. Dam la o parte plapăma. Oftam fără să știu de ce. Pedagogul intra în dormitor ; toți fugiaū speriați ; începeau să sforăe furați de somn. Eū însă, nevinovatul, mă frēmēntam în pat fără să adorm. Mē chinuiam în aerul gros și greu, încărcat cu plăcerile și vițiile celorlalți.

Vițiile lor se întrupau înaintea ochilor mei închiși.

Mē apropiam de femeea cu rochia scurtă și cu ciorapī roșii. O vedeam rēsturnată. Ca prin minune zăriam cum se apropia, ca din fumul depărtării, o sofa largă și moale. Pe sofa se rostogolia o femeie cu umeri rotunzi și albi ; ochii ei umezi se deschideaū leneș, voluptos : brațele i se întindeau spre mine ; se rēsturna cu fața în jos, cu dantelele de la picioare mototolite, cu părul împrăștiet în șuvițe negre pe niște umeri albi ca laptele.

Acele femei, pe jumătate goale, dispăreaă.

În fundul urechilor auziam un vuet depărtat.

O mulțime de spirite. Femei, cu părul blond și parfumat, goale și ușurele, în contururi albastrii, plutiaă în aer, licăriaă, despicaă spațiul ca niște săgeți de lumină, și, surizând, mă atingeau cu degetele lor subțiri și cu aripile lor aurii. Odată am prins mâna uneia; mâna i s'a topit într'a mea, și întreaga ei ființă s'a risipit în aer ca o pală de fum suflată de vânt.

De sigur carnea revoltată viețuia și gândia în locul creerului meu trist și adormit.

În vacanția Paștelui mă plimbam prin grădina internatului de pe albia Dîmboviței.

Cald. Caișii înfloriseră. Vrăbiile cîrpea în merii cu boboci rumeni.

Mă plimbam cu capul gol și cu ochii în jos. Haînele, pătate de cerneală, rupte și fără nasturi; ghetetele, largi și nelustruite.

Acele scene povestite, de cari la început mi-era frică, acum mi le desfășuram în minte. Imi plăcea să mi le spuî, să le schimb. In locul femeilor desfrîate, o fată tîneră, cu ochii în jos, rumenind la fie-ce vorbă. Mă apropiam de ea. O luam de mînă. O priviam, o mingăeam, o iubeam. Oh! ce mult iubiam ilusia mea! Ea înlocuise câmpiile netezî, cerul albastru, basmele și poveștile de odinioară. Reînviasem, aveam la ce gîndi.

Din nomolul vițiilor născuse o ilusie.

Cine, la șaisprezece ani, neavînd pe cine iubi, nu 'și-a adorat năluca închipuirilor lui?

A-treia-zi de Paște, goniam dupe acel

chip fantastic. Lumina Soarelui juca în geamurile unei ferestre de la otelul Neubauer. Mă trezii din visuri. Privii la acea fereastră. Cercevelele se deschiseră. O femeie tânără, cu părul bălan, privi drept și lung la mine.

Tresării.

Blondă, albă, ca visiunea mea.

Era ea, de sigur.

Voind să plec, nu putui mișca picioarele. Mă despărția de dânsa grădina, un zid vechi, niște prăvălii mici ș'o uliță. Nu-î vedeam bine decât părul blond și rotunzimea feței. Inchipuirea îi zugrăvi ochii, niște ochi albaștri și lîmpezi; îi potrivii gura cu două buze rumene și umede.

Sta nemișcată ca o icoană în pervazul ferestrelor.

O cream inconștient; o adoram, fără să vrea.

— Pot să trăesc, am pentru cine!

Din acea zi, viața mea era mai mare, mai puternică. Sângele, repede; răsufarea, adâncă; vedeam mai limpede, mai departe; mâncam cu poftă.

— Mă va iubi!

Cum o văzui mă repezii la peria de vax; lustruii ghetele, întâiaș-dată în viața mea. Mă dusei în dormitor; mă desbrăcai; un ac; mă chinuii să bag în ac; cârpii hañele, cu așă albă, muiată în cerneală; căutaî nasturî și mi'i cusui; întorsei legătura pe dos, o fășie albă cu bobițe negre: mă spălaî pe ochi cu săpun; mă peptănaî, în geam; mă frecaî pe dinți cu ștergarul. Hañna, o redingotă vechie, pătată. Mă desbrăcaî ca să 'mî-o spăl.

La șease, când sună de prânz, eî intraî cel din urmă în sofragerie.

Toți băețiî se uitară lung la mine, și unul din ei șopti vecinului:

— De sigur, e *amoresat*.

Ce răutate! Numaî eu să nu iubesc?
Haînele mă trădaseră. Să le fi lăsat îm-
brosite și zdrențăroase. Mi-era frică și ru-
șine. Mi se părea că toți se uită la mine
și se întreabă :

— Unde e pata de sos la guler pînă
la pulpane?.. Unde sunt cele două pe-
tece cari 'î-atîrnau la spate?.. Pentru ce
'și-a cusut nasturii toți, când n'avea nici
unul?.. Pentru ce s'a peptănat?.. Braa-
ro!.. 'și-a ales cărarea la o parte! Braa-
ro!.. 'și-a lustruit ghetete!..

Cînd eșii de la masă auzii pe un bo-
gătaș, un solvent, care în viața lui nu
pricepuse nimic, șoptind :

— Mă miram eu de ce se învîrtia prin
grădină! Trebuie să fie ceva.

Dacă cel mai prost bănuise așa de re-
pede, ceilalți de sigur știeau tot. Mi-ar-
dea obrazii. Ce n'ași fi dat să tacă. Cel
care șoptise, în urma mea, era cel mai

învierșunat dușman. Mă bătusem cu el.
Nu ți vorbiam de doi ani.

E noapte.

Toți dorm.

Puteam să iubesc în tihnă.

O vedeam.

Se uita la mine.

Privirile ei mă ardea. Părul bălat,
ca niște sculuri de borangic, îi lumina
obraji, gâtul și umerii.

Cu capul pe genuchi ei... voiți iubi,
voiți visa, voiți povesti dragostea mea
cu glasul tremurând...

Și de câte-ori mi se părea că închide
ferestrele, întindeam mânele și ți ziceam:

— Mai stai, lumină adevărată!

A-doua-zi, cum se crăpă de ziuă, tre-
sării din somn. Mă îmbrăcați, în vârful
picioarelor, și mă repeziți în grădină. A-
jungând în locul de unde puteam să pri-

ese în fereastra ei, plecaî capul în jos, fros, rușinat, și 'mî zisei:

— Dac'o fi la fereastră?... Dacă, ridi- când ochii, voi întîlni ochii ei?..

Privii spre Neubauer. Fereastra era în- chisă; perdeaoa, lăsată în jos. Ciudat, mi-ar fi fost frică să o vîz la fereastră, și, vîzînd că nu e, mă întristaî.

O adevărată luptă, ca și cum m'aș fi desfăcut în două ființe:

— Așa iubește cine-va, cînd iubește? Nu știe nicî măcar că o aștept?

— Dar e frig... abia s'a luminat de ziuă... Și de unde să știe?... Nu i-aî spus nimic...

-- Dar ea mi-a spus?..

— Nu vezi cum tremuri?... Soarele n'a răsărit...

— Dac'ar fi la fereastră mi-ar fi cald. Nu e frig. Oh! nu mă iubește... nu mă iubește!..

— Nu se poate. E scris. Eraî singur

în lume. Goniai dup'o închipuire; o fereastră se deschise și ea răsări ca o nălucă blondă...

— Și cum m'a văzut, să mă și iubească?..

— Da...

— Așa e... eă cum am văzut'o am iubit'o...

Am tremurat degeaba.

Nu s'a arătat.

Am plecat spunându'mi necontenit: „mă iubește... dar e frig.. e de dimineață..“

În dormitor, cald. M'am trântit în pat. Am început să plâng. De frică, să nu desțept pe cine-va, mi-am îndesat fața în pernă.

Am adormit.

Pentru toți răsărise soarele, pentru mine nu. 'Mă-era frig.

S'o mai văd încă o dată!..

Soarele era sus.

M   nv rtii prin grădină ame it. A -
teptai să se arate la fereastră. Inima mi
se bătea, speriată la fite-ce sgomot care
venia din spre otelul Neubauer. Insf r-
'sit fereastra se deschise; ca răsări ia-
r  i, în alb, cu părul despletit; privi
drept  i nemi cat, în grădina liceului.
Soarele  i poleia obrajii. O clipă mă uitai
la ea,  i plecai ochii în jos, ame it de a-
cea frumuse e care mi s'arăta, în dep r-
tare, ca o lumină, ca o speran a.

Ridicai ochii din p m nt. Fereastra se
 nchisese. Ce la ! să n'o privesc mai
mult! Timiditatea mea să nu'i fi părut
despre ?

— Mai arată-te o dată...

Abia sf r ii aceste cuvinte,  i un ris
cu hohote auzii în spatele meu.

Prin uluci zării mai mulți in i.

Clopoșelul ne chema la masă.

Când intrai în sofragerie, toți mă spionară cu privirile. Dușmanul meu, cu care nu vorbiam de doi ani, rîdea cu lacrimi și șopăia cu câți-va, furișind coada ochiului spre mine.

Nu mâncaî nimic.

Câte-va zile nu privii pe nimeni drept în față.

Prima seară, dupe vacanția Paștelui.

În dormitor. Toți se adunară în patul vrăjmașului meu și începură să-și povestească isbînzile. Ascultam, vîrît în plapămă. M'aș fi robit tuturoră numai să nu fi pomenit, în rîs, de curatul meu păcat.

Ș'acum aud crudele cuvinte cu cari 'mî străpunseră inima. Ș'acum cred că Dumnezeu n'a plăsmuit nimic mai rău pe pămînt ca copii.

— În vinerea patimelor, zise unul, eram la S-tul Spiridon în spatele unei domnișoare. O curtam de demult. Când îngenunchiă, rochia și fustele îmi veniră pe piept. Se uită la mine. Rîse. Eū mă îndesăi în fustele ei. Timp de șase evanghelii ne iubirăm, și a doua noapte, dupe Paște, ne întîlnirăm în grădina lor. E fata unui profesor de clasele primare. Deșteaptă, frumoasă, învățată. A terminat Școala Centrală. Doamne, ce trai trăii câte-va nopți!

— Eū, începu altul, de la Călărași, la douăsprezece evanghelii, am cusut rochia unei cocoane de pardesiul directorului de prefectură. Să fi văzut, când s'aū ridicat de jos, cum întindeaū unul de altul! Toată lumea a bufnit de rîs, mai ales că directorul se ține cu acea cocoană.

— Ba eū, zicea al treilea, mi se pare din Pitești, eram nebun dupe o vară a

mea. Dupe ce se ocoli crucea împrejurul bisericii, toată lumea plecă acasă, cu lumînările aprinse. Eū o duceam de braț. Dând într'o uliță îngustă și pustie, am suflat în lumînări și am rămas cu ea pe întuneric. Ce să vă mai spuī . . .

Mă liniștisem. Incepuse ploaea de laude și minciuni, cu unguroaice, cu căpitănese, cu fete de pension . . . Dar, din senin, auziī glasul sitav al dușmanului meū :

— Nu știți însă ceva nou . . . Sfinții fac poesii, oftează, se prăpădesc, ca oricare, dupe îngerī căzuți . . .

— Ce sfinți . . . ce îngerī ?

— Ia, pe unii din noi, sficioși și sfinți, 'i-am prins cu ocaua mică. De unde credeți că răsare soarele ?

— Din còlo . . .

— Ași . . . de la Neubauer ! Soare blond, descheiat la pîept, cu pèrul vâlvoiū . . .

soare de chelnări... de cincă lei... și a învins pe mitropolitul internatului...

Mă făcuî lac de sudoare.

Par' că ași fi leșinat într'o bae caldă.

Începură să șopăe. Mi se păru că'mă-
aud numele. Oftai, cerându-le ertare cu
acest oftat dureros.

Eî rîdeaă, rîdeaă, făcînd din inima
mea o minge pe care o asvîrliaă din
mână în mână.

O! unde eraă câmpiile, în cari mă
născusem, ca să pot plânge în voe, ne-
auzit de nimeni?

Dupe ce, câte-va zile, aă șopăit între
ei, ca prin minune se potoliră. Uniî din
ei deveniră mai buni ca mai înainte.

Gândindu-mă cum m'ar fi putut chi-
nui, îi ertai pe toți, ba chiar, d'ași fi
îndrăznit, ași fi întins mâna dușmanului
meu.

In toate zilele mă duceam în grădină

nespionat de nimeni, ca să privesc la fereastra ei. Noaptea, pe lună, înainte d'a ne culca, săriam ulucile, dacă poarta grădiniî era încuiată. Lumina din ferestrele ei mă fermeca. O zăriam. Visul unei fericiri dësăvîrşite mă sorbia şi mă arunca la gâtul ei. Sărutările mele se îngropaî într'o bărbie albă şi rotundă.

De mi-ar fi spus cineva că la ea poate veni orîcine i-aşî fi rësucit gâtul.

Ea n'avea pe nimeni în lume.

Era singură.

Nevinovată, ca şi mine!

Se născuse numai pentru mine.

Şi târziu plecam din grădină cu o senzaţie vie d'alungul braţelor, ca şi cum aşî fi înbrăţişat'o, cu buzele arse de plăcere, ca şi cum aşî fi sărutat'o. Miresmele merilor înfloriţi, plutindu'mî în nări, îmi da iluzia că aşî fi sorbit parfumul acelor valuri de pîr uşurel.

Iubirea mea era un extas, o nebunie!

Chipul ei răsăria în aer. Incotro întorceam privirile, tremura, se stingea şi iarăşi licăria blând şi fermecător.

De mi-ar fi strivit cine-va ochii, în faţa orbitelor goale, aşî fi văzut chipul ei!

De când ceilalţi mă lăsaseră în pace, toată lumea era a mea.

Nu mă auziam ocările din meditaţie, nici rîsul dësfrînat din dormitor. Nu mă simţiam mirosul greu al zidurilor vechi. Nu mă vedeam cu aceeaşi ochi trişti crâmpeiul de cer care începea de la porţile înalte de stejar şi se sfîrşia pe dupe pomii din fundul grădiniî.

Mă miram, ne putînd înţelege, cum tot ce mă înconjura se prefăcuse în câte-va săptămâni. Ura se schimbasesc în dragoste. Selavia 'mî-apărea ca o deplină libertate.

Nu eram tot eî? Nu era tot aceeaşi închisoare vechie şi umedă? Nu eraî tot aceeaşi oameni lacomi, săraci şi rîi?

Ce frumoasă duminică de Maiu ! Lumină și căldura tremurau în aer.

Mă plimbam singur prin grădină.

Mă gândiam la ea, așteptând să se arate.

În geamurile ei se frângeau razele soarelui. O pândiam, cotind pe cărările galbeni, gata să plâng, gata să-i zîmbesc.

Cât de încet trece vremea când aștepti ! Simți clipele timpului ! Le înnumeri, și, ascultându-ți inima cum bate, îți vine să strigi : „mai iute, mai iute, timp nesimțitor !“

Obosit de așteptare, mă rezemaî de tulpina unui măr.

Ea apăru la fereastră ; se uită la mine : întinse o mână, o aduse ușurel și lung la gură, apoi o destinse repede ... Scutură o batistă albă ... Mă chema ? ...

Dispăru.

Înmărmurisem cu ochii în acel pervaz

din care perise minunea mea. Obrajii 'mă ardeaŭ. Mi se păru că visez și că auz pe cine-va care voia să mă deștepte. Mă striga.

— Domnule, domnule, heș, n'auzi, domnule?

Mă întorseș spre poarta grădiniș. Dintr'acolo venise glasul.

Tresăriș. Nu era vis.

Un ungurean cu o scrisoare în mână.

— Ce poștești?

— Coconița, la care te uitaș, m'a trimes.

'Mi-întinse scrisoarea și plecă.

O pungă cu aur dacă aș fi avut 'i-aș fi dat'o.

Priviș în toate părțile. Sărutaș plicul. Il rupseș.

Nu știüş de câte-orș am citit rîndurile următoare :

Sgumbul meu,

„Te gum de-am vëzud de-am iubid, ziuo și
 „noapde mă cântesc la dine, pîn agum n'am
 „iubid pe nimeni, vino tizeară pe la 10 ore de-
 „aștept. Vino, fino, fino, de săruth te miț teorî.
 „Fei afla gine zund

ata ata numai ada

BERTHA.

Hotel Neubauer etajul 3, No. 8.

După ce-mi îmbătai inima, recitând în
 minte cuvintele ei, mă dusei în dormitor
 și mă lungii cu fața în sus. Inchisei ochii
 și amortii în pat.

Germană... Bertha... Ce nume fru-
 mos!.. Numai germanele știu să iu-
 bească... Rîndurile ei, rău scrise, sunt
 fermecătoare, tocmai fiind-că sunt rău
 scrise... Ea n'a voit să'i scrie alt-cine-va
 scrisoarea... Bine, scumpa mea Berthă!..
 Literile sunt strâmbe și tremurate...
 Nu știe să scrie... Știe să iubească...
 Mai bine că n'a învățat carte... E o

inimă curată și sinceră... Voi afla cine este... Mă iubește... Bertho, Bertho, viața mea va fi jucăria ta!.. S'o mângâi, s'o torturi... numai s'o iubești... Eă să'ți torn apă limpede în mâni ca să te speli... eă să te șterg pe obraji... eă să'ți închei ghetetele și rochia... eă să'ți daă părul pe spate... eă să ți-l curm pe la mijloc c'o panglică albastră... eă să'ți „înțeleg“ caprițiile, numai din privirile tale... Ce dulce și curat veți zice tu „de iubezg“!.. Dacă ai vorbi bine n'ai vorbi așa de drăguț...

Inchipuirea îmi lipia buzele de mânele ei albe, mi le afunda în obraji ei rumenii, mi le înneca în părul ei învult.

Seara se lăsă ca un zăbranic sur.

Mă sculai din pat; mă uitai pe fereastră. Pomii din grădină, afundați în întuneric, ca niște fantome.

La nouă ore răspunsei la apel.

Ce bine că dușmanul meu lipsia.

Unul dintre cei mici eși din rînduri și zise rugăciunea.

N'auziî nici un cuvânt... Mă gândiam la ea... o vedeam...

De nu m'ar simți nimeni când oi fugi!

Intrarăm în dormitor. Ca niciodată, ceilalți se grăbiră să se desbrace. Se vîrîră în plapămă. Nici o ceartă; nici un sgomot; nici o vorbă. În patru ani nu se întîmplase așa minune. Dupe o jumătate de ceas, toțiî sforăiaū, și, ciudat, mai tare ca de obiceiū.

Eram îmbrăcat. Mi se bătea inima.

Ridicaî capul.

Incredințat că toți dorm, luaî cearceaful de pe pat și eși, în vîrful picioarelor, din dormitor. Când închiseî ușa mi se păru că auz pe cine-va șoptind: „s'a dus...“

Mă opriî cu mîna pe clanță. Nimic. De sigur visase cine-va.

Incet, încetinel, trecuî printr'o sală

lungă și întunecoasă. În fundul ei, o fereastră, da în grădină. Toate ușile fiind închise, pe nicăeri n'ași fi putut fugi decât p'acolo. Ajunsei la fereastră; o deschisei; privii în jos printre vergelele de fier, de la al doilea cat. Băgai capul printre vergele. Când mă gândii că ea m'așteaptă... înfipsei amîndouă mânele în vergeaua din mijloc, ș'o zguduii. Degeaba. Incercai patru din ele. Degeaba. Insfîrșit, fără nici o nădejde, pusei mâna pe cea din urmă.

Oh! cum mî-a tresărit inima!

Toceai aceea sări din pervazul putred.

Legai un cap al cearceafului de vergeaua d'alături. Mă sui pe fereastră, îmbrățișai cearceaful și alunecai în jos, cletănându-mă ca o ghiulea atîrnată d'o funie.

Mi se sfîrșise cearceaful... și eă în aer...

Imi dam drumul de la trapez, de la înălțimi de necrezut, dar întunecimea m'asperia... Mi se păru că n'are fund...

Mă gândii la chipul ei auriu... fără voea mea, mi se descleștară mânele... Căzuî pe un morman de moloz și de cărămizî.

Incremenii cum căzusem... Niște tîrșiituri de pași...

Cine m'o fi urmărit?

Mă tîrîi pe brânci pînă lângă uluci, mă strecuraî binișor în fundul grădiniî. Când mă uitaî îndărăt v'ezuî în întuneric fășia alburie a cearceafului cum se ridica în sus.

Mă urmărise cine-va!

Ei și?..

Putea să mă dea afară... Bertha mă aștepta!

Săriî peste un zid vechiî.

Intr'o clipă ajunsei la hotel. Intrarea luminată. Când ajunsei în sala lungă,

de la catul al treilea, eram rece ca ghîeața. Mi-era frig; tremuram; răsufarea mi se oprise. O lampă atârna din mijlocul tavanului; flacăra roșietică abia lumina sala îngustă și tristă.

Ajunsei la ușa ei; întinsei mâna să bat în ușe; mâna mi se muie din umăr și 'mă căzu d'alungul coastelor...

Cu cine șoptia ea?... De sigur, glasul ei... Pe cine săruta, ea?..

Auziam și trăiam, orî mi se părea că auz și trãesc?

Cine 'mă sufla în urechi: „soarele tãu e de chelnerî, soarele tãu e de cincî lei?”

Când mă gândii că e în brațele altuia, moleșită de plăceri și vîndută, când o auzii sărûtând pe cine-va care-î zicea sugrumat: „încă odată! încă odată!” mă nãpustii în ușe... ușa se dete de perete, rësturnând scaunele...

Inmãrmurii în prag...

Dușmanul meu, în brațele Berthei!
El?..

Voi să strig...nu mi-auzii țipătul.
Voi să azvîrl c'un scaun și nu potui
să mișc mânele. Voi să mă repez asu-
pra lor și, în fața mea, într'o oglindă,
mă văzuî vînêt, cu ochii albi, cu părul
vulvoi. Căzuî greū și drept, ca o pîrghie
de fer.

Ș'apoî nimic...întuneric...liniște.

A-doua-zi m'am deșteptat într'un pat
din infirmerie. La capul meu citia bie-
tul gângăit, singurul care nu intrase în
complotul celorlalți.

Cum deschiseî ochii, începuî să plîng
cu focul cu care se plînge prima ilusie
moartă.

Mi-înmormântam inima și dupe remă-
șițele ei numai eū singur!

Prietenul meu mă consola :

— Numai plînge ca un copil. Ei, ce,

ce-ce e... î... î... o... o... copil-pilărie. Pe... pe... el l'a, l'a dat afa-fară. Pe... pe tine te-a ierta-tat că n'ai... n'ai fost nicioda-dată pe-pedepsit. Ca... caută și tu o cu-cusotoreasă dur-durdulie, cum am am gă-găsit eă. Vara peste uluci bă-băete, și la Flo-florescu în grădină. Ia-iarna e mai greu, î... î... î... asculcultă-mă pe mi-mine. Bertha-tha... era o... o... feme-mee de ci-cinci lei...

— Oh! tacă te rog!

Mă-întorseă fața aprinsă de friguri și scăldată de lacrămi...

Sînt d'atunci douăzeci de ani. Astăzi îmi vine să rîz d'această nenorocire. Cine ar fi zis că eă voi ajunge un bun cărciumar ș'un harnic moșier? Cine 'ș'ar fi bănuit că eă voi fi vr'odată tatăl a trei copii grași, voinici și nebunateci? Singura grije a mea sînt ei.

Și tot ei ne daă un nesfîrșit prilej de

ceartă. Nevastă-mea voește să'î facă tobă de carte și eă țiu într'una :

— Să scrie și să citească. Sunt sătul de carte. Câmpie nemărginită, șipote cu apă rece și străvezie ca sticla, umbră deasă, pădure, valuri ruginii de holde, pace și frăție, iacă ce le voi da. Sînt sătul de cartea noastră : spoială și amărăciune.

INAINTE DE ALEGERI

ÎNAINTE DE ALEGERI

Lăsându-te la vale pe șoseaua care pleacă din Slatina, având la dreapta zăvoaele Oltului și la stânga șiruri de dealuri cu porumbiști, dacă gonești cu patru cai, în trei ceasuri, sosești în Necule, comună mare, de trei mii de suflete, și reședință de suprefectură a plășii Dumbrăvile.

În Necule se află, pe lângă taftul suprefecturii, judecătoria de ocol cu un judecător, un ajutor și un copist cumulând și slujba de ușier.

În Necule furnică o mulțime de avo-

cați, foști perceptori, foști judecători, foști ajutori de judecători și foști pomojnici în plasa Dumbrăvile.

Țăranii, și peste cincisprezece proprietari, cultivă viile cari țin poștii întregi d'a lungul Oltului, d'a dreapta și d'a stânga șoselei județene. Proprietarii, moșneni și țărani, stau binișor de pe urma vinului pe care 'l petrec în județele Argeș și Muscel.

În Necule e mișcare, e vieată, sînt partimi politice, sunt partide, și sunt multe, dar mai toate partidele trec de partea suprefectului care trece de partea prefectului, iar prefectul, bine înțeles, de partea guvernului.

Mai toate partidele funcționărașilor, de câte cinci pînă la zece persoane, când se schimbă guvernul, vorbesc la fel; fac roată în jurul zapciului, și mai ales a d-lui prefect, și discursurile lor par'că

sînt gîndite, scrise și zise de un singur om, atît de mult se potrivesc.

Începe un avocat, nădăjduind la judecătoria de ocol.

— Eî, acum mai răsufăm și noi, d-le subprefect, mai răsufăm și noi...

— Da, mai răsufăm și noi, răspund ceilalți.

Avocatul urmează, privind vesel înprejur.

— Am luptat mult, mult de tot: în-sfîrșit am zdrobit *hidra despotică* a liber-tonilor, aruncând'o cu capul în pulbere și noroiu...

— Da, da, *despotica* în pulbere, *despotica* în noroiu, așa e, așa e!

— Nu mai era dreptate pe pămînt...

— Nu, nu, nu mai era, firește că nu mai era!

— Intreaga omenire gemea sub jugul despotic.

— Vezi bine că gema... vorbă e?
Gema, nu glumă!

— Pruncul din mumă se svârcolia de
biciul calăului...

— Da, da, se svârcolia, așa precum și
noi toți ne svârcoliam.

— Acum a venit și rîndul nostru, și
cu toții uniți să zdrobim capul hidrei...

— Las'o pe noi...

— Acuma dreptatea se va înălța ia-
răși pe scaunul ei din Necule și va mân-
gâea pe cei nemângâeați, pe cei flămânzi,
pe cei desmoșteniți, pe noi pe toți care
am strigat pînă la cer...

— Pînă la cer? Aîda-de... pînă; din-
colo de cer!

— Acum, în colibile noastre, pentru
noi și copii și nevestele noastre, drep-
tate mare, mare de tot, se va face. Fe-
ricirea a sosit, cu noul guvern, pentru
Neculeștenii împilați și cerniți, ca să zic
așa, cu zăbranicul chinului!

— Bravo! bravo! bine a adus'o . . . bravo, ura!

— Să trăească guvernul! să trăească d-l prefect și nea Niță d l subprefect!

Și cu toții se reped și sărută pe orator. El le cere ertare că „n'a fost pregătit, de fel, de fel, iacă nici atât“, și apucând unghiea degetului celui mare în dinți o troznește, repezindu-și mâna înainte.

Maî toți, din toate partidele, își zic:

— E al dracului rău. Dar dacă se pregătia?

În urma unui asemenea discurs s'a hotărât ca să se adune cu toții la subprefect, chiar în seara aceea. „Să văză ce e de făcut; s'apropiă alegerile; nu e timp de perdut; e vorba d'a zdrobi capul *despotice*“. (Al hidreî).

În capul satului, d'a stânga șoseliî ju-

dețene, se ridică casa noului subprefect, a d-lui Niță Candel, proprietar al unei sferi din Necule.

Casa lui este nouă, încăpătoare, cu o marchiză în față, și învelită cu tinichea. E una din cele cinci-șase minuni din Necule. Celelalte locuințe? Aproape toate sunt bordee învelite cu pământ, că dacă n'ai vedea coșurile, înfipte în spinarea lor pleoștită, n'ai ști unde să adăpostesc cele trei mii de suflete și mai bine.

S'a înnoptat.

Pe lângă casele d-lui Niță Candel se învârtesc doi strejari, unul cu pușcă, altul cu ciomag lung și gros, și strigă, din când în când, prelung, unu dupe altul: „cine'î acolooo!“ — „cine'î acolooo!“

Casele suprefectului sunt luminate. O adevărată luminație: la șese perechi de geamuri, șese feșnice cu lumînări de spermanțet. În salon, din mijlocul tavanelului, o lampă mare de bronz; sub lam-

pă două mese, lipite una de alta, și acoperite cu o față de masă cenușie, brodată cu roșu, galben și albastru, — colorile naționale, — brodată cu mânușița cocoanei Ghiolița, de pe când era elevă cu *premuri* în pensionul călugărițelor din Galați.

În jurul meselor, partisanii suprefectului, partisanii din toate partidele, funcționarași de toate colorile, uniți mai cu seamă de noul suprefect.

D-l Niță, subprefectul, soarbe din cafea și fumează alene cu un țigaret de chihlibar negru. Scrumul îl scutură cu îngrijire în farfuriuța cescii.

D-l Niță e prelung în obraji, cărunt, cu mustața groasă și ploștită pe buze. Slab, nalt și bolnăvicios, abia a sosit de Zeizon pentru ca să susție „partidul din plasa Dumbrăvile, care, drept vorbind, nu și-a ales încă *leaderul de plasă*“.

În cealaltă parte cocoana Ghiolița.

Groscioară, bondoacă, cu părul negru și încrețit pe frunte, rumenă, aprinsă, cu ochii mari și repezî, c'o gură largă, cu buza de jos puțin răsfrântă, buză nervoasă care-i tremură când începe și sfirșește cuvintele.

S'a pus rochia de mătase, o rochie limonie.

A venit și „rîndul ei“; e și ea, de ast dată, stăpîină pe „hidra despotică, căzută de la guvern“.

Destul a fost umilită sub „biciul liber-tonilor, ea, femeie *de familie*“.

Cocoana Ghiolița bate cu pumnul în masă. Ea voește și d-l Niță trebuie s'asculte.

E tînără și voinică, d-l Niță e cam bătrîn și cam șubred, n'are încotro.

Între d-l Niță și cocoana Ghiolița, d'o parte și de alta, ceilalți beau cafea și

fumează. Avocatul Ciupei, cel cu discursul, netezindu-și favoritele negre și lungi, cu ochii țintă în ochii cucoanei Ghiolița. Avocatul Andrin, un bătrân scund, cu mustăți furate, lungi și albe, cu cioc de general, pleșuv, c'un creștet uscat și galben, cu obrajii flasci și argintuiți de barba nerasă de câte-va zile; el e avocatul țăranilor de când fiul său a ajuns ajutor de „jude“, chiar în comuna Neculele. Opiniile sale politice sînt „bănuite“, cam „amestecate“, căci a fost primar sub regimul „hidrei despotice“. Lîngă Andrin e președintele comisiunii *intelimare*. Un bătrân cu lunete rotunde, legate la ceafă cu două găitane; capul lui și mai ales mustățile, scurtate din foarfecă drept pe buză, te fac să crezi că este un cojocar iar nu un proprietar și mai ales un președinte al *intelimari*. E îmbrăcat cu un pardesiu castaniu, eșit de soare și lung pînă la călcâe. Smâcește din cap și îngână re-

pede *da-nda* — *da-nda!*“, chiar când nu vorbește nimeni. În fața lor, fostul arendaș al târgului din Necule, un tînăr cu mustața roșcată, cu ochii albaștri, cercei de argint în urechia dreaptă. Soarbe din cafea și zîmbește, și în zîmbetul lui nervos se vede o mînie pe care o va spune, aci, la d-l Niță, pentru ca să se lămurească o-dată „unde e hidra despotică și unde nu este“. La stînga lui, lângă cocoana Ghiolița, doctorul plășii. Nalt și uscat, susținînd că dupe cafea două-trei romuri sînt „minunate, minunate, mai ales contra microbilor cari plutesc în aer, uite, așa, pretutindenți, și chiar în casa d-lui suprefect, cu miriadele de milioane“. Lângă suprefect stă șeful poștii și al telegrafului „numit de hidră, dar gata să moară pentru noul partid, el prigonitorul, al căruia loc era să fie la Slatina iar nu acolo“. Pricor, telegrafistul, este mare și voinic, bea bine, duce mult și

va fi „basa operațiunilor“ în alegerea delegaților, dupe cum a spus el însuși cocoanei Ghiolița, îndată ce a auzit, din gura prefectului Coliban, că noul subprefect al lor va fi d-l Nița, om harnic și oposant teribil, mai ales dupe ce fusese scos de *libertonii despoți* tot din postul de subprefect.

Pe lângă aceștia mai erau vr'o zece avocați din comună, dar știți, nu așa „*unce*“, ca Ciupei și ca Andrin.

Pe la ora zece suprefectul se scoală în picioare, bate cu inelul într'un pahar și zice, cu un glas plin de emoție:

— Do'n'lor, ședința este deschisă. Fiecare să'și spue cuvântul. Primejdia e mare, e mare, care cu toții o știm! Și de aceea, (tușește și'și șterge mustățile uitându-se în vârful lor), și de aceea ședința este deschisă. Ghiolița dragă, să aducă vin pe masă... și de aceea... pri-

mejdia fiind mare... să se ceară cuvântul. Do'n'lor, să fie bine înțeles că eu nu dau cuvântul decât numai la aceia cari vor să vorbească.

Cocoana Ghiolița chieamă pe vătășel.

Porunci de vin.

Vinul sosi.

Cocoana Ghiolița ceru cuvântul.

Doctorul afirmă că „și vinul e contra microbilor“.

Ghiolița luă cuvântul.

Tăcere adâncă. Nu s'aude decât gălgăitul vinului turnat în marile pahare de cleștar pe ale cărora dungî lumina lămpii joacă în mici curcubee.

— Domnilor, — începu cocoana Ghiolița, sprijinită pe pumnii încleștați, — domnilor, e vorba aici, de politica *a mare*? sau de *a mică*?

— Ba de cea mare, răspunse avocatul

Ciupei, trăgându'si favoritele în jos și sorbind'o din ochi.

— De cea mare... îngână președintele *intelimari*, smicind din cap... da-nda, da-nda, vezi bine, de cea mare...

— De cea mare! strigă telegrafistul Pricor, noi nu putem înțelege, siguramente, decât pe cea mare.

— Dacă e așa, reluă cocoana Ghiolița, amețită de succesul ei, să vă spuți eu ce face hidra despotică a libertonilor, să vă spuți eu că învârtește misteruri și le învârtește la întuneric; n'ați curaj, ei, foștii infamî; ei nu vin cu misterurile politicii pe față...

— Și de aceea primejdia fiind mare, zise suprefectul, ducând paharul la gură, și de aceea să fim toți ca unul...

— Nu mă întrerupe, Nița! Nu mă întrerupe! strigă cocoana Ghiolița. La mijloc e mai mult de cât misteruri! Libertonii din plasă s'ați unit, și *leaderul* lor

este în Slatina, fostul director general al Regiiei Tutunurilor, iar *sub-leaderul* este la Goruni, fostul deputat al colegiului întâi. Și noi, domnilor, (cocoana Ghiolița ridică pumnii spre tavan) Neculeșteni, sîntem între două focuri: Slatina și Gorunii!

— Intre două focuri? întrebă mirat *intelimarul*, deschizînd ochii mari și speriați. Da-nda, în da-nda, ce e de făcut?.. Ce e de făcut?..

— Și de aceea primejdia fiind mare... întrerupse subprefectul, tușind și punînd mîna pe paharul cu vin...

— Lasă-mă Niță! strigă cocoana Ghiolița, amenințându'l cu pumnul. Sîntem între două focuri, între *leader* și *sub-leader*, între Slatina și Goruni... dar ce e și mai grozav, domnilor, focul este aci, in mijlocul nostru!..

— In Necule chiar? Pîna aci cu mis-

terele? întrebă bătrânul Andrin, fostul primar de sub „hidra despotică“.

— Ei, asta nu credeam, da-nda, zise președintele *intelimariî*, smîcînd din cap, da-nda, da-nda... asta nu credeam, pre vieața mea, că sînt om bătrîn!

— Dar eû crez și sînt mai mult decît *siguramente*, zise telegrafistul Pricor, ridicându-se în sus, și sînt gata să le sfărîm *baza operațiunilor!*

— Și eû crez, ba mai mult, sînt convins, cum te vîz și mă vezi, strigă fostul arendaș al târgului din Necule. Eû crez și degeaba se miră d-l Andrin. Toc-mai d-sa, fostul primar al hidreî, s'a găsit să se mire? Eû nu mă mir. Urechile opozițiunei sînt chiar aci, între noi. D-l Andrin știe prea bine. O! o! știe mai bine ca noi toți!

— Protestez! protestez! zise revoltat bătrânul Andrin, ridicând mîna dreaptă în sus. (Mîna îi tremura). Protestez!

Lumea mă știe! Niciodată n'am fost contra guvernului! Nicî un guvern nu s'a plîns de mine! Ba mai mult... sînt gata și acum!..

Cocoana Ghiolița bătutu cu paharul în masă și 'și reluă cuvîntul.

— Domnilor, v'am spus că focul este chiar aci, în comună! Focul este d'asupra capetelor noastre, ca să zic așa!

Președintele *intelimariî* tresări; se uită în sus, și nevăzînd nicî-un foc, îngână de câte-va ori „da-nda, da-nda“ și aduse la gură un pahar cu vin.

— Domnilor, și ca să vă dovedesc că focul este în mijlocul nostru (la mijlocul lor erau patru sticle, mari, cu vin negru) n'am decît să vă întreb: unde sînt proprietariî noștri? La misteruri, în brațele hidrei! Unde sînt ceilalți avocați? Unde? Răspundeți-mî!

— În brațele hidrei!

— Unde sînt moșneniî?

— In brațele hidrei!

— Unde sînt proprietăresele?

— In brațele hidrei!

— Unde sînt avocațesele?

— In brațele hidrei!

— Și știți cine învîrtește misterurile, aci, în Necule?

— Cine? Cine? întrebare cu toții d'odată, repezindu-se în picioare.

— Fostul judecător, fostul infam, fostul bandit, avocatul Panaitescu!

— El va da foc comunei? mormăi președintele *intelimari*.

— El? el?.. el? răcni Picior telegrafistul, răsturnând o sticlă cu vin pe care o ridică atît de repede încât un pic de vin nu se vîrșă. El a aruncat pe proprietari, pe avocați și pe moșneni, cu nevestele lor, în brațele hidrei... El? Ei bine, domnilor, hotărîți ce e de făcut, cu el, și voi face!

— Ioane, mai adu patru sticle cu vin,

mari, negru, zise suprefectul ridicând patru degete în sus.

— Acest om trebuie desființat de pe fața pământului! strigă cocoana Ghiolița, retezând aerul cu mâna ca și cum ar fi învârtit o sabie.

— Desființat său *convertit*! zise telegrafistul Pricor, aducând mâna, ca și cum ar fi tras pe cine-va de păr. Dar convertit... bine, bine, uite, așa... siguramente... bine de tot, nu glumă!

— Convertit, mizerabilul! zise doctorul de plasă, care pînă acum băuse neconținut. Trebuie bine convertit, căci a devenit centrul microbilor oposanți.

-- Convertit, mișelul mișeilor, zise suprefectul, bînd al șaptelea pahar cu vin.

— Să'l convertim, chiar mâne seară, strigă telegrafistul. E invitat la onomastica lui Ilie greul; sîntem cu toții invitați; să mergem cu toții și să'l prindem, siguramente, la un *adică politic*, și

pac, trosc, pleose, pac, pînă l'om converti la pămînt !

Aşa le vorbi Prigor telegrafistul a căreia mînie nu era întrecută decât de furia cocoanei Ghiolița. Și se scărpină în palma dreaptă, strigînd :

— Ah ! ah ! aaaah ! de ce nu este aci, fostul infam, fostul bandit, să'l convertesc dintr'o singură palmă !

— Prea bine să'l convertim, zise fostul arendaș al târgului din Necule, să'l convertim, dar dacă e vorba să vorbim de politica *a mare*, eū cum rēmăi ? Cum rēmăi, eū, cu târgul arendat, în socoteala mea, d-lui președinte al interimariī ? Cât pierz eū ? Și de ce să pierz cînd sînt cu ai noștri și mă daū de mîni și de picioare d-lui Nița și d-lui Guvern ? Vreaū să știū, *unde e hidra despotică și unde nu este ?* Cariera mea de *june tînēr* este sdrobită de fostul primar, de prea iubitul și prea venerabilul d-l președinte,

aci de față, dupe cum la Slatina se găsește slujă înaintea *leaderului opus*, fostul director general al tutunurilor. Eă în politică știu așa : una și cu una fac două ! Bob numărat ! D-l Niță e zapciu ? Este ! Doctorul, e doctorul plășii ? Este ! Pri-cor, are poșta ? Are ! Ciupeiu este la favoruri ? Este ! D-l Andrin este avocat și fiu-său ajutor de *jude* ? Este ! Și eă ? .. păgubaș de târg ! Cum s'o învêrtesc ? Ba nu zău, cum s'o mai învêrtesc ?

Și isprăvind acest discurs, fostul arendaș al târgului, abia stăpînindu-și mânia, puse mâna pe pălărie.

Bêtrânul Andrin se făcuse mic și își ștergea sudoarea de pe fruntea sa galbenă și zbîrcită.

Președintele *intelimari*, arendașul târgului, îngâna : „da-nda, nda-nda“, uitându-se la unghi.

Cocoana Ghioala deschise gura de mai multe-oră ca să vorbească și o închise,

scrișnind din dinți, neștiind cum să înceapă.

Doctorul mormoi, înghițind un pahar de vin — "...microbii opoziției plutesc în aer și chiar aci, în casa d-lui suprefect, cu miriadele de milioane".

Avocatul Ciupeii se întinse de favorite și rămând, cu un fir negru și lung, printre degete, îl suflă, uitându-se dupe el cum se clătena în aer.

Suprefectul tuși de câte-va ori, apoi luă cuvântul :

— Ei, tinerețe! tinerețe! Să vede că ești tînăr. Zis'am noi că nu vei avea târgul? Il vei avea! Il vei avea, și d-l președinte al interimariii va fi ales primar. Dă *dumnealui* (și arată pe președinte), dăm și noi (și se arată pe el).

— Așa da, zise entusiasmat fostul arendaș al târgului.

— Așa da, nda-nda, îngână *intelimarul*, dă *dumnealui* (și întinse degetul arătă-

tor asupra suprefectului), dăm și noi (și își întoarse degetul drept în mijlocul pșteului). Da-nda... dăm și noi!

Pacea se făcu. Entusiasmul se ridică din nou.

— Și de aceea primejdia fiind mare, începu iar subprefectul, amețit de vin și de succesul diplomației sale, primejdia fiind mare... care cu toții o știm... să ne unim, și mâne, chiar mâne seară, să'l convertim pe fostul infam!

— Merită convertire, zise avocatul Ciupei privind în ochii cocoanei Ghiolița, căci învârtește mai mult decât mistere politice. Dacă ați ști, cocoană Ghiolițo și d-le Niță! Dacă ați ști... l'ați nimici cu desevârșire de pe fața pământului!

— Ce? strigă Ghiolița roșindu-se ca para focului, căci știa dumneaei ceva. Ce, d-le Ciupei? Spune d-le Ciupei, spu-

ne îndată că mă perdeți, pe loc, în ochii d-voastră a tuturor !

— Spune Ciupeî, îți ordon să spui, se resti d-l Niță suprefectul, vărsând d'alungul mesei un pahar cu vin. Îți ordon Ciupeî, și eă, când e primejdie și ordon, trebuie să te supui... chiar dacă ți-aș ordona să nu, tot să da ! Așa sunt eă... când ordon, ordon !

Suprefectul tăcu. Trânti pumnii pe masă, vărsând un alt pahar cu vin.

Toți încremeniră cu ochii la Ciupeî.

— A scornit vorba de amor, răspunse Ciupeî privind în jos. De, nu știu ce, nu știu ce fel... amor... respingere... gelosie... el... cocoana Ghiolița...

— Cum? strigă cocoana Ghiolița. Să se ridice e-el pînă la mi-ine ?

Și, dupe ce'si mușcă degetele, începu să plângă și se repezi la gâtul suprefectului.

— Ascultă Niță... ascultă Nițișor...

dacă poți... răzbună-mă Niță!... răzbună-mă Nițișor!

Cocoanei Ghioliții îi veni reu.

Suprefectul și avocatul Ciupei o duseră pe mâni; ea zvîcni din mâni și din picioare, și strigă: „răzbunare! răzbunare!“ ca și cum ar fi dat chiote, deși, și ea și ceilalți, erau convinși că leșinase.

Suprefectul și avocatul Ciupei o lungiră în pat, în camera de culcare.

Ghiolița zvîcnea mereu, când din mâni, când din picioare.

— Trebuie să-i scoatem corsetul, zise avocatul Ciupei d-lui suprefect.

— Eū nu mă pricep, răspunse încurcat suprefectul, tușind de câte-va ori... dar primejdia fiind mare... care cu toți o știm... dacă te pricepi tu, dragă Ciupei... mă îndatorezi... primejdia fiind mare...

Avocatul Ciupei se plecă la pîeptul cocoanei Ghiolița, un pîept tîner și tare.

Suprefectul, convins că el, un om bine crescut, nu trebuie să lase adunarea, și mai știind că Ghiolița leșină cam des, lăasă pe Ciupei s'o îngrijească și trecu în salon.

Cum îl vëzură cu toții jurară că vor răzbuna pe cocoana Ghiolița.

Avocatul Ciupei veni și el vesel, și le spuse :

— Fiți pe pace ; e mai bine ; a deschis ochiș ; ne-a poruncit s'o răzbunăm !

— S'o răzbunăm, da-nda, s'o răzbunăm ! zise *intelimarul*, aducîndu-și aminte că odinioară a vëzut pe cocoana Ghiolița plimbându-se pe lună cu „fostul-infam“ și cîntînd „doi ochi am iubit într'a-mea vieață“.

— S'o răzbunăm ! mormăi avocatul Andrin, aducîndu-și aminte că, trecînd

prin zăvoiul de pe malul Oltului, auzise un „ah“ și un sărutat, și, pândind în capul zăvoiului, văzuse, cu ochii lui, mai întâi pe „fostul-infam“ și apoi pe cocoana Ghiolița.

— S'o răzbunăm! zise doctorul, aducându-și aminte că, acum câte-va luni, d-l Niță nu era acasă; că, el, era la cocoana Ghiolița; că, lua cafeaua sub marchiză; că, se trata contra microbilor cu rom, dupe sistemul său; că, a rămas stăpîn pe sticla cu rom; și că „fostul-infam“ s'a plimbat cu cocoana Ghiolița; și că tratându-se prea mult contra microbilor, a adormit cu capul pe masă; și că, deșteptându-se, n'a mai văzut nici pe „fostul-infam“ nici pe cocoana Ghiolița.

— S'o răzbunăm... îngânară vr'o doi, amețiți, cu ochii roșii și cu mustățile ude de vin.

— Vă mulțumesc. Věz cât iubiți pe ne-

vasta mea, pe acest ânger, care cu toții o știți. Și acum, jurând, și primejdia fiind mare, să închinăm !

Eraū la al optulea rînd de patru sticle cu vin negru. Ș'apoī alt rînd, și altul . . .

Închinară pentru guvern, pentru prefect, pentru suprefect și pentru cocoana Ghiolița.

— Aici sunt de *pălere*, zise *intelimarul*, da-nda, ca pentru una ca iubita *noastă*, cocoana Giol-Ghiol-Ghiolița, să închinăm de trei *olī*.

După ce închinară de trei-ori, suprefectul *ordonă* avocatului Ciupeī, abia mișcând limba în gură :

— Ordon Ciupeī, ca aaamic și ca frat-te, ordon . . . vezi și du-te . . . află . . . care cu toții o știți . . . vezi și du-te ca s'o vezi . . . cum? . . . primejdia fiind mare . . . dacă Ghiol-Ghiolița este bine . . . care cu toții . . . îți ordon ca aaa-mic și ca fra-a-te. Și când, eū, eū Niță Candel, ordon . . .

s'ascultați... să te duci chiar dacă...
chiar dacă ți-aș zice să nu, tot să da...
când ordon, ordon!

Suprefectului i se mușeară picioarele
și căzu pe scaun.

Avocatul Ciupeî înghiți un pahar de
vin, își netezi favoritele surizând, și răs-
punse:

— Când ordonî, d-ta d-le Niță, chiar
să nu, eū tot da. Când ordonî, or-
donî!

— Când cine-va, cine-va ascultă...
bâlbâi suprefectul, voind să se scoale
dupe scaun și neizbutind... cine-va as-
cultă ca tine, ca tine ajunge... adică-
tele... ajunge departe...

Avocatul Ciupeî se duse, închizând
binișor ușa salonului.

D'acum încolo nici unul nu se mai
ridică de pe scaun.

Un vătășel, dupe ce d-l suprefect îi

zisese „îți ordon“, arătându-î sticlele, turnă neconținut vin în pahare.

Vorbiaă toți odată.

Doctorul susținea teoria microbilor, lăudând vinul ca cel mai bun „anti-anti-antidot contra microbilor cari plutesc în aer, iii... uite-așa, cu miliardele de milioane, chiar în casa d-luî suprefect“.

Bêtrânul Andrin zicea mereu: „trăească guvernul! acest guvern care, nu se chieamă nicî așa, nicî așa, ci alt-fel cum am auzit eă... nu că e de rușine... da uite, îmi umblă prin gură și nu pot să spuî“.

Intelimarul: „Eă primar, domle Niță, danda, și panc toți libertonii la dubă, danda“.

Telegrafistul Pricor și suprefectul se restiaă unul la altul, deși eraă de aceeăși părere și chiar cu aceleăși cuvinte: „fostul-infam, convertit, convertit fostul bandit, trosc, pleose, trosc, trosc, convertit la pămênt“.

Masa cenușie, brodată de cocoana Ghiolița cu galben, roșu și albastru, learcă de vin.

Dupe o jumătate de ceas apăru și avocatul Ciupeî, cu ochii umezi, cu obraji rumeni, și așezându-se lângă d-l Niță îi zise :

— Să n'ai nici-o grije. Doarme... doarme ca un copilaș!

— Bravo Ciupeî, răspunse suprefectul, legănându-și capul, la dreapta, la stînga, înainte și îndărăt. Vin să te sărut Ciupeî, vîz... vîz că... vîz că'mî... vîz că 'mî ești... acum vîz că'mî ești amic!..

Suprefectul, dupe ce se izbi în nas, voind să'și șteargă lăcrîmile de bucurie, sărută pe Ciupeî.

Intelimarul adormise cu capul pe masă și sforăia; bătrînul Andrin se izbia cu capul în pîept; fostul arendaș al târgu-

lui, răsturnat pe o canapea, scuipa scrumul țigaretei căci o băgase cu focul în gură.

Doctorul, cu capul pe masă, cu ochii închiși, mormăia: „microbî, microbism, materialism, și chiar Dumnezeu este un imens microb, compus iiiii... din miliarde de milioane de microbî, de aceea este infinit, etern și pretutindenî“.

Numai Pricor și Ciupei se țineaū bine.

Suprefectul bea încă și da să vorbească.

— Să'l convertim, chiar mâne seară, la masa grecului, zise Pricor.

— Da, răspunde Ciupei, înghițind un pahar cu vin.

— Eū, eū, îngână suprefectul... învêrtind capul ca și cum ar fi fost un bulgăre de pămênt înfipt într'un vîrf de nua... eū nu... nu pot... nu pot nimic decăt... decăt să'î iewă caii... caii

de re... de rechi... de rechiziție, pentru mane... manevre...

— Bravo, d-le Niță, bravo idee!

— Eă... eă nu pot... ca suprefect care... care se... care se respectă... nu pot nimic decât... decât și... și să'l puî de pa... de pază noaptea... în co... în comună...

— Bravo, d-le Niță, bravo idee!

— Eă... eă... eă nu pot nimic ca supre... suprefect decât să'l... mătur din... din co...

— Din comună... răspunseră ceilalți doî.

— Da... șopti suprefectul, și ne mai izbutind să slomnească ceva, arată cu mâna d'alungul pieptului, închizând ochii.

— Il arde, șopti Prigor.

— Il arde, răspunse încet Ciupei.

— D-le Niță, să vë punem pe canapea? Suprefectul dădu din cap.

Pricor și cu Ciupeî îl lungiră pe o canapea.

Suprefectul deschise ochii stinși, căscă gura, dar nu putu să mai spue nimic.

— Să'l convertim ?

Suprefectul dădu din cap.

— Pe fostul-infam . . .

Suprefectul dădu din cap.

— Chiar mâne seară . . .

Suprefectul dădu din cap și închise ochii.

Toți adormiră.

Unii pufue, alții horcăe.

E trei noaptea.

Afară s'aud sterjarii, unul dupe altul:
„cine'î acolooo ? cine'î acolooo ? . . .“

A-treia-zi, de dimineață, s'a răspîndit zvonul în sat, că fostul judecător, avocatul Panaitescu, „a mâncat o sfîntă de

bătae, sor' cu moartea, din care nu se știe d'a scăpa“.

Fostul-judecător este „fostul-infam“.

L'aă *convertit*!

P. S. — Abia s'aă sfîrșit alegerile. Neculeșteniî simțiaă încă gustul banche-tului d-lui Niță Candel, suprefectul plă-șii Dumbrăvile, și o veste tristă înfioră pe întregul partid din localitate: *se schimba guvernul!*

Suprefectul trist; doctorul se tratează și mai strașnic contra microbilor; avo-catul Ciupei a mai rărit'o de pe la co-coana Ghiolița; președintele *intelimarei* oftează îngânând: „da-nda-nda-da...“ bētrâmul Andrin se întreabă dacă vr'un guvern s'a plâns de prințipurile lui po-litice; Pricor telegrafistul bate mereu, din ordinul d-lui Niță Candel, și întreabă pe prefectul Coliban despre nouile mis-tere politice.

Vestea că guvernul — care nu era *nicî așa, nicî așa*, (nu că era de rușine) — cade, a spulberat întreaga clădire politică a Neculeștenilor. Nu se mai întrunesc. Abia se văd câte doi, cel mult câte trei. Și se uită lung unul la altul, și dau din cap, și 'și zic :

— Așa e?

— Da, nda-da...

— Nu 'ți-am spus?

— Ce?

— Știi d-ta...

— Ei, da... așa e!

Și pînă nu s'a combinat noul guvern, Neculeșteniî n'aû vorbit decăt din ochî și cu monosilabe.

Bucuria partidului a ajuns la culme când a aflat că *bêtrânul* a luat în mână frênele guvernului. In mijlocul întregului partid, opt și cu suprefectul nouă, Andrin a strigat :

— Tot el *sireacul* ! Ce libertate, ce Con-

stituție ! Nu vrea să știe el de fleacuri !

Când însă *sireacul* a fost înlocuit de *concentrați*, un nou fior a străbătut Dumbrăvile. Și Niță Candel, scos de noul guvern, a zis trist, dar cu drept cuvânt:

— Înțeleg să cază guvernele, dar ce aș cu suprefecții ?

Și președintele *intelimarci*, gonit de la primărie, de noul suprefect, tot ceva cam așa nu înțelegea... da-nda...

S O R C O V A

Nu se pomenia nici gură de om, nici lătrat de câne.

Așa an noș, așa Sîn-Vasile, să'l hărăzească Domnul vrăjmașilor noștri, că și d'aî avea tufă în bătătură, uiți și de topor, te dai cât mai afund în plapămă, îți răstorni toate țoalele în spinare, și tot ghieață rămâi din tălpi pînă la creștet.

Taraful lăutarilor, al lui Sotir Ciupitul, țambalagiul Olănitei, împodobise din preziua un cap de porc cu tibet conabiū și albastru, cu busuioc și cu cercei roșii în amêdoue urechile, și mi'i vîrîse, în dinții rînjiți, un trandafir umplut cu tocătură rumenă.

Toți așteptaū să vază astă grozavă „Vasilcă,” și nimeni n'o mai vedea, de și trecuseră ca la trei ceasuri de când se luminase de ziuă.

Nu se pomenia nici de sorcovăeală, dupe cum s'ar fi cuvenit de la moși de

la strămoși. Ți se prindea pleoapă de pleoapă, nare de nare, falcă de falcă, degera oul în găină, de ger ce se por-nise.

— N'am putea duce l'alde biata Bălașa ceva curmec de viță și vreascuri uju-jite? zicea mama Arghirița fetei-mari ce învêrtia mămăliga între genuchî și se ștergea la ochi din pricina fumului. Biata Bălașa! o fi amortit cu copil cu tot! Să-racă lipită, bolnavă că nu se mai poate tîrî, vėduvă, cu copilul gol pușcă, pe așa cățea de vreme nu știu, zėu, de și-o mai înnoda zilele. Scoală, Irino mamă, pune pe tine cojoaca ta și dulama mea, și du-te de vezî îi aburește coșul a fum?

Irina lăsă făcălețul în mîna mă-sei, se strecură pe prispa din jurul pereților pînă la spatele casei, apoi se întoarse într'un suflet, în tindă, se scutură de o-mėt și sări pe vatră.

— Nu e, mamă, nu e fum, nu e nimic;

geamurile înghețate tun, cu frunze ge-
ruite, de nu le-ai răzui nici cu custura.

— Grăbește, Irină, să'i duci ceva gă-
teje, nițică mămăligă și ceva fiertură ;
să le aprinzi focul cum ții ști, să le pui
masa c'or fi flămînzit; și e mai mare
păcatul să știi pe femei cu copilașul ăla
pocălit și degerat la o zi așa de mare !

II.

Zăpada îi pătrunsese în tindă ; vîntul
îi cânta prin crăpăturile ușii par'c'ar fi
vuit în duba mare ; și Bălașa era în-
tinsă în pat, învelită c'o plapă vechiă,
soioasă și ciuruită cu găuri prin cari
eșiau ghiomotoacele de lână neagră. Pe
picioare își trântise două scovergi. La
sîn își ghemuise copilul îmbrăcat cu
niște zdrențe de pantaloni, c'o scurte-
cuță blănită, și încins pe la mijloc c'o
basma roșie. Chipul ei, gălbejit de boală
și de sărăcie, începuse a da în vînet ;

ochii, pironiți asupra copilului, perderă luciul vieții ca și cum i-ați fi răzuit c'o gresie.

— Mamă, mi-e frig lângă tine, tu ești prea rece, îngână copilul dârdâind, lasă-mă să mă dau jos.

— Bine, Nică, fă cum vrei, șopti Bălașa. Câte-va lacrimi îi umezire ochii ei uscați.

— Mamă, mie mi-e frig când stau în casă, adăogă copilul trăgându'si cizmele, mai bine ar fi să mă duc cu sorcova. Soba nu s'a dăsmorțit de trei zile, și eu am merișor și busuioc uscat, pot să'mi fac o sorcovă, dacă nu am una de târg cu floră și cu beteală; și poate să vii cu parale; am să 'ți cumpăr pâine caldă. Aici e frig, mamă, vrea să mă duc!

Și el care înghiția în sec, de foame, nu'i venia să spue drept, — deși abia era de șase ani, — căci simția pe mă-sa bolnavă greu, și tot zadarnic ar fi fost s'o mai mânănească și el cu foamea lui.

— Du-te, răspuse Bălașa, închizând ochii. Știu eu ce te mână pe tine, dragul mamei, știu eu, numai Dumnezeu nu știe! Să te sărut o dată înainte d'a pleca.

— De ce să mă săruți, mamă, înainte d'a pleca?

— Ca să'ți fie cu noroc, ca să câștigi parale, ca să te primească cu bine la casă de oameni.

Și dupe ce'l sărută pe frunte, pe obraji și pe ochi, copilul se uită lung în fața ei.

— Mamă, dar gura ta este de ghieață? Altă-dată când mă sărutași mă încălziai, acum par'că mi-ai bătut două piroane de ghieață în amândoi ochii.

Și văzând că mă-sa și-a luat fața în mâni, o socoti mîhnită de vorbele lui, se repezi la gâtul ei, o mângâie ușor pe tîmple, și'î strigă c'un glas între rîs și plîns:

— Vrei să te sorcovăesc? Așa cum m'ai învățat tu mamă? . . „Tare ca ferul,

iute ca oțelul...“ Nu vrei?... „Să înflo-
rești, să mărgărești!..“ Nu zic bine?..
„Ca un măr, ca un pěr!..“

Bălașa, dupe ce zgârci de trei-patru
orî din mâni și din picioare, își veni în
simțire ca dintr'un somn adînc.

Nică era la gâtul ei, și începuse a'și
îngâna vorbele cu plînsul.

— Nu zic bine mamă? De ce nu mă
ascuți? „Ca un fir de trandafir, tare ca
peatra, iute ca săgeata.“ Mai sărută-mă
o dată c'am s'eți aduc pîne caldă de la
Iane brutarul.

Il sărută. Par'că buzele i se încăl-
ziseră într'un zbucium de vieață fără
nădejde. Nică dupe ce o bātu pe frunte
cu mănuchiul de merișor și de busuioc,
plecă îndesându-'și căciula pe urechi.

Cînd copilul eși afară din tindă, îl
săgetă crivățul care te orbia și'ti inneca
rësufarea. Cercă să facă un pas din prag,
și nu vëzu înaintea ochilor. O pală

groasă de zăpadă îl izbi peste ochi. În aceea frământare cumplită, un singur gând îi licări în mintea lui de copil: „vreaŭ să aduc pâne caldă mamei, pâne caldă de la Iane brutarul!“

Și intră în zăpadă pînă în brâu. Să opri încremenit. Auzise ceva. Il striga cineva? Auzise bine numele lui. Vântul să fi fost? Și vântul era rece, și glasul care'l chîemase fusese cald. Ca și vântul să perduse în depărtare deși venise de aproape. „Nică!.. Nică!..“ Ear? Și acest glas, care eșia ca de supt o copae răsturnată, era slab, năbușit, tăieat de tuse, bolborosit într'o hîrîeală care'l înghieță pînă la mēduva oaselor.

— E mama! șopti copilul clănțanind, și se repezi la ușe. Pe cînd se lupta să deschiză ușea cu mîna stîngă, căci cu dreapta strîngea cît putea sorcova de merișor, eacă și Irina, a mamei Arghirița, cu un maldăr de găteje și de viță uscată.

— Mama, dadă Irină, cere apă, deschide'mi, deschide'mi!

Când intrară în casă, biată Bălașa se dusesse pe lumea ailaltă. Plapăma și velințele căzuseră jos. O mână 'i odihnia pe pîept, ear cealaltă încremenise înfiptă în așternut. Cu ochii, pe jumătate închiși părea căși caută copilul la sîn. Gura ei căscată, o pată neagră ca întunericul, și, tot ca întunericul, fără fund.

— Dadă Irină, vrea apă, să'i dăm apă, dadă Irină! îngână bietul copil, căutând prin odae cana cu apă.

Dada Irina, în loc să'l asculte, îl luă în brațe și se repezi cu el pe ușă afară.

Când îl duse l'alde Arghirița, și dădu de căldură, Nică îmbrățișă soba, închise ochii și zise, încetinel și dulce :

— Dadă Irină, să faci și mamei foc, că mult e bine la căldură!

Apoi băgând de seamă cum șoptiaū de taînic, Irina cu mama Arghirița care

adusese ș'o lumînărică de ceară galbenă, întrebă cu binișorul :

— Da, ce să faci, dadă Irino, cu lumînarea?

— Să duc la mă-ta foc, lele, îi răspunse Irina.

— Și eă, dupe ce m'oi încălzi, mă duc cu Sorcova, să'i aduc pâne caldă, mormăi copilul, ațipit lângă sobă, strângând necontentit, în mâna dreaptă, mănuchiul de merișor și de busuioc.

Dar pe când Arghirița vorbea cevr mai tare cu fie-sa, socotind că copilul adormise, Nică deschise sperios ochii săi albaștri, înecați în lăcrîmă, sări de lângă sobă și strigă, neputându'și stăpâni plânsul :

— Dadă Irină, nu vreaă s'o dați popii!.. De ce s'o bage în groapă?.. Mama e a mea, nu e a popii!.. Nu vreaă să'i dea țerână în ochi... N'a făcut nimic... Dacă e săracă... când m'oi face mare o să fie bogată... O să'i cumpăr scurteică,

rochiă și șorț... Să nu mă-o dați popii!.. Nu s'a dus la biserică c'a fost bolnavă, dadă Irină... dumneata știți cum se ducea înainte... dumniata știți...

Abia dupe multe făgădueli se liniști, se culcă d'a curmezișul patului de lângă sobă, și adormi oftând, nevoind să mă-nânce decât „odată cu mama“.

A-doua-zi toate 'i-aũ fost d'a surda. S'a rugat, a plâns, a țipat, că popa n'a voit să'l asculte. Pe mă-sa aũ pornit'o cu picioarele înainte. Degeaba le-a zis tuturor: „lăsați-o barim pînă s'o muia curtea bisericii!“ auzind că pămîntul de groapă e tare ca osul.

Și toată lumea i s'a părut rea d'atunci încolo, mai ales părintele Tudor. Și din mâna popii, multă vreme, n'a luat nici prescură, nici artos.

Ear mama Arghirița, în loc d'o fată, avu o fată ș'un băeat.

DE AZI ȘI DE DEMULT

În ziua de Crăciun treceam prin grădina Icoanei.

Tăcere și cărări albe cotite pe dupe copaci fumuri. În spatele meu cine-va își suflă zgomotos nasul. Un stol de vrăbi, speriat, se împrăștie în toate părțile. Era omul cu chieș, ca la o zi mare. Un bătrân, cu nasul roșu adus în barba lui albă. Vorbea singur. M'am dat la o parte. S'a dus bombănind: „ei, vieață grea, ani grei...“ Un glas blând. Simții că e om bun.

În fața mea, lungă fațadă, albă și pi-

torească, a Școlii Centrale. La fereastră din mijloc, o fetiță, în rochie fumurie, cu capul rezemat de geam, privia. În niște ziduri mari, un cap mic și frumos... Și o batistă îi trecu pe la ochi. Iacă o fință fără copilărie. Cine știe de unde-a fi? În orașelul ei, veselie... copiii fericiți... ea, închisă, singură și tristă.

Plecaî, cu ochii în jos, mânând înainte acel tablou simplu și simpatic. E de mirare câtă energie se perde în căutarea subiectelor. Mai ales cu pictorii nu mă împac. Frumosul, naivul și simpaticul, pretutindenî. Ori-unde îți întorci ochii, umbră, lumină, formă, vibrând de farmec și de simpatie. Pe Grigorescu toate l'ați emoționat. Eacă un poet. Din pânzile lui, de o elocință uimitoare, poți să'i reconstitui întreaga viață, notând precis ce a simțit pe toate cărările și prin toate orașelile pe unde s'a oprit câte-va zile,

câte-va ore. Intre acest tablou și maestru o apropiere așa de mare, că începuse să mi se pară nu cum îl văzusem, ci cum l'ar fi prins el în cadru, ușurel, poetic, într'o lumină limpede și tremurătoare. — „O fi sugițând“. Un vechi gând care tresări din impresiile și credințele copilării.

— Cum ar fi mai frumos? Cu batista la ochii său cu privirea neclintită asupra unei lumi depărtate și fericite? Și jos cuvintele: „*în ziua de Crăciun*“.

Pe strada Polonă, nimeni. Pomii încărcăți de zăpada. În apropierea unor case mari, o țigăncușe ghiemuită într'un palton, vechi, cu buzunarele scoase afară. Crezui că e bolnavă. Trecui drumul. Mânca un codru de pâne albă, și întindea, cu poftă, de niște costițe de porc. In fața ei un câne gras și curat. Un danez șoricii. O privea. Cu ochii dupe friptură.

Frumoasa lui zgardă dovedea că e un... bogătaș... Și ce lacom!..

Fulgii de zăpadă cad liniștiți. Cânele se uită, îi scânteiază ochii. Are aerul d'ăi zice: „bre! ce lucruri bune mă-nâncă tu!“

— Nu ți-e frig?

O întrebați eă.

— Tu...

— Nu ți-e frică de câne?

— Tu...

— Dacă 'ți-o lua friptura?

— Poă, slujnica lui mi-a dat'o.

— Ce-o fi vrând el?

— Carne. Oase, nu vrea oase, că i-am dat oase.

Fetița, murdară, ghîemuită, mestecând repede. Cânele, gras, mândru, stând pe picioarele de dindărăt. Un bogat care râvnia la un sărac.

— Fetiço, vreă un franc?

— Un *franc*...?

Ce ochi mari și frumoși!

— Un franc.

— Hî-hî...

Nu-î venea să crează. Și binișor, cu o mișcare furișe, îl luă, îl puse în podul palmei, întorcându-l și p' o parte și pe alta. În mâna ei neagră, moneda ca o lumină albă.

Abia făcuî câți-va pași și auzii:

— Na, na și ție!

'Mî 'ntorseî capul. Aruncase cânelui o bucățică de carne.

Fetița deschise pumnul, privi din nou la franc, începu să riză, se sculă și o rupse la fugă, dând chiote. Cănele se uită lung dupe mine și începu să urle. Ce curios! Era așa de limpede ce spunea el: „tu mi-ai gonit'o... de ce mi-ai gonit'o?...“

La sărbătorile mari simțim nevoia d'a ști lumea copiilor fericită, cel puțin a-cestă lume inocentă și pură încă. In-

chipuiți-vă un copil înfomat și tremurând în ziua de crăciun... E ceva mai dureros?

Nu e de loc fantesie. Mă-aduc foarte bine aminte de acum 27 de ani. Poate timpul, ca o perspectivă a impresiilor noastre, să ne poetizeze copilăria, dar nu o schimbă în adevăratul ei fond. Durerile și fericirile, rămân dureri și fericiri, orî-cât s'ar afunda în timp ca într'o ceață din ce în ce mai deasă și mai depărtată.

Sărbătorile Crăciunului sînt cele mai mari pentru copii. Moș-ajunul, colindele, steaua, plugușorul, vicleimul, sorcova... care din noi, cei din mulțimea de jos, nu păstrăm neșterse emoțiuni de traista moș-ajunului și de ramura cu trandafiri de hârtie?

Cârdurile de moș-ajun se rînduiaău de mai nainte.

Cea mai bună față de pernă era a mea. O traistă, cât mine de mare, în care mă

împedicam o noapte întreagă, tremurând, suflând neconținut în mânele înghițate. Ce fericire într'o suferință reală!

Surorile împletiaū zorit la ciorapī, la tārlicī și mânuși. Toate trebuiaū să fie gata. Ele simțiaū un fel de mândrie ca fratele lor să se ducă departe, departe, cu cărdurile, și a-doua-zi să le spue *toc-mai* pe unde a colindat.

Par'că mă vĕz în acel an în care n'am avut noroc.

M'am culcat de vreme ca să mă scol la mĕzul nopții. Am închis ochiī dar n'am adormit. Ce emoțiune! Aveam cizme noi. Nu le pusesem pînă atunci. Traista în cui, bățul dupe ușe, căciula la căpătâiū. Și căciula era nouă. Imī tĭcâia inima, așteptând pe Bănică cu tovarășiī. Am răbdat cât am răbdat în plapămă, dar n'am mai putut. Mulți poate nu veți fi știind ce va să zică moș-ajun la 8 anī, ba încă cu cizme noi...

— Mă îmbrac mamă . . . vine Bănică!

El era șeful. Voinic, îndrăsneț și de 14 ani. Eă cel mai mic din ceata de șapte inși.

Mama somnoroasă îmi răspunse necăjită:

— Dormi aci, mai e pîn' la miezul nopții.

— Mamă, vine Bănică!

Insfîrșit, să mă îmbrace. Aprinse lumînarea. Pe geamuri frunze albe și groase. Afară ger. Trăseși repede pantalonii. Intrași într'un spențer de lână albastră, apoi într'o scurteică blănită cu oae. Mă încinse cu o basma roșie. Cizmele! Cizmele nu intrau. Cu picioarele în sus, și trage, și trage, și luptă, pînă când mama rămase c'o urechie în mână. Plângi eă, rîzi mama. Până n'a cusut urechia cizmei n'am încetat din urlat. 'Măm scos târlieci și abia mă-aă încăput cizmele. „Nu

e semn bun“. Ca acum 'mă-aduc aminte de acest gând.

— Să nu te musce vr'un câne, păcatele mele...

Vezi? Nu era semn bun...

Am tras căciula pe urechi. Am înhățat bățul și, pînă să vie Bănică, am strigat de vr'o douăzeci de ori: „Bună dimineața la moș-ajun!“

Tata se prefăcea că nu știe cine strigă.

— Ia să le aruncăm pisica în brațe...
Oamenii mari și la moș-ajun...

Și strigam mereu, îngroșind glasul, cu ochii la cizme. Mă strângea, dar... nu făcea nimic.

Hații! Bătuse în geam!

— Bănică?

— Bănică.

Și zbughii pe ușe-afară.

Zăpada prinsese, din polei, o coaje tare și alunecoasă. Ceață, ceață, de abia zăria la doi pași.

Bănică făcu planul. S'o luăm pe la crucea de peatră. Numai la întoarcere să strigăm prin părțile noastre. Pe la crucea de peatră, mere, nucii și covrigi, pe la noi mai mult colaci.

Bănică în frunte. Noi grămadă, dupe el, ca să nu'l perdem în ceață. Grăbiți, sperioși și alunecuși. Cădeam p'un capăt. Șeful rîdea.

— Unul la rînd... doi la rînd... trei...

Și ear: „unul la rînd...”

— Unde suntem, nea Bănică?

Și când îi ziceam *nea Bănică* îi ziceam cu dragoste și cu respect.

— Dracu să știe... nu vîz nimic.

— Unde suntem, nea Bănică?

— Om fi printre vii...

Și suflam greu de tot.

— Aî ostenit, mă... cutare?

— Ași, nu-u-u-u!

— Mai avem, nea Bănică?

— Zău, că nu știu... nu vîz nimic...

— Om fi la gropi...

— La gropi?... nu văz nimic... stați...
băgați de seamă...

Un țipăt desperat și scurt... Mă duceam în jos, în jos, adânc, par'că se scufundase pământul sub mine.

— Ce e mă? strigă Bănică speriat.
Unde ești mă?... Gropile!.. Radule!

Doi, mai mici, începură să țipe.

Eū nu mă oprisem decât în fundul gropilor. Nu mă durea nimic, dar de frică începusem a clănțani, și nu izbutiam să dau chiot.

— Radule! Radule! strigă Bănică.

Ceilalți doi plângeau.

— Tăceți, mă!

Și le trase o înjurătură.

— Radule!..

Insfîrșit îi răspunsei.

— Ce e, nea Bănică?

— În gropi, mă?

— Da, nea Bănică.

— Cum dracu făcuși, mă?

— Nu știu, nea Bănică.

— Ești viu, mă?

Cealalti doi începură ear să plângă.

— Mai trăești, mă?

— Cine?..

— Tu, mă!

— Trăesc... n'am nimic... ca p'o sanie...

Eă, în fundul gropilor de nisip, mă lup-tam să suă, și cum suiam doi pași, jiiit... și alunecam în fund. Coaja zăpeziă, groasă și lustruită. Alunecam ca pe ghieață.

— Eă, nu te suă, mă?

— Nu pot, nea Bănică, alunec.

— Apoi, ce să facem?

— Eă știu?

Și începuă să plâng.

— Nu plânge, mă!

— Nu plâng.

— Costache, porunci Bănică, pun'te pe vine și dă-ți drumul.

Costache, de 12 ani și băeat inimos. Jiiit... și odată mă pomenii cu Costache. Imi veni inima la loc. Mă luă de mână. Apucarăm în sus; dupe câți-va pași, jiiit, amêdoii odată... și iar, și iar, dar degeaba. Ni se umflaseră buricele deștelor.

— Măi, ce faceți, măi? strigă Bănică.

— Nu se poate, nea Bănică, răspunse Costache.

— Apoi, ce e de făcut?

— Eă știu ?

Cei doi începură ear sa plângă.

— Tăceți dracului! strigă Bănică. Stați voi aici.

Cei doi începură să țipe.

— Nu ne lăsa, nea Bănică, iewe-ne și pe noi...

— Păi, vă dați voi drumu'n gropi, mă?

— Da, nea Bănică, da...

Să nu vă mirați. Când suntem mici facem minuni de eroism din cauza fricii.

Tăcere. Noi doi ascultam din fundul gropilor. Eram ca într'o ocnă, nu vedeam nimic. Bănică, din când în când: „așa... stai... tu aici... Dumitru dupe lon...”

— Ce faci, nea Bănică? strigă Costache.

— La șir, mă... și eă în cap... venim și noi... țineți-vă bine... hații...

Jiiiiit... și buf, unul peste altul, rostogol la picioarele noastre.

În depărtare s'auzia, incetinel ca prin vis: „bună dimi-nea... la... o... ș... a... juuuu...”

Gropile erau adânci, adânci de tot. Noi abia zăriam la doi pași. Ei, ce e de făcut? Bănică luă pe Costache. Să dibue ei, încet, încet, pînă or da de urma căruțelor, că numai p'acolo puteam să scăpăm. Nu mai 'mī-era frică. Toată grija de cizme, să nu le fi sgâriat. Le pipăiam eă, dar nu vedeam nimic.

Nouă celor mai mici ne zise :

— Voi să mergeți grămadă, mă, mai în urmă, mai departe, mă, să nu se surpe vr'un mal, și când oî zice eū, aici băeți? voi să răspundeți „aici! aici, nea Bănică?”

Să nu se surpe vr'un mal? Ne înghietară inimele. Eū mă gândeam la mama... ce-o să se facă tata fără mine!.. Imi venea să plâng... ba și începusem.

— Cine plânge, mă?

— Ni-i-meni... 'mă-am suflat nasul.

Și încet, încet, vîrîți unii într'alții, intrarăm în întunericul adânc. Nu zăriam nici pe Costache, nici pe Bănică.

În depărtare s'auziaū cetele strigând, și strigătul lor s'apropia, se depărta, alte ori numai ca un vuet de vînt.

— Aici, băeți?

Tresărirăm.

— Aici, aici, nea Bănică!

— Stați, mă... am dat de urma căruțelor.

Ne oprirăm. Nea Bănică, ca o umbră, se apropie de noi și ne puse pe drum. Și încet, încet, eșirăm din gropi.

Cât om fi stat acolo nu știu, dar par'că întunericul bătea în fumuriu.

— Când s'a revârsa de ziuă, ne zise nea Bănică, am să vă duc la boeru cu fete multe și cu salep, mă.

— Ce, ne dă salep?

— Daaa...

— La toți?

— Daaaa...

Ce bun băeat, nea Bănică. Ce ne-am fi făcut noi fără el?

Tremuram... Salep care frige într'o odaie caldă...

— De ce ne dă salep, nea Bănică?

— Veză că boer Mateiș, mă, are opt fete și a avut și un băeat, mă. Băeatul a murit și d'atunci a rămas el că deschide ușa la toți băeții, la moș-ajun, la colind, cu steaua și cu sorcova.

Ne umpluserăm, ca la jumătate, trăi-tele cu mere, cu covrigi și cu nucii, baveam și câte două pere. Ce mândr eram... să duc și *pere* surorilor!

Incepuse a se lumina de ziuă.

— Mă, zise nea Bănică, oprinduse în dreptul unor case boerești, am ajuns Suflați-vă năsul. Să sărutați mâna boerului.

Șapte nasuri d'odată, șapte mânece pe la nas, apoi cu toții ne-am dres glasul și am intrat într'o curte mare. D'asupra pimniței un ceardac cu geamlîcul luminat. Prin perdelele lăsate se zăriau cei din lăuntru ca niște umbre. Dupe ce-am strigat, cât am putut de tare și de lung, „bună dimineața la moș-ajun“, Bănică ținu discursul următor :

— Să trăiți coane Mateiū și cu dimoazelile d-tale. La mulți anī cu noroc și sănătate cu dimoazele cu tot! *Noi*, coane Mateiū!

Tii! ce bine vorbise!

— *Voî*, băeți?

— *Noî*, coane Mateiû.

— Ne cunoaște, nea Bănică?

— Ași, nu, mă, de unde? Dar așa e obiceiul casei.

Băturăm picioarele în prag, întâi Bănică, apoi toți după dânsul, și suirăm scara cu căciulile în mână.

În fundul ceardacului un pat lat. Conu Mateiû, într'un halat năutiû cu flori roșii, sta grecește. Pe cap o căciuliță de plisă cu fireturi. Negricios la față, ras, numai cu o dungă de bărbuță albă, de la urechi în jos, încheindu-se la beregată. Și niște ochi mari, negri și buni, cu toate că d'asupra lor avea două zmocuri de sprâncene scurte și dese. În picioare, lângă el, trei fete... ah! ce frumoasă era cea mai mică.

Conu Mateiû ne întinse mâna cu degetele frânte în jos. Noî o sărutarăm, pe

rând, cu sfială și cuminte. Boeru începu: — Ședeți băeți... (noi în picioare, nu ne mișcam) aveam și eu un băet... (îi ochii lui două lacrimi)... ar fi fost acum ca tine... (și arată pe nea Bănică)... n'a vrut Dumnezeu... (eu încremenisem cu ochii la cea mai mică)... după el s'a dus și mă-sa... semăna cu el, dar ochii ei erau albaștri... Vă e frig?... (și pantalonașii ei cu o palmă mai lungi decât rochița... cu cerculețe și cu flori cusute în gherghef)... Dar am să vă dau câte două cesci de salep... (salep? cum o fi chemând'o?... ca mine de mare... cu përu pe spate... se uită la mine... plec ochii în jos... ce urît trebuie să fiu...)... Linico tată, zi Ancuții de salep...“ (Linica o chiamă... se învârtește repede... rochița i s'a umflat... përul îi saltă pe umeri... s'a dus!)

Fie-care cu ceașca de salep.

Nea Bănică suflă, țuguind buzele;

înghite, înghite în sec; nu poate încă sorbi; frige. Ceilalți suflă, suflă și ei. Eu simț aburî calzi pe la nas; suflu și eu, dar nu văz unde... Linica se uită la noi... Celelalte, mai măricele, șoptesc și rîd încet. Aū bēut toți cāte o ceașcă, eu suflu mereū, uitāndu-mē, gāndindu-mē.

— Băețaș... nu bei? zise boerul.

Odată mă roși ca focul, și dintr'o sorbitură înghiți tot salepul.

Ne-a mai dat încă cāte unul. L'am bēut cu noduri, cā n'am mai îndrāznit să-mi ridic ochii din ceașcă. Linica se duse.

Ne-a dat cāte trei mere și un covrig. Am sărutat māna lui conu Mateiū și am plecat. Am colindat încă vr'o douē ceasuri, dar eu nu mai strigam, și n'am mai scos nici o vorbă. Mē gāndiam. Ah! da... trădam... trădasem. Dacă ar ști Nicuța popii! Ce rău e omul! Și cum nu bănuiesc, cei mari, ce lume de emoțiuni

și de imaginii se agită în capetele c
mică.

Spuneam încet sor'mei că Linica
așa, era pe dincolo, iar tata auzindu-
căci eă nu-l simțisem când intrase
casă, mi-a zis surîzând :

— Măăă! hoțule!

Am tresărit. Am tăcut. Dar nu
vreme n'am uitat pe Linica.

Unde-o fi ea?

Nu vi se pare că unele întrebări tr
sar în noi, peste zecimi de ani, cu o m
lancolie delicioasă?

Pentru mine a fost un an trist de ca
mi-aduc aminte cu un sentiment vag o
căință... prima mea trădare!

Un singur gând espiator... să câști
banii mulți, cu sorcova, și să dau Nicuți
în fie-ce dimineată, câte o plăcintă cu
carne de la *Kir Gligore* simigiul car
trecea strigând, pe nas și ascuțit, *plăținta
plăținzora!*

De câte șapte ori pe zi, pînă în ajunul anului nou, am zis mamei :

— Mamă... sorcovă cu beteală!

In ajun :

— Mamă...!

— Bine, bine, .. cu beteală...

Pe înserate, mama intră cu două sorcove. Una cu patru trandafiri de hârtie subțirică și cu câte-va fire de beteală, alta, mai proastă, cu trandafiri roșii p' o față și albi pe cealaltă. A bună pentru mine și a proastă pentru Ionică, un bîet copil fără tată, cu un an mai mic ca mine, cu care umblam eū la sorcovăeală.

A-doua-zi cizmele în picioare, (nu mă mai uitam la ele, se cam învechiseră); căciula în cap și cu Ionică prin mahala.

Ionică, fericit, nu-și mai lua ochii de la sorcova lui.

Lapoviță; noroiū; ploua și ningea; ne scufundam în noroi și abia ne scoteam

picioarele, pocnind, ca și cum am fi sp
burdufuri de hârtie.

Un câne se repede; eă fug; Ion
rămâne în noroi; țipă; se apără des
rat cu sorcova; un țipăt și mai tare
l'a mușcat... din sorcovă n'a mai rēm
decât bățul. A scăpat. Il iewă de mân
El plânge arătând la picior și nu ve
că trandafirii i-aă picat în mocirlă. I
trăm la noi acasă. Mama îl întreabă „
un'te-a mușcat.“ Ionică vede bățul sc
covei fără trandafiri.

— De sorcovă! răeni el.

Era mai mult învinețit decât mușca
Mama îmi făcu cu ochiu și desprins
doi trandafiri de la mine și îi legă c
bețișorul lui. Mie îmi venea să plâng.
dar mi-era și milă de bietu Ionică.

El tăcu. Se uită la trandafiri...

— Nu mă mai doare...

Par'că pe mine mă durea... Și p
mine mă mușcase cine-va de sorcovă

Inghiții de vr'o câte-va ori și plecarăm.

An fără noroc.

Ca să nu ne mai apropiem de curtea cu cânele trebuia să sărim un șanț cu apă. Un fior. De n'ar cădea Ionică. El sări și se clătină pe celălalt mal. Eū, grăbit, țîșt dincolo într'un picior... alunec și bîldâbic în șanț. Trandafirii mei se umplură de mocirlă.

Mi se înecase sorcova. Lacrămile cădeaū, picături mari. De pe mine se scurgea apă murdară și groasă.

Ionică îmi întinse sorcova lui.

Eū îî întorsei spatele și plecai spre casă suspinând. Acasă începuī să plâng, nu glumă. Mi se păru că mama abia se ținu de rîs. Mă primeni. Mă apucase frigul. Adormiī lângă sobă.

Cam pe la toacă intră pe ușă Ionică, cu un pumn de gologani. Il trimesese mă-sa să-mī dea și mie. Știū că mama

mi-a șoptit în urechie „e sărac.. îți da eñ ție...” Și l'a trimes îndărăt acas.

De unde-a avut, de unde n'avut, mi-dat mama o sfânțoaică și mi s'a întor inima la loc.

O săptămână de zile i-am tot dus Ni cuței câte-o plăcintă cu carne. Și ea împărțind plăcinta în două, îmi da ș mie jumătate, întrebându-mă :

— De la sorcovă ?

— Da... și mă uitam în jos.

Dar vezi d-ta, eñ eram amețit : mi se părea că Linichii îi duceam plăcînțele.

. . . . .
Ce de drame, mică și emoționante, nu'mi aminti acel chip melancolic din fereastră Școlii Centrale, și țigăncușa care mânca cu poftă, nevrând să știe că sub ea era zăpadă și că de sus cădea zăpadă.

Și tot gândindu-mă m'am pomenit la șosea, fără să știu pe unde am trecut și când am ajuns.

Vă rog să mă credeți că nu este un sentimentalism afectat, ci o rugăciune profundă care, în fie-care an, pornește din viața mea de odinioară: „Doamne, dă Doamne, copiilor săraci, cizme, scurteici, căciulă, de moș-ajun, și nu lăsa, Doamne, pe nici unul fără sorcovă de anul noii...”

Domnule Grigorescu, dacă ai fi văzut, d-ta, acel tablou, ce pagină splendidă ai fi creat!